

Anketa o sociálních dopadech Zelené dohody pro Evropu

Z obsahu 1. čísla:

Recenzované články

Role romské etnicity v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče
Jana Barvíková – Jana Palonciová

Systém sociální ochrany rodin s dětmi v ČR ve srovnání se systémy sociální ochrany rodin s dětmi ve vybraných evropských zemích
Dana Hobzová

Diskuse

Co lze očekávat od základního příjmu? Sociální a civilizační změnu
Marek Hrubec – Martin Brabec

Anketa

Sociálně politické a sociálně-ekonomické dopady unijní Zelené dohody pro Evropu

Poznatky z praxe

Další aktivity projektu MPSV „Krajská rodinná politika“
Jitka Chrtková – Jana Sládková Filipčíková

Knihy, které nezestárly

Jan Keller připomíná knihu *Ulricha Becka* „Riziková společnost“

Recenze

Sociolog *Martin Spurný* hodnotí publikaci „Neznámá společnost“
Ekonom *Jan Mertl* recenzuje knihu „Česká jízda“

FÓRUM

ODBORNÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

sociální politiky

Editorial	1	Anketa	
Recenzované články		Sociálně politické a sociálně-ekonomické dopady unijní Zelené dohody pro Evropu	23
Role romské etnicity v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče	2	<i>Bohuslav Čížek, Petr Doubravský, Richard Hindls, Michal Hrubý, Naďa Johanisová, Ondřej Krutílek, Kryštof Kruliš, Bedřich Moldan, Ladislav Mrklas, Karel B. Müller, Lukáš Němec, Pavel Ryska, Marián Sekerák, Vladimír Špidla</i>	
<i>Jana Barvíková – Jana Paloncyová</i>			
System sociální ochrany rodin s dětmi v ČR ve srovnání se systémy sociální ochrany rodin s dětmi ve vybraných evropských zemích	11	Poznatky z praxe	
<i>Dana Hobzová</i>		Další aktivity projektu MPSV „Krajská rodinná politika	28
		<i>Jitka Chrtková – Jana Sládková Filipčíková</i>	
Diskuse		Knihy, které nezestárly	
Co lze očekávat od základního příjmu? Sociální a civilizační změnu	20	Riziková společnost	29
<i>Marek Hrubec – Martin Brabec</i>		<i>Jan Keller</i>	
		Recenze	
		Recenze publikace „Neznámá společnost“ – <i>Martin Spurný</i>	30
		Recenze knihy „Česká jízda“ – <i>Jan Mertl</i>	31

Editorial	1	Survey	
Reviewed articles		Socio-political and socio-economic impacts of the EU European Green Deal	23
The role of Roma ethnicity in the process of arranging substitute family care	2	<i>Bohuslav Čížek, Petr Doubravský, Richard Hindls, Michal Hrubý, Naďa Johanisová, Ondřej Krutílek, Kryštof Kruliš, Bedřich Moldan, Ladislav Mrklas, Karel B. Müller, Lukáš Němec, Pavel Ryska, Marián Sekerák, Vladimír Špidla</i>	
<i>Jana Barvíková – Jana Paloncyová</i>			
The system of the social security of families with children in the Czech Republic compared with such systems in selected European countries	11	Findings from practice	
<i>Dana Hobzová</i>		Further activities of the MLSA Regional Family Policy project	28
		<i>Jitka Chrtková – Jana Sládková Filipčíková</i>	
Discussion		Books that haven't aged	
What can be expected from the basic income? Social and civilisational change	20	Risk Society	29
<i>Marek Hrubec – Martin Brabec</i>		<i>Jan Keller</i>	
		Book reviews	
		Review of the publication “Unknown Society” – <i>Martin Spurný</i>	30
		Review of the book “The Czech Journey” – <i>Jan Mertl</i>	31

For abstracts of the non-reviewed articles see the 3rd page of the cover.

Časopis je indexován v databázi **ERIH PLUS** (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences) a je zařazen Radou pro výzkum, vývoj a inovace do **Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR**. FÓRUM sociální politiky je zařazeno i do elektronické databáze **CEEOL (Central and Eastern European Online Library)** – platformy globálně zpřístupňující společenskovědní a humanitněvědní publikace ze střední, východní a jihovýchodní Evropy.

Informace pro autory

Obsahové zaměření časopisu: sociální problematika v nejširším vymezení. Časopis se skládá ze dvou částí. V první, tvořené rubrikou Recenzované články, jsou uveřejňovány pouze recenzované příspěvky. O zařazení do recenzované části časopisu rozhoduje redakční rada na základě výsledků recenzního řízení, které je oboustranně anonymní. Redakce v tomto směru provádí potřebné kroky. Autoři mohou nabízet články do obou částí, tj. do recenzované i nerecenzované části. Redakce přijímá pouze dosud nepublikované příspěvky. Autor by měl připojit úplnou kontaktní adresu včetně telefonního čísla a e-mailové adresy. Příspěvky zasílejte v elektronické podobě na adresu: petr.safarik@vupsv.cz.

Formální požadavky

Rukopis příspěvku do recenzované části (nejlépe v členění úvod, současný stav poznání, zkoumaná problematika a použité metody, výsledky, diskuse, závěr) o rozsahu zhruba 30 tisíc znaků včetně mezer v editoru MS Word musí vedle vlastního textu obsahovat 10–15řádkový abstrakt a klíčová slova, obojí v češtině a v angličtině. Grafy a obrázky musí být přizpůsobeny černobílému provedení (ve formátu excel skupinový sloupcový, ne prostorový). Připojeny musí být i jejich zdrojové soubory. Redakce provádí jazykovou úpravu textu. Více viz: <https://www.vupsv.cz/casopis>

FÓRUM

sociální politiky

odborný recenzovaný časopis

1/2022

Vydává Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7 – Holešovice
IČO 45773009

Facebook: <https://www.facebook.com/vupsv>
LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/vupsv>
Twitter: <https://twitter.com/vyzkumny>

Šéfredaktor: PhDr. Petr Šafařík
kontakt: petr.safarik@vupsv.cz
tel. +420 211 152 722, mob. +420 777 529 070

Tisk: Vydavatelství KUFR, s. r. o.
Naskové 3, 150 00 Praha 5

Distribuce a předplatné:

Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost
SEND Předplatné spol. s r.o., Ve Žlíbku 1800/77, 193 00 Praha 9
e-mail: send@send.cz
tel. – 225 985 225, 777 333 370

Prodej za hotové:

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7 – Holešovice
Prosíme o ohlášení se předem e-mailem (redakce@vupsv.cz)
nebo telefonicky (211 152 711).

Cena jednotlivého čísla: 60 Kč

Vychází: 6krát ročně

Dáno do tisku: 17. 2. 2022

Registrace MK ČR E 17566
ISSN 1802-5854 – tištěná verze
ISSN 1803-7488 – elektronická verze
© Výzkumný ústav práce sociálních věcí, v. v. i., Praha 2022

Redakční rada:

Prof. PhDr. Tomáš Sirovátko, CSc. (předseda - MU)
Doc. Adina Barbulescu, PhD (West University of Timisoara)
Ing. Vlastimil Beran, Ph.D. (VÚPSV)
Doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc. (FHS UK)
Doc. JUDr. Iva Fischerová, CSc. (MUP, o. p. s., VŠE)
Mgr. Daniel Gerbery, Ph.D.
Prof. Jason Heyes (Sheffield University)
Prof. JUDr. Vilém Kahoun, Ph.D. (ZSF JčU)
Prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc. (VŠE)
Mgr. Aleš Kroupa (VÚPSV)
PhDr. Věra Kuchařová, CSc. (VÚPSV)
Doc. Ing. Jitka Langhamrová, CSc. (VŠE)
Wim Van Lancker, Ph.D. (KU Leuven)
Mgr. Jana Paloncyová, Ph.D. (VÚPSV)
Doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (Slezská univerzita v Opavě)
Oksana Mikhaylovna Shubat, PhD (Ural Federal University)
Prof. dr hab. Marek Szczepeński (Poznan University of Technology)
Prof. Ing. Jaroslav Vostatek, CSc. (VŠFS)
Konstantinos N. Zafeiris, PhD (Democritus University of Thrace)

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

vydání Fóra sociální politiky, které právě čtete, zahajuje již 16. ročník našeho odborného časopisu. Jak uvidíte ve dvou výzvách k zaslání příspěvků, na závěr tohoto ročníku bychom chtěli přinést dvě monotematická čísla. Již třetím rokem po sobě se chceme věnovat sociálně politickým dopadům koronavirové krize. A poprvé bychom se chtěli v monotematickém čísle zabývat mezinárodní komparací sociálních systémů. Mimo jiné by to mohl být zajímavý pandán k českému předsednictví v Radě Evropské unie v letošním druhém pololetí.

První recenzovaný článek nynějšího – únorového – vydání Fóra sociální politiky přináší dílčí výsledky výzkumu zaměřeného na proces zprostředkování náhradní rodinné péče v České republice, se zvláštním zřetelem k dětem romského etnika. Ze zjištění zde uvedeme, že v roce 2020 byly přibližně dvě pětiny dětí v evidenci pro zprostředkování náhradní rodinné péče dětí romského etnika. Vyšší podíly romských dětí, jimž je vyhledávána náhradní rodina, se nacházejí zejména v příhraničních regionech na východě, severu a západě ČR. Stať poukazuje na důležitost kvalitní přípravy budoucích náhradních rodičů, aby se dokázali dobře vyrovnat i s rasovými předsudky.

Druhý recenzovaný příspěvek nabízí srovnání systémů sociální ochrany rodin s nezaopatřenými dětmi v devíti evropských zemích a návrh alternativního modelu inspirovaný švédským modelem; zahrnuje univerzální přídavek na dítě a garanci kratších pracovních úvazků.

Jak dobře vědí naši pravidelní čtenáři, v uplynulých dvou letech jsme otiskli několik článků věnovaných různým aspektům a hodnocením konceptu nepodmíněného základního příjmu. V nynějším vydání FSP reagují dva z autorů knihy „Základní příjem ve světě: Argumenty, experimenty, dějiny“ na recenzi této své publikace. Snaží se objasnit svůj přístup k dané problematice a upřesnit možnosti financování nepodmíněného základního příjmu. Budeme otevřeni i dalším příspěvkům na toto téma. Mimo jiné proto, že přirozeným způsobem vyžaduje přihlížet také k zahraničním událostem a trendům na rozmanitém a komplexním poli sociální politiky.

Obdobné širší kontexty přinášíme již nyní, a sice velkou anketou o sociálně politických a sociálně-ekonomických dopadech unijní Zelené dohody pro Evropu. Navazujeme tak i na naše starší čísla: ve 4. a 5. vydání roku 2019 jsme se zabývali programovými tezemi tehdy nové předsedkyně Evropské komise, které Ursula von der Leyenová ohlásila pro unijní sociální politiku. A naše 4. číslo roku 2020 bylo monotematické, pojednávající o sociálně politických dopadech 4. průmyslové revoluce – také její vlivy zvažují někteří z respondentů naší nynější ankety. Věříme, že sociálním důsledkům unijní Zelené dohody pro Evropu se budeme moci věnovat i v budoucnu.

Těší nás, že v recenzní rubrice 1. letošního čísla FSP publikujeme přiblížení a zhodnocení dvou titulů, které nabízejí aktuální vhledy do závažných sociálních i sociálně politických aspektů české společnosti a jež se v mnohém pozoruhodně doplňují.

A co přinese příští – dubnové – vydání Fóra sociální politiky? Jeden z recenzovaných článků se bude zabývat alternativami určování výše plateb pojistného za státní pojištěnce. Další stať se zaměří na sociologické faktory ovlivňující výdaje na léčbu novotvarů v České republice. Jarní číslo FSP nabídne další anketu, tentokrát hodnotící akci „Milostivé léto“, která umožnila výhodné zbavení se exekuce dlužníkům veřejnoprávních subjektů (a některých soukromoprávních, které se k akci dobrovolně připojily). Současná vláda ČR jedná o druhé etapě „Milostivého léta“, o to důležitější bude kvalifikované zhodnocení té první.

Z dubnového vydání Fóra sociální politiky můžeme ohlásit i to, že ve třetím díle rubriky „Knihy, které nezestárly“ profesor Jan Keller připomene a aktualizuje knihu francouzského sociologa Philipa d'Iribarna „La logique de l'honneur“ (1989) o firemní kultuře a stylech řízení firem v USA, Francii a Nizozemí.

S přáním inspirativního čtení

Petr Šafařík
šéfredaktor

Role romské etnicity v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče

Jana Barvíková – Jana Palonciová

Abstrakt

Článek přináší dílčí výsledky výzkumu zaměřeného na proces zprostředkování náhradní rodinné péče v České republice, se zvláštním zřetelem k dětem romského etnika. Pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností byli požádáni o kvalifikované odhady počtu dětí (celkově i zvlášť pro romské děti), kterým byla v roce 2020 nalezena náhradní rodina, a o sdílení svých zkušeností ohledně procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Z výsledků šetření vyplývá, že v roce 2020 byly přibližně dvě pětiny dětí v příslušné evidenci romského etnika. Podle kvalifikovaných odhadů pracovníků uvedených úřadů je podíl romských dětí, kterým je zprostředkována nějaká forma náhradní rodinné péče, nižší než u dětí většinového etnika. Důvodem je obecně nedostatek žadatelů, kteří by chtěli přijmout dítě do péče, z nich je navíc jen nepatrný podíl ochotný přijmout romské dítě. Důvodem jsou obavy žadatelů z nepřijetí romského dítěte nejbližším okolím a obecně většinovou společností, ale také obavy z reakcí jeho biologické rodiny a z kulturních odlišností.

Klíčová slova: romské etnikum, náhradní rodinná péče, orgán sociálně-právní ochrany dětí

Abstract

The article presents the partial results of research that focused on the process governing the arrangement of substitute family care in the Czech Republic, with special regard to Roma children. Employees of the social and legal child protection institutions of regional authorities and so-called municipal authorities with extended powers were asked for their qualified estimates of the number of children (overall and especially Roma children) for whom substitute families were secured in 2020, and to share their experiences regarding the substitute family arrangement process. The results of the survey revealed that in 2020, approximately two-fifths of such children related to the Roma ethnic group. According to qualified estimates by the staff of the respective authorities, the proportion of Roma children who are provided with some form of substitute family care is lower than for the children of the majority population. The reason is, generally, the lack of applicants who wish to provide substitute care and, moreover, the very small proportion of them who are willing to accept a Roma child. This is usually because of applicants' concerns about the non-acceptance of Roma children in their immediate environment and in the majority society in general, the potential reaction of the biological family and cultural differences.

Keywords: Roma ethnic group, substitute family care, body for the social and legal protection of children

Úvod

V České republice podobně jako jinde nemají všechny děti to štěstí, že mohou vyrůstat ve své vlastní rodině. V takových případech vyvíjejí orgány sociálně-právní ochrany dětí snahu, aby jim našly rodinu, která by jim tu původní alespoň částečně nahradila a připravila je co možná nejlépe na jejich dospělý život. Není třeba zdůrazňovat, že v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče (dále též „NRP“) by měl být uplatňován rovný přístup bez ohledu na demografické a další charakteristiky, jako je např. gender dítěte, jeho věk, skutečnost, zda má dítě sourozence, jeho zdravotní stav, ale i jeho etnická příslušnost. Právě ta se dostala do popředí zájmu Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), do jehož gesce zprostředkování náhradní rodinné péče spadá. V rámci Strategie romské integrace do roku 2020 mu byl usnesením vlády ze dne 23. 2. 2015 č. 166 uložen úkol: „Učinit opatření, aby všechny děti bez rozdílu měly stejný přístup k osvojení a ke svěření do pěstounské péče; zajistit adekvátní odbornou přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči tak, aby se mohli stát osvojiteli nebo pěst-

ouny vhodnými i k přijetí romského dítěte do rodiny“. Dané opatření bylo naplňováno zejména v rámci individuálního projektu MPSV „Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“.¹

Pokrok v oblasti romské integrace sleduje i Evropská komise. Oporou pro jeho vyhodnocování je mimo jiné sběr etnických dat, který je v oblasti sledování situace skupin obyvatelstva znevýhodněných na základě etnického původu nevyhnutelným trendem (Kopal, 2007). Nejinak je tomu i v otázce zprostředkování náhradní rodinné péče. V této oblasti je potřeba, aby MPSV každoročně získávalo od krajských úřadů (dále též „KÚ“) a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností (dále též „OÚ ORP“) etnická data o počtu romských dětí v oblasti NRP. Obavy z toho, že budou při sběru etnických dat porušeny zásady zvláštní ochrany citlivých osobních údajů o etnickém původu, jsou příčinou toho, že tento typ statistického zjišťování strategického významu dosud nebyl v ČR systematicky využíván. Z tohoto důvodu byl v roce 2017 MPSV iniciován projekt,² v jehož rámci mělo být nastaveno systematické získávání podkladů pro vyhodnocování situace romských dětí v procesu zprostřed-

kování NRP. Tento článek představuje vybrané výsledky zmíněného projektu řešeného v období let 2018–2021.

Evropský kontext zprostředkování náhradní rodinné péče romským dětem

Děti v romských rodinách ve srovnání s vrstevníky většinového etnika často vyrůstají v náročnějších podmínkách (bytová a finanční situace domácnosti, vzdělání rodičů, míra jejich nezaměstnanosti a charakter jimi vykonávaných prací atd.) a nemívají stejné možnosti pro začlenění do společnosti a rozvinutí svého potenciálu (přístup ke vzdělání, volnočasovým a sebezvojevým aktivitám; život a životní vzory v sociálně vyloučených lokalitách/komunitách s vyšším výskytem sociálně-patologického chování a jevů) (Krčar, Laklija, 2018; Vláda, 2021). Mnoho evropských zemí, zejména pokud jde o státy bývalého východního bloku, se vyznačuje nedostatkem systémových preventivních opatření, která by reagovala na potřeby ohrožených romských rodin a předcházela segregaci dětí. Nepříznivé

životní podmínky v primárních rodinách mnohdy bývají nahlíženy jako ohrožující pro další vývoj těchto dětí (Krčar, Laklija, 2018).

McGaughey a kol. (2012) upozorňují na příklady diskriminace Romů v různých evropských zemích, vyjadřují znepokojení ohledně práv a souvisejících otázek ochrany romských dětí v Evropě. Poukazují mimo jiné na velký počet romských dětí zastoupených v ústavní péči (opět především v zemích bývalého východního bloku), který v poměrném srovnání mnohonásobně přesahuje jejich podíl v populaci. Schmidt, Bailey (2014) nastiňují kulturně-historické strukturální kořeny stávající situace. Původní protiromské segregáčnické zákony byly zejména v 19.–20. století vystřídaný asimilačními snahami. Např. v 18. století bylo v habsburské monarchii umístěno 18 tisíc romských dětí do katolických pěstounských rodin v rámci projektu povinné asimilace, tohoto příkladu pak následovaly i další evropské státy (Smith Rotabi, Hübinette, 2017). Později bylo dle McGaughey a kol. (2012) Romům zakazováno nosit pro ně charakteristické oblečení, hovořit romsky a uzavírat sňatky s dalšími Romy atd. Za první republiky v Československu pozbyli Romové bez trvalého bydliště občanských práv, romské děti odebírané z rodin či nacházející se mimo rodinu začaly být prioritně umísťovány do ústavních zařízení, neboť byly spolu s dětmi se zdravotními handicapami kategorizovány jako nevhodné pro náhradní rodinnou péči. V období nacismu převládla vyhlazovací politika vůči tzv. sociálně nepřizpůsobivým (dle odhadů se 500 tisíc až 1,5 milionu v Evropě žijících Romů stalo obětí holocaustu) a ve 2. polovině 20. století východoevropské země po vzoru Sovětského svazu rozvíjely zejména kolektivní zařízení náhradní péče, do nichž byly romské děti umísťovány i za účelem vzdělávání. Až do 90. let v tomto regionu přetrvávalo přesvědčení o nevhodnosti romských dětí pro svěření do náhradní rodinné péče.⁴

Navzdory snahám o reformy a redukci institucionální péče jsou dosavadní vysoké podíly romských dětí v ústavní péči v systémech východoevropských zemí dle Schmidt, Bailey (2014) důkazem, že tyto reformy pro určité skupiny dětí, zvláště pro romské děti a děti s handicapem, nebyly efektivní. Vysoké podíly romských dětí v institucionální péči souvisí rovněž s faktem, že jejich šance na umístění v náhradní rodině je v zemích jejich původu nižší, zejména s ohledem na nízký zájem potenciálních náhradních rodičů o ně. Důvodem jsou mimo jiné předsudky, stereotypy majority a stigmatizace romské populace obecně (Brooks a kol., 2002; Morgan, Baron, 2011; Laklija a kol., 2016; Krčar, Laklija, 2018), jakož i nízký počet pěstounů/adoptivních rodičů romského původu. Jednou z příčin je, že potenciální romští zájemci často nesplňují nastavená kritéria

rozlišující vhodné žadatele o zprostředkovanou náhradní rodinnou péči (Krčar, Laklija, 2018). Romské děti vychovávané v náhradních rodinách jiného etnika či v institucionální péči mnohdy mívají omezený kontakt s vlastní rodinou či romskou komunitou. Pro některé se tak stává nemožné osvojit si vlastní kulturu a používat či rozvíjet romštinu (McGaughey a kol., 2012; Krčar, Laklija, 2018). Dostávají se tak do situace, kdy ztrácejí etnickou identitu, jsou odcizeny své kultuře a ostatním Romům (Smith Rotabi, Hübinette, 2017; Sweeney, Matthews, 2017). Romské děti vyrůstající bez kontaktu s vlastní kulturou mohou přebírat negativní postoje většinové populace vůči Romům, což pak často vede k tomu, že nemají možnost identifikovat se s pozitivními stránkami své kultury a vnímají ji negativně (O'Higgins, 1993). Současně pro ně může být problematické identifikovat se s kulturou většinové populace, která je odmítá.

V této souvislosti byla např. v Irsku uznána nepřijatelnost umísťování romských dětí do kulturně odlišného prostředí a je zde akcentována potřeba adekvátních pěstounských rodin pro romské děti (McGaughey a kol., 2012). V Chorvatsku byla do strategických dokumentů týkajících se ochrany práv dětí zakotvena důležitost rozvoje pěstounské péče pro romské děti především v romských rodinách a podněcování romských rodin k náhradnímu rodičovství (Krčar, Laklija, 2018). V České republice jsou náhradní rodiče většinového etnika vybízeni přijmout romství přijatého dítěte a pomoci mu najít jeho identitu „našeho, milovaného, skvělého a romského“ dítěte (Bubleová a kol., 2007, dále pak Vančáková, 2008, 2011; Klimeš, 2008).

Navzdory vážnosti situace romských dětí nacházejících se mimo jejich rodinné prostředí stojí v Evropě bohužel toto téma mimo pozornost výzkumu a relevantní administrativní data jednotlivých zemí se vyznačují nedostatečností či jejich institucemi vůbec nejsou sbírána (McGaughey a kol., 2012; Krčar, Laklija, 2018). Totéž lze v této souvislosti konstatovat o situaci v České republice. Z výzkumů sledujících romské děti v NRP (ve srovnání s ostatními dětmi v NRP) jsou k dispozici pouze studie staršího data či studentské absolventské práce (např. Svobodová, Kovařík, Niederle, 1981; Frantíková, 2003).

Společenský kontext zprostředkování náhradní rodinné péče romských dětem v ČR

Postavení Romů a dalších národnostních menšin v české společnosti dlouhodobě monitoruje Centrum pro výzkum veřejného mínění Akademie věd ČR, v. v. i. (dále jen „CVVM“). Za nejsympatičtější

jsou vedle Čechů považováni Slováci, na opačném pólu stojí právě Romové a Arabové – okolo 70 % dotázaných v roce 2020 uvedlo, že jsou jim příslušníci této skupiny spíše či velmi nesympatičtí. V období let 2013 až 2020 se daný postoj společnosti výrazně nezměnil (CVVM, 2020). Tento obecný názor koreluje s převážně negativním hodnocením soužití Romů a ostatních obyvatel. Za „spíše špatné“ je v roce 2019 označilo 48 % dotázaných a dalších 24 % je mělo dokonce za „velmi špatné“. Naopak jako dobré hodnotila toto soužití téměř čtvrtina (23 %) respondentů (CVVM, 2019).

Vztah majoritní společnosti je mimo osobní zkušenost ovlivněn výrazně i veřejným prostorem. Jak upozorňuje Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2019, v médiích jsou prezentovány zejména problematice kauzy, naopak příklady dobré praxe a pozitivních zkušeností jsou spíše minoritní. Negativně působí i některá prohlášení politiků (Vláda, 2020). Extremistických útoků páchaných ve veřejném prostoru sice ubývá, narůstá ale počet případů projevů nenávisti v online prostředí, zejména za použití sociálních sítí (tamtéž).

Listina základních práv a svobod zaručuje právo svobodné volby národnosti každého občana. Zjišťování národnosti je např. trvalou součástí Sčítání lidu, domů a bytů, a to na základě individuálního rozhodnutí dotázaných. Odbornou veřejností jsou i proto údaje ze Sčítání lidu, domů a bytů považovány za podhodnocené. Má se za to, že fakt, že velká většina Romů v ČR úředně nedeclaruje romskou národnost, může být způsoben mj. tím, jak jsou přijímáni majoritou. Na základě kvalifikovaných odhadů vyplývajících ze Zpráv o stavu romské menšiny v krajích žilo v roce 2019 na území České republiky téměř 262 000 Romů (Vláda, 2020). Více než polovinu představují tzv. integrovaní Romové, přibližně 110 000 osob lze považovat za sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené. Ti tvoří stále téměř 80 % populace žijící v sociálně vyloučených lokalitách (tamtéž).

Údaje o romských dětech nejsou podobně jako jiná etnická data systematicky sledovány.⁵ Určitým zdrojem informací jsou kvalifikované odhady v oblasti školství. Podle kvalifikovaných odhadů ředitelů škol navštěvovalo v roce 2019 předškolní vzdělávání 4 126 romských dětí starších 5 let, tj. 3,3 % ze všech dětí v tomto věku zapsaných v mateřské škole. Vzhledem k tomu, že podle odhadů bylo v 1. ročníku základních škol 3 768 romských žáků, tj. 3,5 % ze všech žáků, je možné se domnívat, že se povinného předškolního vzdělávání účastní naprostá většina romských dětí. Výrazně vyšší podíl dětí romského etnika je podle údajů MŠMT v přípravných třídách – 20 % z celkového počtu dětí navštěvujících přípravné třídy (Vláda, 2020).

Celkový podíl romských žáků na základních školách se meziročně příliš nemění (cca 3,6 %). V roce 2019 se oproti roku 2018 snížil počet škol s více než 34 % romských žáků ze 147 na 133 a počet škol s více než 50 % romských žáků poklesl ze 70 na 69. Vzrostl však počet škol s více než 75 % i 90 % romských žáků. Ve školách s více než 75 % romských žáků bylo v roce 2019 vzděláváno téměř 15 % všech romských žáků, dalších téměř 10 % romských žáků bylo vzděláváno ve školách s více než 90% zastoupením romských žáků. Všechny 50 škol, kde je více než 75 % romských žáků, se nachází na území Ústeckého a Moravskoslezského kraje (Vláda, 2020).

Proces zprostředkování náhradní rodinné péče v ČR

Děti, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí, podobně jako fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny, vyhledává obecní úřad obce s rozšířenou působností (dále též „OÚ ORP“). Tyto děti a osoby může vyhledávat a doporučit OÚ ORP také obec a další právnické a fyzické osoby, jsou-li pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany (tzv. pověřené osoby). Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále též „ZSPOD“), zakládá a vede OÚ ORP v místě trvalého bydliště dítěte jeho spisovou dokumentaci (MPSV, 2020).

Kopie spisové dokumentace dítěte v rejstříku dětí vhodných ke zprostředkování náhradní rodinné péče se postupuje z OÚ ORP na krajský úřad k dalším krokům. Krajský úřad vede evidenci dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení (dále též „evidence dětí“), a evidenci žadatelů o osvojení nebo o svěřeni dítěte do pěstounské péče, posuzuje jejich vhodnost a rozhoduje o jejich zařazení do evidence žadatelů (§ 22 ZSPOD).

Pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče vyhledává krajský úřad pro děti vedené v jeho evidenci žadatele z evidence žadatelů tohoto i jiných krajských úřadů. Pokud se krajskému úřadu nepodaří zprostředkovat pro dítě

osvojení nebo pěstounskou péči ve lhůtě šesti kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí, zpřístupní krajský úřad údaje z evidence dětí Úřadu pro mezinárodní právní ochranu dětí v Brně ke zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. I nadále se krajský úřad snaží zprostředkovat dítěti osvojení nebo pěstounskou péči v České republice, neboť zajištění náhradní rodinné péče v zemi původu dítěte má v souladu s Úmluvou o právech dítěte a § 22 odst. 9 zákona o sociálně-právní ochraně dětí zásadní přednost před osvojením dítěte do ciziny (MPSV, 2020).

Formy náhradní rodinné péče definuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Jednou z těchto forem je **svěření dítěte do péče jiné osoby**. Na rozdíl od ostatních forem péče v jeho případě nedochází ke zprostředkování náhradní rodinné péče orgány sociálně-právní ochrany dítěte, proto mu vzhledem k zaměření článku na proces zprostředkování NRP nebude věnována pozornost.

Další formou NRP je **pěstounská péče**. Pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Z právního hlediska mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem nebo v případě osvojení mezi osvojitelem a dítětem. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí (jako např. volba vzdělání nebo místa pobytu dítěte) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soud. Na rozdíl od rodiče či osvojitele nemá pěstoun ke svěřenému dítěti vyživovací povinnost. Stát formou dávek pěstounské péče podporuje zajištění hmotného zabezpečení dítěte a zároveň poskytuje odměnu pěstounům. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Pěstounská péče má ze zákona přednost před péčí o dítě v ústavním zařízení.

Soud může dítě svěřit zájemcům o pěstounskou péči do **předpěstounské péče**, její délku stanoví se zřetelem k okolnostem případu. Nad průběhem a úspěšností předpěstounské péče vykonává soud dohled. Předpěstounská péče by měla vždy předcházet svěření dítěte do pěstounské

péče rozsudkem soudu, jde-li o zprostředkovanou pěstounskou péči orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Specifickým případem je **pěstounská péče na přechodnou dobu**. Ta může trvat nejdéle jeden rok. Jejím účelem je poskytnout čas, aby si rodiče mohli upravit své poměry tak, aby byli znovu schopni převzít dítě do své péče nebo aby se pro dítě našla jiná vhodná stabilní rodina. Jedná se tedy především o institut krizový a pouze přechodný. Soud může nařídít svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu předběžným opatřením.

Poručenství s osobní péčí poručníka stanoví soud v případech, kdy rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti, rodičovská odpovědnost obou rodičů nezletilého dítěte byla omezena nebo byl omezen její výkon a zároveň byl stanoven rozsah tohoto omezení, jde o dítě nezletilých rodičů, případně jeden z rodičů je nezletilý a druhý není znám či v rodném listě uveden. Poručník vystupuje v roli zákonného zástupce dítěte, avšak na rozdíl od rodičů pod stálým dozorem poručenského soudu. Povinností poručníka je dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. Ustanovený poručník může, ale nemusí o dítě osobně pečovat. Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má nárok na dávky pěstounské péče. Poručníkovi nevzniká k dítěti vyživovací povinnost.

Osvojení není v pravém smyslu náhradní rodinná péče, je vnímáno spíše jako forma rodičovství. Na základě rozhodnutí soudu vzniká stejný právní vztah, jaký „přirozeně“ vzniká mezi rodiči a dítětem. Při osvojení manželé či jednotlivci (osvojitelé) získávají plnou rodičovskou odpovědnost. Rovněž tak vzniká příbuzenský vztah k ostatním členům rodiny osvojitele. Dítě získává příjmení nových rodičů. Veškerá vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou osvojením zanikají (tzv. úplná adopce). Osvojitelé jsou ze zákona zapsáni do knihy narození – matricy. Osvojitelé jsou však ze zákona povinni informovat osvojené dítě o tom, že bylo osvojeno, jakmile se to bude jevit

Tabulka 1 Počet dětí k 31. 12. daného roku v NRP

Rok	Počet dětí k 31. 12.										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pěstounská péče	7021	7463	7651	8606	9771	10 380	10 922	11 362	11 643	11 931	12 094
Pěstounská péče na přechodnou dobu	0	3	29	108	302	543	540	605	528	591	504
Poručenství s osobní péčí poručníka	2641	2740	2854	2908	3005	3 076	3 013	3 032	3 098	3 136	3 307

Zdroj: Statistiky MPSV

vhodné, nejpozději do zahájení školní docházky. Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě po dobu nejméně šesti měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklady.

Podle statistiky MPSV vedené na základě Ročního výkazu o výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsou děti nejčastěji v pěstounské péči (12 tisíc dětí k 31.12. 2020, viz tabulku 1). Nejnižší počty dětí jsou v pěstounské péči na přechodnou dobu. Ročně je v ČR osvojeno přibližně 300 dětí, o něco více dětí je umísťováno do péče před osvojením.

Metodologie

K vyhodnocení situace romských dětí v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče jsme zvolili neadresný sběr dat. Vzhledem k výše nastíněnému průběhu procesu zprostředkování NRP tvořili první skupinu respondentů pracovníci OÚ ORP, kteří se specializují na agendu NRP, v rámci níž vyhledávají děti, kterým je potřeba zprostředkovat NRP, zjišťují údaje potřebné ke zprostředkování a vedou za tímto účelem spisovou dokumentaci dětí, komunikují ve věci s příslušným pracovištěm krajského úřadu atd. Druhou skupinu respondentů představovali pracovníci krajských úřadů, kteří spravují evidenci dětí pro účely zprostředkování NRP, aktivně pracují se spisovou dokumentací dětí, spolupracují s pracovišti OÚ ORP, podílejí se na odborném posuzování dětí pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče atd.

Těmto dvěma skupinám pracovníků byly v roce 2021 zaslány odkazy na dva

online dotazníky, které byly jako výzkumné nástroje odpilotovány na přelomu let 2019–2020 (Barvíková, Palonciová, 2020; Palonciová, Barvíková, 2020) a upraveny i na základě výstupů z fokusní skupiny s pracovníky OÚ ORP a KÚ a konzultací s MPSV, zadavatelem výzkumu. Jeho záměrem je výzkum opakovat obdobným způsobem i v roce 2022 (ideálně i v dalších letech), aby bylo možné zachytit případné změny v procesu zprostředkování NRP romským dětem.

První dotazník byl zaměřen na kvalifikované odhady počtu dětí v evidenci pro účely zprostředkování NRP a počty dětí, jimž byla v průběhu roku NRP zprostředkována, se zvláštním zřetelem k romskému etniku (více o monitoringu viz Barvíková, Palonciová, v tisku). Daný dotazník vyplňoval vždy jeden pracovník KÚ a OÚ ORP. Referenčním rokem, ke kterému měli respondenti své odpovědi vztahovat, byl rok 2020. Této části šetření se zúčastnilo všech 14 krajských úřadů. Z celkového počtu 205 OÚ ORP a 22 správních obvodů Prahy se do sběru kvalifikovaných odhadů za rok 2020 zapojilo 177 úřadů.

Účelem druhého dotazníku bylo doplnit výše uvedené kvalifikované odhady o postoje pracovníků k různým aspektům zprostředkování NRP a jejich zkušenosti z praxe. O jeho vyplnění byli požádáni všichni pracovníci KÚ a OÚ ORP, kteří se danou agendou zabývají. Dotazník obsahoval uzavřené i otevřené otázky, jež se zaměřily zejména na porovnání procesu zprostředkování NRP dětem romského a většinového etnika. Do této části výzkumu se zapojilo 39 respondentů ze 14 krajských úřadů (včetně Magistrátu hl. m.

Prahy) majících ve své agendě náhradní rodinnou péči a 252 respondentů ze 190 různých obecních úřadů obcí s rozšířenou působností.

Uvedeným pracovníkům byl dopodrobna popsán účel výzkumu s důrazem na to, že v případě prvního dotazníku se jedná o neadresný sběr dat, který neumožňuje identifikovat konkrétní jedince a je v tomto případě založen na tzv. externí identifikaci. Výsledkem neadresného sběru údajů o etnickém původu je pouze informace o počtu či podílu osob určité etnicity a nepodléhá právní regulaci obecného nařízení o ochraně osobních údajů (Gabrišová, 2021). Definice „romského dítěte“ v našem šetření vycházela z již realizovaných výzkumů zaměřených na problematiku romského etnika (viz tabulku 2): „*Za romské dítě lze v oblasti NRP považovat dítě vedené v evidenci pro účely zprostředkování NRP, které se samo za Roma považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností hlásilo, a/nebo je za Roma považováno významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) ukazatelů.*“

Z možných přístupů byla vybrána metoda identifikace romských dětí třetí stranou na základě objektivních nebo nepřímých kritérií, přičemž touto třetí stranou by měli být pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí (krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností) aktivně zapojení do procesu zprostředkování NRP. Právě přiřazené romství bývá jednou z hlavních příčin možné diskriminace na základě etnické příslušnosti.

Tabulka 2 Výzkumy o situaci Romů založené na kvalifikovaných odhadech odborníků

Název výzkumu	Realizátor a rok vydání	Referent o situaci Romů v dané oblasti
Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti	zadavatel MPSV, realizátor GAC spol., s.r.o., 2006	kvalifikovaný odhad pracovníků poskytovatelů služeb obyvatelům sociálně vyloučených romských lokalit, představitelé místní samosprávy
Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit	zadavatel MŠMT, realizátor GAC spol., s.r.o., 2009	kvalifikovaný odhad učitelů romských žáků a ředitelů škol
Výzkum etnického složení žáků v bývalých zvláštních školách v ČR v roce 2011/2012	Veřejný ochránce práv, 2012	kvalifikovaný odhad třídních učitelů romských žáků, kteří při identifikaci vycházeli z nepřímých kritérií dokládajících příslušnost dětí k romské menšině, dále i z vlastní znalosti situace dětí a jejich rodičů i sociálního kontextu, ve kterém žily
Vzdělávání žáků v jednotlivých vzdělávacích programech a péče poskytovaná v PPP/SPC žákům s LMP	Česká školní inspekce, 2015	určování počtu romských žáků prováděli ředitelé škol
Zpráva ke zjišťování kvalifikovaných odhadů počtu romských žáků základních škol ve školním roce 2016/17	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2016	zjišťování probíhalo elektronicky prostřednictvím systému školské statistiky, o situaci romských žáků referovali zástupci základních škol

Zdroj: vlastní data

Výsledky

Vzhledem k celkovým relativně nízkým odhadovaným počtům romských dětí, kterým byla v roce 2020 zprostředkována NRP, byla data pořízená s využitím dotazníku zaměřeného na statistické údaje a kvalifikované odhady počtů dětí v NRP vyhodnocena na krajské úrovni, a to jak na základě údajů pracovníků samotných KÚ, tak agregací údajů za ORP, které se šetření zúčastnily. Agregované údaje za ORP nemohou již svojí podstatou plně odpovídat údajům uvedeným krajskými úřady, neboť se jedná o kvalifikované odhady. Neshodují se však ani údaje za všechny děti bez rozlišení etnické příslušnosti, což je dáno způsobem a frekvencí komunikace mezi jednotlivými ORP a krajským úřadem.⁶ V neposlední řadě není možné opomenout, že údaje poskytl pouze 177 ORP ze 205 a 8 z 22 správních obvodů Prahy.

Kvalifikované odhady pracovníků úřadů byly založeny na nabytí právní moci příslušného rozhodnutí soudu. Pokud bylo v roce 2020 zprostředkováno např. osvojení dítěte, ale rozsudek ještě nebyl v roce 2020 pravomocný, dané dítě se do evidovaných údajů tohoto roku nezahrnovalo. Nabylo-li v daném roce právní moci u jednoho dítěte více rozhodnutí soudu v oblasti NRP, byli pracovníci, kteří dotazník vyplňovali, instruováni, aby zahrnuli každé z těchto rozhodnutí do příslušné kategorie. Jedno dítě, u něhož soud rozhodl

během sledovaného roku vícerokrát, tak mohlo být uvedeno ve více kategoriích. Údaje tedy vystihují spíše „úkony“ či „případy“. Pro zjednodušení však budeme dále většinou hovořit o „dětech“.

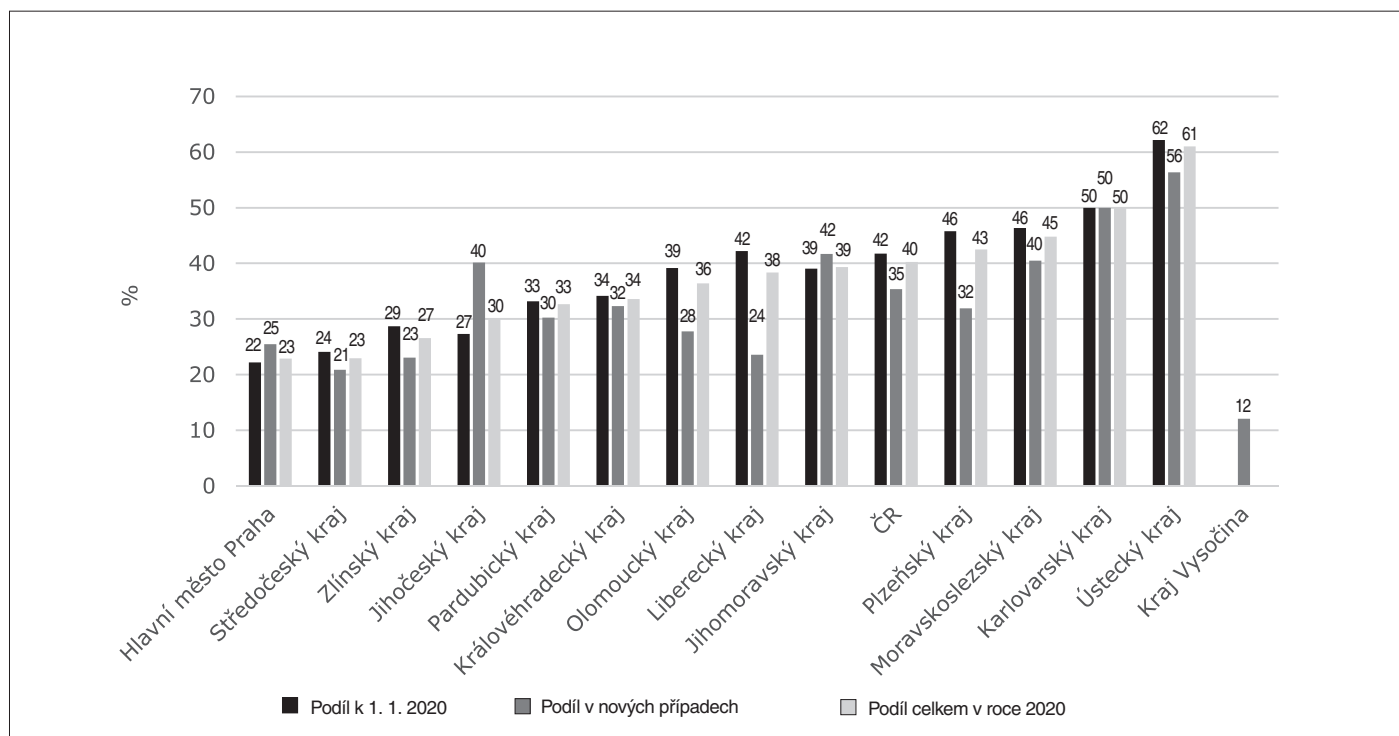
Z výsledků šetření mapujícího zkušenosti a názory pracovníků OÚ ORP v oblasti zprostředkování NRP v posledních cca třech letech vyplývá, že **se zprostředkováním NRP romským dětem** v průběhu tohoto období **měla častou zkušenost zhruba čtvrtina z nich**, pro více než polovinu to byla spíše výjimečná zkušenost a téměř pětina se s ním nesešla vůbec.

Podle kvalifikovaných odhadů KÚ i OÚ ORP bylo v roce 2020 v evidenci pro zprostředkování NRP (součet stavu k 1.1. 2020 a počtu nově zařazených dětí během roku 2020) nejvíce dětí v Ústeckém kraji, na druhém pólu se umístil kraj Zlínský. V relativním pohledu představovaly děti romského etnika podle odhadů pracovníků krajských úřadů v roce 2020 přibližně dvě pětiny všech dětí v evidenci pro zprostředkování NRP (viz graf 1). Nejnížší podíly dětí romského etnika odhadli pracovníci v Hlavním městě Praze a ve Středočeském kraji, naopak více než polovinu dětí v evidenci představovaly romské děti v Karlovarském a v Ústeckém kraji. Během roku 2020 znamenali vyšší podíl nově zařazených romských dětí v Jihočeském kraji (40 % v nových případech versus 27 % podle odhadů k 1. lednu 2020), naopak výrazně nižší podíl byl uveden v Olomouckém, v Libereckém a v Plzeňském kraji.

Odhady OÚ ORP se poměrně shodují s odhady krajských úřadů. Souhrnně byly v roce 2020 přibližně dvě pětiny dětí v evidenci pro zprostředkování NRP romského etnika (viz graf 2). Nejnížší podíly těchto dětí odhadli pracovníci v obcích Zlínského kraje, nejvyšší naopak v Karlovarském a v Ústeckém kraji. I přes některé odlišnosti platí jak z pohledu pracovníků OÚ ORP, tak KÚ, že **vyšší podíly romských dětí, kterým pracovníci OSPOD hledají náhradní rodinu, lze nalézt zejména v příhraničních regionech na východě, severu a západu České republiky**.

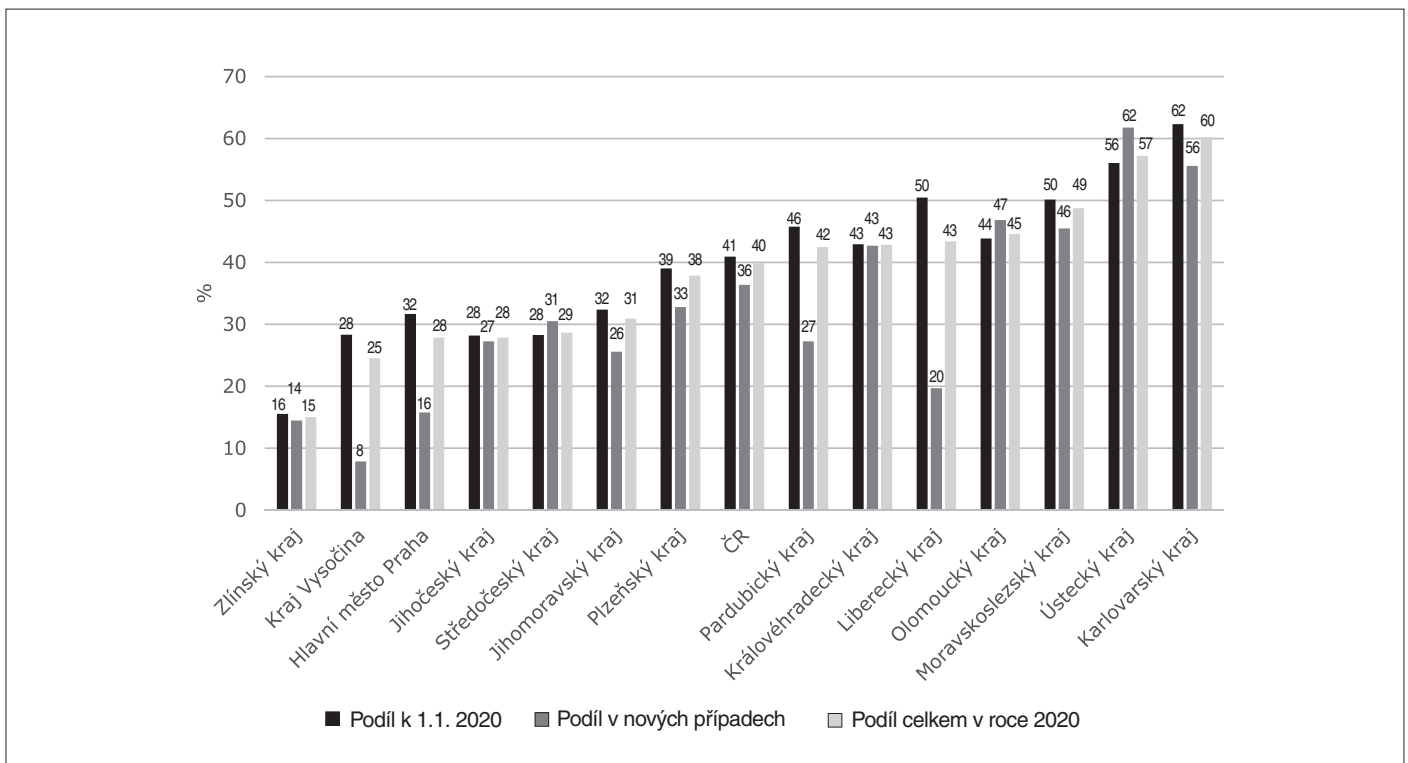
Podle kvalifikovaných odhadů pracovníků krajských úřadů bylo v roce 2020 aktivně, tj. zprostředkováním péče před osvojením a/nebo osvojením, umístěním do pěstounské péče na přechodnou dobu, předpěstounské a/nebo pěstounské péče vyřazeno 1 225 dětí, z toho bylo 390 dětí, tj. každé třetí, identifikováno jako romské (viz tabulku 3). Náhradní rodinná péče byla zprostředkována 12 % romských dětí vedených v příslušné evidenci KÚ, u ostatních dětí činil tento podíl necelých 18 %. Na základě získaných odhadů se lze domnívat, že **pokud je romským dětem zprostředkována NRP, jedná se častěji než u ostatních dětí o pěstounskou péči na přechodnou dobu**, tedy péči u „profesionálních“ pěstounů s omezenou délkou pobytu dětí (54 % resp. 47 % v případech zprostředkování). Podíl případů zprostředkování předpěstounské a/nebo pěstounské byl u obou skupin dětí nižší, avšak

Graf 1 Podíl romských dětí v evidenci NRP podle krajských úřadů v roce 2020, v %

Pozn.: Kraj Vysočina neuvedl celkové počty dětí k 1. 1. 2020; kraje jsou srovnány vzestupně podle podílu romských dětí v roce 2020 celkem.
Zdroj: Kvalifikované odhady krajských úřadů, 2020

Graf 2 Podíl romských dětí v evidenci NRP podle OÚ ORP v roce 2020, v %

Pozn.: Kraje jsou srovnány vzestupně podle podílu romských dětí v roce 2020 celkem
Zdroj: Kvalifikované odhady OÚ ORP 2020

u romských dětí činil rozdíl mezi zastoupením pěstounské péče na přechodnou dobu a zastoupením předpěstounské a/nebo pěstounské péče 30 p. b., u ostatních pouze 20 p. b. Nejméně častou formou zprostředkované NRP byla u obou

sledovaných skupin péče před osvojením a/nebo osvojením, opět však s nezanedbatelným rozdílem v neprospěch romských dětí (26 %, resp. 21 %, viz tabulku 3).

Pracovníci krajských úřadů uvedli celkem 1 225 případů zprostředkování NRP,

ovšem na úrovni ORP jich bylo, při nižším počtu dětí v evidenci, vykááno více – 1 473 (viz tabulku 3). Možným důvodem tohoto rozdílu je, že se výzkumu zúčastnily především obce, které se se zprostředkováváním NRP romským dětem setkávají častěji.

Tabulka 3 Zprostředkování NRP podle údajů KÚ a OÚ ORP

	KÚ			OÚ ORP		
	celkem	romské etnikum	ostatní	celkem	romské etnikum	ostatní
Počet dětí, kterým byla zprostředkována NRP, na 100 dětí v evidenci	15,4	12,2	17,6	29,8	21,5	35,3
Počet dětí vyřazených z evidence pro zprostředkování NRP z jiných důvodů na 100 dětí v evidenci	13,1	11,7	14,1	15,0	14,7	15,2
Celkový počet dětí vyřazených z evidence pro zprostředkování NRP na 100 dětí v evidenci	28,6	23,9	31,7	44,8	36,2	50,5
Celkem dětí v evidenci	7940	3197	4743	4942	1969	2973
	KÚ			OÚ ORP		
	celkem	romské etnikum	ostatní	celkem	romské etnikum	ostatní
Péče před osvojením a/nebo osvojením na 100 případů zprostředkování	24,4	20,8	26,1	23,5	18,2	25,6
Pěstounská péče na přechodnou dobu na 100 případů zprostředkování	49,1	54,4	46,7	32,1	34,9	31,0
Předpěstounská péče a/nebo pěstounská péče na 100 případů zprostředkování	26,4	24,9	27,2	44,4	46,9	43,4
Počet případů zprostředkování NRP	1225	390	835	1473	424	1049

Zdroj: Kvalifikované odhady KÚ, 2020; Kvalifikované odhady OÚ ORP 2020

Dle odhadů pracovníků ORP OÚ byla **nějaká forma NRP zprostředkována pětina dětí romského etnika a u ostatních dětí přibližně třetina.**⁷ Zhruba každé třetí dítě vyřazené z evidence z důvodu zprostředkování NRP bylo podle pracovníků OÚ ORP umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu (nepatrně častěji děti romského etnika). Přibližně čtvrtina případů se týkala péče před osvojením a/nebo osvojení, přičemž častěji tomu bylo u dětí jiného než romského etnika. Na rozdíl od údajů uvedených krajskými pracovníky byla na úrovni ORP běžnější zkušenost s dlouhodobou pěstounskou péčí než s pěstounskou péčí na přechodnou dobu.

Zaměříme-li se na zastoupení základních typů zprostředkování NRP, zkušenost pracovníků obecních a krajských úřadů se shoduje v případech osvojení (viz tabulku 3). S případy pěstounské péče na přechodnou dobu se více setkávají pracovníci krajských úřadů, zatímco pracovníci obecních úřadů ORP mají častější zkušenost s případy předpěstounské a/nebo (dlouhodobé) pěstounské péče (viz tabulku 3).

V rámci sběru kvalifikovaných odhadů byli pracovníci OÚ ORP v roce 2020 požádáni i o údaje, jež přímo nesouvisí s procesem zprostředkování NRP, nicméně jsou důležitou ilustrací pro zmapování situace dětí, o které se z nějakého důvodu nemohou starat jejich rodiče. Pozornost se tedy zaměřila i na děti umístěné do příbuzenské pěstounské péče.⁸ Porovnáme-li počty

dětí svěřených do příbuzenské pěstounské péče s počty dětí, kterým byla zprostředkována NRP, jsou téměř ve všech krajích i na úrovni ČR tyto podíly u romských dětí vyšší. To znamená, že romské děti jsou v porovnání s dětmi většinového etnika svěřovány častěji do péče příbuzných než umístěny do náhradní rodiny na základě zprostředkování. To potvrzují i výpovědi pracovníků OÚ ORP. Tři pětiny z nich se kloní k názoru, že romské děti jsou častěji svěřovány do příbuzenské pěstounské péče než do zprostředkované pěstounské péče.

Většina pracovníků OÚ ORP i KÚ, kteří se zúčastnili uvedeného výzkumu, se shoduje v názoru, že je obtížnější nalézt náhradního rodiče pro romské dítě než pro dítě většinového etnika. Zatímco dvě třetiny pracovníků OÚ ORP se kloní k tomu, že se pro romské děti snaže hledají pěstouni než osvojitelé, pracovníci KÚ s tímto názorem převážně nesouhlasí. Většina pracovníků OÚ ORP i KÚ má rovněž za to, že je snazší najít náhradní rodiče pro sourozeneckou skupinu většinového etnika než pro sourozeneckou skupinu romského etnika. Výskyt sourozeneckých skupin přitom vnímají jako častější u romských dětí v evidenci.

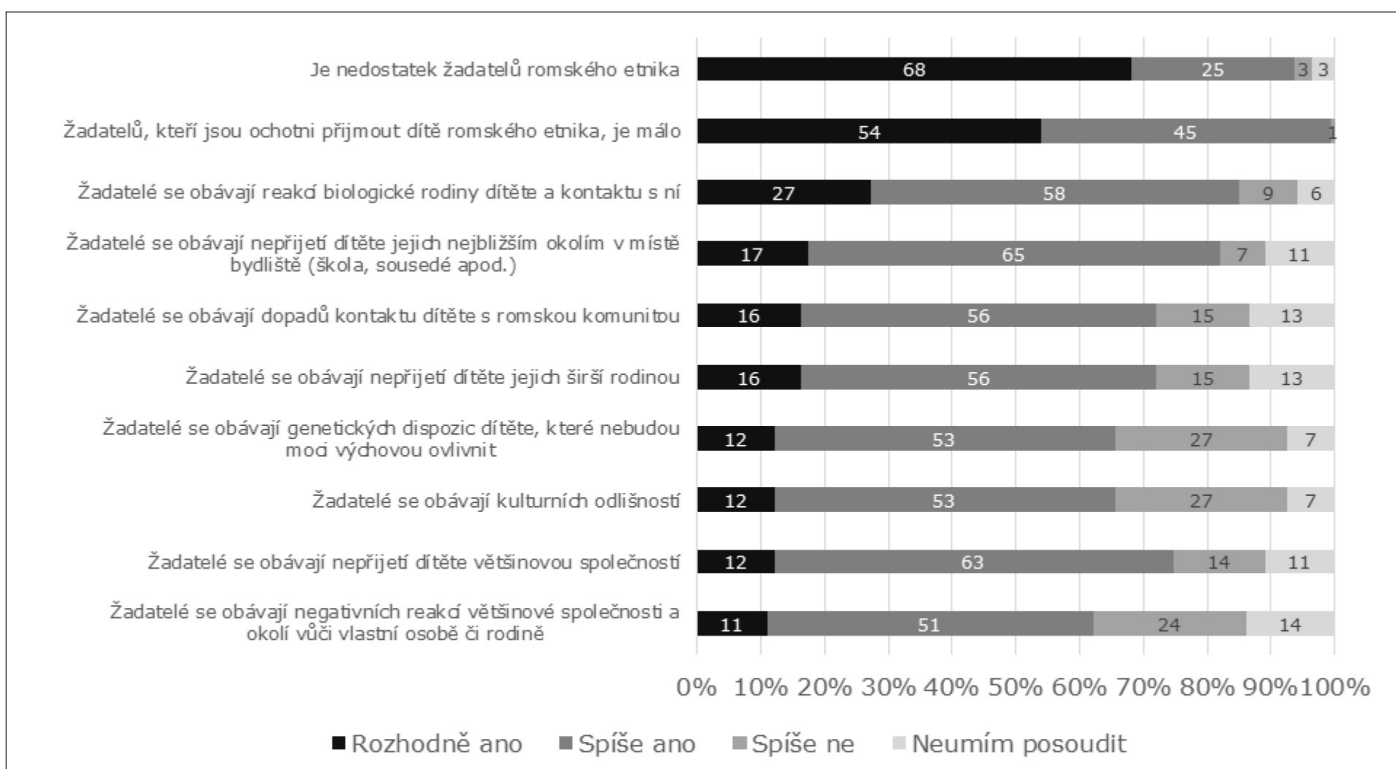
Jak vyplývá z komentářů k dotazníku, pro dítě starší šesti let se náhradní rodiče hledají obtížně bez ohledu na jeho etnikum a o osvojení starších dětí není mezi žadateli zájem. Přitom zájemci o zařazení do evidence žadatelů o přijetí dítěte do

NRP mají dle respondentů nejčastěji zájem právě o osvojení. Pracovníci OÚ ORP se spíše přiklánějí k názoru, že při zohlednění věku dítěte je proces zprostředkování NRP u většinového etnika kratší než v případě romského. Hlavní důvod tohoto rozdílu spatřují v tom, že **je málo žadatelů romského etnika a obecně málo žadatelů, kteří by tyto děti chtěli přijmout** (viz graf 3). Značnou roli podle nich hrají i **obavy žadatelů z nepřijetí romského dítěte v náhradní rodinné péči nejbližším okolím a obecně většinovou společností**, ale také obavy z reakcí jeho biologické rodiny a kontaktu s ní. Obavy žadatelů z genetických dispozic dítěte, které nebudou moci ovlivnit výchovou, a obavy z kulturních odlišností jsou rovněž významné.⁹

Dvě třetiny pracovníků OÚ ORP odhadují podíl zájemců o zařazení do evidence žadatelů ochotných přijmout romské dítě do 20 %, přičemž bezmála polovina pouze do 10 %. Pracovníci KÚ byli ve svých odhadech ještě skeptičtější, podíl ochotných přijmout romské dítě ve výši do 10 % odhadovaly více než dvě třetiny z nich.

Pokud jde o romské žadatele o zprostředkování NRP, pětina pracovníků OÚ ORP se s nimi nikdy nesetkala a téměř dvě třetiny se s nimi setkávají spíše výjimečně. Stejnou zkušenost má i naprostá většina (34 z 39) pracovníků KÚ. Naprostá většina pracovníků OÚ ORP i KÚ se přitom kloní k názoru, že je žádoucí, aby žadatelů o zprostředkování NRP, kteří jsou romského původu, bylo více, neboť by to mohlo

Graf 3 Důvody delšího procesu zprostředkování NRP u dětí romského etnika dle pracovníků OÚ ORP, v %

Zdroj: Zkušenosti OÚ ORP se zprostředkováním náhradní rodinné péče 2021

významně usnadnit proces zprostředkování NRP romským dětem.

Závěr

Článek sledoval roli romské etnicity v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče v ČR na základě výsledků dvou dotazníkových šetření z roku 2021, jejichž respondenty byli pracovníci OÚ ORP a KÚ specializovaní na agendu NRP. Z výsledků šetření vyplývá, že v roce 2020 byly přibližně dvě pětiny dětí v evidenci pro zprostředkování NRP romského etnika. Vyšší podíly romských dětí, jimž je vyhledávána náhradní rodina, se nacházejí zejména v příhraničních regionech na východě, severu a západě ČR.

Proces zprostředkování NRP v ČR dlouhodobě značně komplikuje nedostatek žadatelů o zprostředkování NRP, přičemž žadatelé zpravidla projevují zájem pouze o malé děti nemající specifické potřeby. Ovšem ve srovnání s dětmi většinového etnika je proces zprostředkování NRP romským dětem většinou pracovníků OÚ ORP a KÚ považován za ještě náročnější a delší. Podíl žadatelů ochotných přijmout dítě romského etnika odhadují převážně do 10 %. Hlavní bariérou na straně žadatelů majoritního etnika je, že přijetím romského dítěte se celá rodina stává smíšenou, česko-romskou rodinou. Podstatnou roli v tom podle respondentů hrají obavy žadatelů z nepřijetí romského dítěte v NRP nejbližším okolím a obecně většinovou společností, ale také strach z reakcí jeho biologické rodiny a kontaktu s ní, dále pak obavy žadatelů z genetických dispozic dítěte, které nebudou moci ovlivnit výchovou, a obavy z kulturních odlišností. Některé z těchto obav odrážejí celospolečenské klima ve vztahu k Romům a dalším menšinám, jakož i dlouhodobé společenské a sociální problémy.

S některými obavami žadatelů týkajícími se výchovy romských dětí však lze pracovat a mírnit je v rámci kvalitních příprav žadatelů (Herczog a kol., 2001) a následně pomocí doprovodných služeb.

Příprava žadatelů je procesem, v němž mají účastníci dostat maximum informací a poučeně a zodpovědně se rozhodnout, zda vůbec chtějí být náhradními rodiči, a pokud ano, tak v jaké formě péče a pro jaké dítě. Obsahem kvalitní přípravy žadatelů bývají strategie, jak se jako náhradní rodič vyrovnat s rasovými předsudky ve společnosti, co vše lze udělat pro ochranu svěřeného etnický odlišného dítěte (výběr školy, postavit se za dítě v případě konfliktů apod.). Mezi dalšími zásadními tématy jsou přijetí romského dítěte v širší rodině osvojitelů či pěstounů, jeho potřeby a podpora jeho identity. Jako významné se dle Markéty Švejkové,¹⁰ lektorky příprav žadatelů organizace Dobrá rodina, ukazuje poskytnout účastníkům přípravu možnost

setkat se s rodinou, která aktuálně etnický odlišný dítě vychovává, nebo s mladými dospělými, kteří vyrostli v náhradních rodinách. Dle zkušeností bývají účastníci příprav, které se věnují tematice náhradního rodičovství etnický odlišného dítěte, po jejich ukončení k přijetí dítěte romského etnika vstřícnější než na počátku tohoto procesu. Dospět k přijetí etnický odlišnosti dítěte vyžaduje delší čas, mnoho diskusí a různých podnětů k úvahám.

- 1 Více informací o individuálním projektu MPSV „Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“ viz na <https://www.mpsv.cz/systemovy-rozvoj-a-podpora-nastroju-socialne-pravni-ochrany-deti>.
- 2 IP70608 Identifikace bariér v přístupu romských dětí ke zprostředkování náhradní rodinné péče – cílem projektu bylo analyzovat situaci romských dětí vedených v evidenci dětí pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a identifikovat bariéry, které jim komplikují přístup k péči v náhradním rodinném prostředí. Hlavním úkolem bylo ověřit, zda pro získávání dat o situaci romských dětí v oblasti náhradní rodinné péče lze využít metodu neadresného sběru etnických dat a vytvořit metodu, která bude cíleně určená pro tuto oblast. Bližší informace k projektu a jeho výstupy jsou dostupné zde: <https://www.vupsv.cz/projekty/?id=340>.
- 3 Dle údajů ze zařízení typu „dětský domov pro děti do tří let věku“ v ČR v roce 2021 byly ze všech umístěných dětí ve věku od 1 do 3 let (včetně) téměř dvě třetiny romské. Celkem tato zařízení identifikovala 53 % dětí jako děti romské. Data ze zařízení pro děti starší 3 let nejsou zjišťována (MPSV, LUMOS, 2021). Podle expertních odhadů z roku 2011 přibližně 30–60 % všech dětí v ústavní péči jsou romské děti (Evropské centrum pro práva Romů, 2011).
- 4 Ještě v roce 2010 veřejný ochránce práv reagoval svým Stanoviskem na podezření, že při zarážování do evidence náhradní rodinné péče v České republice dochází k nerovnému zacházení s dětmi na základě etnického původu (barvy pleti) a zdravotního postižení – OSPOD tyto děti někdy do evidence nezařazovaly, neboť předpokládaly, že nebude možné nalézt pro ně náhradní rodiče.
- 5 Kopal (2007) zdůrazňuje, že vzhledem ke špatným zkušenostem a nedůvěře vůči českému státu se jakýchkoli měření zahrnujících data o etnicitě obávají sami Romové, a sice ze strachu, že data mohou být zneužita. Možnostmi sběru etnický senzitivních dat ve vztahu k romské menšině v kontextu České republiky, jejich metodologickými dilematy i etickými aspekty se nejnověji zabývá Šimíková a kol. (2019).
- 6 Z výpovědí pracovníků OÚ ORP a KÚ na otevřenou otázku v postojovém dotazníku vyplývá, že komunikace KÚ a OÚ ORP ohledně aktualizace údajů o dětech v evidenci dětí ke zprostředkování NRP je nastavena velmi různorodě. Nejčastěji je stanovena určitá periodicitu (měsíční, čtvrtletní, půlroční či roční), v níž OÚ ORP informace o dítěti a rodině zaslá KÚ, přičemž významné změny v situaci dítěte a jeho rodiny mnohde bývají KÚ oznamovány bezodkladně.

- 7 V tomto srovnání pomíjíme případy poručnictví, neboť pracovníci krajských úřadů se s nimi vůbec neseškávají, proto v dotazníku na krajské úrovni vůbec nebyly zjišťovány.
- 8 Za nezprostředkovanou pěstounskou péči se dle § 47a odst. 1 písm. c) ZSPOD považuje pěstounská péče, která nespadá pod pěstounskou péči zprostředkovanou podle § 47a odst. 1 písm. b) ZSPOD. Jedná se o pěstounskou péči, kdy je dítě v osobní péči osoby příbuzné nebo blízké, případně si pěstoun sám dítě vybral (musel k němu mít blízký vztah) a požádal o jeho svěřeni do své pěstounské péče. V těchto případech nedošlo ze strany krajského úřadu k „napárování“ ke zcela neznámému dítěti a k písemnému vydání oznámení o vhodnosti pěstouna ke konkrétnímu dítěti, ale o dítě je pečováno v rámci širší rodiny či komunity.
- 9 Výzkumy, které by sledovaly reálné zkušenosti náhradních rodin s romským dítětem, reakce jeho blízkého a širšího okolí či náročnost výchovy romských a neromských dětí v NRP, nejsou k dispozici.
- 10 Stanovisko Markéty Švejkové v rámci e-mailové komunikace ze dne 12. 1. 2022.

Literatura

- Barvíková, J., Palonciová, J. (2020) *Zkušenosti obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů se zprostředkováním náhradní rodinné péče*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/os_006.pdf.
- Barvíková, J., Palonciová, J. (v tisku). *Zprostředkování náhradní rodinné péče u dětí romského etnika*.
- Brooks, D., James, S., Barth, R. P. (2002) Preferred characteristics of children in need of adoption: Is there a demand for available foster children. *Social service review*, roč. 76, č. 4, s. 575–602.
- Bubleová, V., Vančáková, M., Kovařík, J., Havlíčková, E., Vávrová, A., Frantíková, J. (2007) *Romské děti žijící mimo vlastní rodinu*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/rom_deti_zijici_mimo_rodinu.pdf.
- CVVM (2019) *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti – duben 2019*. Tisková zpráva. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4924/f9/ov190517.pdf.
- CVVM (2020) *Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen 2020*. Tisková zpráva. Dostupné z: file:///C:/Users/jana.palonciovova/Desktop/2017_2022_etnicita%20d%C4%9Bt%C3%A D%20v%20evidenci%20pro%20NRP/DATA_2021/CVVM%202020.pdf.
- Česká školní inspekce (2015) *Vzdělávání žáků v jednotlivých vzdělávacích programech a péče poskytovaná v PPP/SPC žákům s LMP*. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Vzdelavani-zaku-v-jednotlivych-vzdelavacich-progra>.
- MPSV, LUMOS (2021) *Dětské domovy pro děti do 3 let věku*. Závěrečná zpráva ze zjišťování realizovaného Ministerstvem práce a sociálních věcí na jaře 2021. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/dd3_2021_ver02.pdf.
- Evropské centrum pro práva Romů (2011). *Doživotní trest: Romské děti v ústavní péči v České republice*. Dostupné z: http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/dozivotni-trest-romske-deti-v-ustavni-peci-v-ceske-republice-20-june-2011.pdf.
- Frantíková, J. (2003) *Jaké jsou? (Romské a „bílé“ děti očima pěstounů)*. Diplomová práce, Praha: VOŠ sociálně právní.

Systém sociální ochrany rodin s dětmi v ČR v komparaci se systémy sociální ochrany rodin s dětmi ve vybraných evropských zemích¹

Dana Hobzová

Abstrakt

Článek přináší analýzu systémů sociální ochrany rodin s nezaopatřenými dětmi v devíti evropských zemích zařazených pro tento účel do skandinávského a kontinentálního modelu sociálního státu. Cílem je analyzovat podmínky nároku na hmotnou podporu rodin s dětmi v průběhu celého jejich životního cyklu – od období před narozením dítěte po emancipaci mladého dospělého. Autorka předkládá dvě hypotézy: česká úprava testovaného přídatku na dítě neodpovídá standardům platným ve sledovaných zemích a délka rodičovské dovolené přesahuje délku obvyklou ve sledovaných zemích. Obě hypotézy byly analýzou potvrzeny. Článek dále předkládá návrh alternativního modelu systému sociální ochrany rodin s dětmi inspirovaného švédským modelem – zahrnuje univerzální přídatek na dítě a garanci kratších pracovních úvazků.

Klíčová slova: rodinná politika, sociální politika, sociální ochrana, přídatek na dítě, rodičovský příspěvek, mateřský příspěvek

Abstract

The article provides an analysis of the system of the social security of families with dependent children in nine European countries which, for research purposes, were classified into the Scandinavian and Continental welfare state models. The aim was to analyse the conditions governing entitlement to the material support of families with children during the whole of their life-cycle - from the pre-natal period to young adulthood. The author presents two hypotheses: the Czech means-tested child allowance fails to meet the standards applied in the other assessed countries and the length of the parental leave period exceeds that of the other monitored countries. Both hypotheses were validated. The article also presents an alternative model of a social security system for families with children that was inspired by the Swedish model. The model incorporates a universal child allowance and the guarantee of the availability of shorter working hours.

Keywords: social policy, social security, parental allowance, child allowance, maternity grant, birth benefit, pregnancy and maternity compensation, maternity compensation benefit, social security benefits

Výzkumný cíl a použitá metodika

Cílem článku je představit analýzu sociální ochrany rodin s dětmi v devíti evropských zemích skandinávského a kontinentálního modelu sociálního státu.

Účelem analýzy je návrh možných změn stávajícího uspořádání českého systému sociální ochrany rodin s dětmi. Navržené změny mají naplnit tato kritéria: vyšší přehlednost vzhledem k veřejnosti, sociálně spravedlivější distribuci prostředků sociální ochrany, univerzální a flexibilní podporu rodin a garanci kratších pracovních úvazků pro rodiče.

Hypotézou článku jsou tato tvrzení: charakter přídatku na dítě se v České republice odchyloje od vlastností, které má tato dávka ve většině sledovaných zemí; rodičovská dovolená v ČR je jednou z nejdelších v rámci sledovaných zemí.

K dosažení stanovených cílů byla využita kombinace výzkumných metod, především pak analýza, syntéza, komparace, indukce a dedukce.

Úvod – hlavní úskalí systému sociální ochrany rodin s nezaopatřenými dětmi v ČR

Problém stávajícího systému sociální ochrany rodin s dětmi v ČR spatřuje auto-

rka v neexistenci univerzální dávky poskytující koncepční a kontinuální hmotnou podporu rodinám s dětmi v celém jejich životním cyklu.

Za další závažný problém autorka pokládá obtížný návrat žen-matek do zaměstnání a nedostatečnost institutů podporujících rovnováhu mezi pracovním a rodinným životem.

Raná fáze životního cyklu rodiny s dětmi je v českém prostoru pokryta příspěvkem kompenzujícími ztrátu příjmu způsobenou potřebou péče o dítě a zároveň umožňujícími rodičům využít pracovní volno potřebné pro péči o dítě. Toto období se jeví na první pohled pro rodiny velice příznivé. Stát umožňuje částečně flexibilní možnosti čerpání rodičovského příspěvku, umožňuje v této době rodičům umísťovat dítě v zařízeních denní péče a souběžně vykonávat výdělečnou činnost. Zároveň mezi třetím a čtvrtým rokem věku dítěte nastává období ročního „vakua“, v němž sice stále trvá možnost čerpání rodičovského příspěvku, avšak nárok na rodičovskou dovolenou již netrvá.

Ve čtyřech letech věku dítěte končí půpůrčí doba rodičovského příspěvku, a tak pro většinu českých rodin nadchází dlouhé obtížné období charakterizované absencí univerzální hmotné podpory rodin (slevy na dani, daňové bonusy ani přídatek na dítě za univerzální podporu považovat nelze).

Dalším problematickým nástrojem sociální ochrany rodin je testovaný přídatek na dítě. V současné podobě je fakticky koncipován coby chudinská dávka (nárok na ni vzniká jen velmi malému počtu pracujících rodičů). Nicméně je třeba zmínit legislativní změnu v úpravě přídatku na dítě z roku 2021 mající potenciál zvýšit okruh příjemců dávky – zda byla stávající koncepce „chudinské dávky“ touto změnou potlačena a zda množina příjemců vzrostla, není možno v době vzniku článku hodnotit z důvodu absence relevantních dat (jak dokládá tabulka 1). Odhlédneme-li od skutečnosti, že příjemce dávky tvoří značně omezený segment rodin, jeví se přídatek na dítě coby potenciálně odporující principu sociální solidarity – při posuzování nároku není zkoumán majetek rodiny, pouze její příjem. V praxi tak může docházet k paradoxním situacím, kdy na dávku vzniká nárok rodině, která disponuje značným hmotným jměním, avšak je zdánlivě bez příjmu, a naopak nevzniká nárok rodině, která významným hmotným majetkem nedisponuje, nicméně její příjmy jsou vyšší nežli příjmy zakládající nárok na dávku.

Problematická je rovněž dávka porodného, která je významově marginální, neboť je vyplácena jen úzkému segmentu rodin. Počet vyplácených dávek porodného (shodně s dávkami přídatku na dítě) soustavně klesá.

Dalším problémem rodinné politiky je nedostatek míst v zařízeních denní péče o děti a absence státních jeslí. Soukromé mateřské školy a jesle jsou pro mnoho rodičů finančně příliš nákladné. Tento problém výrazně ztěžuje mnohým rodičům návrat do zaměstnání.

Významným problémem je rovněž nízká míra kratších pracovních úvazků u žen (ČR zde za průměrem zemí OECD zůstává až pětinasobně), což značně ztěžuje nastolení rovnováhy mezi pracovním a rodinným životem (viz OECD, 2011, 2017 a 2018).

1 Evropské systémy sociální ochrany rodin s dětmi

1.1 Skandinávský model – Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko

Zde uplatněný skandinávský model vychází z typologie modelů státu blahobytu specifikovaného Gosta Esping-Andersenem (identifikuje tři typy tzv. welfare state: liberální, konzervativní /kontinentální, korporativistický/ a sociálně-demokratický /skandinávský/), ze kterého vycházejí některé pozdější typologie (Sapir, 2005) prezentující model severský, který zahrnuje kromě ryze skandinávských zemí rovněž Nizozemí.

Charakteristickým znakem skandinávského modelu je vysoká úroveň výdajů na sociální ochranu a univerzalizmus. Důraz je kladen na zajištění rovnosti příležitosti dosažení nejvyššího sociálního standardu u každého jednotlivce (na rozdíl od modelu českého, kde je pozornost věnována zajištění rovnosti v podmínkách poskytnutí minimálních standardů nutných pro přežití) (Esping-Andersen, 1990). Ideálním příkladem tohoto přístupu je univerzální ne-testovaný přídavek na dítě, který je charakteristický pro všechny země zahrnuté do skandinávského modelu.

Role trhu a rodiny je ve skandinávském modelu potlačena, což v kombinaci s garancí blahobytu jedince ze strany státu zakládá příležitost k rozvoji individuální nezávislosti. Heslem skandinávského modelu tak může být: rovnost práva na práci, rovnost práva příjmového zabezpečení a garance rozvoje individuality jedince (Es-

ping-Andersen, 1990). Principy skandinávského (nebo také severského) modelu nejsou však přijímány jednoznačně. Výrazná role státu, coby garanta sociálního zabezpečení, však dle některých autorů oslabuje závislost lidí na sobě samých, na jejich úsilí a na přirozených vazbách v rodině, obci apod. (Krebs, 2013). Objektivně však skandinávské země patří se svým modelem sociálního státu mezi nejvyspělejší země Evropy a Západu vůbec.

Charakteristika systému sociální ochrany rodin s dětmi

Systém sociální ochrany rodin s dětmi je ve sledovaných zemích založen na principu univerzality, což znamená, že benefity z tohoto systému plynoucí jsou oprávněni čerpat všechny rodiny, nejen ty nejvíc potřebné. Stát tak přispívá k vyšší rovnosti uvnitř společnosti a zároveň snižuje závislost rovin na zaměstnání a umožňuje rodinám, aby si vysoký životní standard udržely rovněž i po příchodu dítěte do rodiny (Anttonen, Sipilä, 1996). Důraz je rovněž kladen na rovnoměrnou distribuci rodičovských povinností a práv mezi oběma partnery, s vyšší participací otce na péči o dítě (Lister, 2009). Severské země rovněž vynikají vysokou mírou zapojení žen na trhu práce, v rámci zemí EOCOD vykazují dokonce nejvyšší zaměstnanost žen vůbec (OECD, 2011). Pro sledované země je rovněž charakteristický nástup dětí do institucionalizované péče v již raném věku (Fekeete, 2013). Přestože severské státy sdílí společný model sociálního státu, v jednotlivostech se úprava institutů sociální ochrany rodin různí – např. v Dánsku mohou otcovskou dovolenou a s ní související příspěvek čerpat rovněž nebiologické matky-partnerky; ve Finsku si nebiologický otec musí dítě osvojit předtím, nežli dovrší první rok života, jinak není k pobírání dávky v rodičovství oprávněn.

Mateřská dovolená/otcovská dovolená a mateřský příspěvek, rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek

Délka podpůrných dob mateřských či otcovských dovolených se ve sledovaných zemích příliš neliší. V žádné zemi se nepo-

skytuje otcovská dovolená v délce kratší nežli 10 dní (v této délce je stanovena ve Švédsku). Co se liší, je způsob úpravy a právního zakončení mateřských/otcovských dovolených.

V období čerpání mateřské dovolené vzniká ženám ve všech sledovaných zemích nárok na čerpání relevantního peněžitého příspěvku. *Mateřský příspěvek* představuje základní dávku vyplácenou státem v případě odchodu matky na mateřskou dovolenou. Obecně platí, že mateřský příspěvek je vyplácen matce dítěte v období před porodem a po určitou dobu po porodu. Otcí vzniká nárok na čerpání *otcovského příspěvku* po narození dítěte. Výše mateřského příspěvku se liší dle individuální situace rodiče, ve všech zemích se stanovuje *s ohledem na příjmovou situaci rodiče před narozením dítěte* (Dánsko – max. výše příspěvku činí 4 405 DKK²/týden; Finsko – minimální výše příspěvku činí 28,94 EUR; Norsko – maximální výše příspěvku činí 581 298 NOK/období čerpání rodičovského příspěvku; Švédsko – maximální výše příspěvku činí 714 SEK⁴/den).

Zvláštním příspěvkem vypláceným matkám ve Finsku je tzv. *mateřský balíček*. Jde o nepeněžní benefit, který zahrnuje dětské oblečení, prostředky pro péči o dítě a nejrůznější mateřské potřeby. Složení balíčku je každým rokem inovováno, a to na základě zpětné vazby od příjemkyň balíčku. Každý balíček obsahuje přibližně 50 jednotlivostí. Balíček je benefitem poskytovaným finskou Správou sociálního zabezpečení (Kela). Matka volí, zda bude čerpat příspěvek ve formě mateřského balíčku, anebo ve formě peněžitého jednorázového příspěvku, zvolit si může dokonce i kombinaci obou variant.

V Norsku mohou ženy, jimž nárok na čerpání rodičovského příspěvku nevznikne, čerpat *jednorázový příspěvek při narození dítěte a adopci*. Výše tohoto příspěvku činí 87 720 NOK na jedno dítě.

Ve všech sledovaných zemích je poskytována rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek. V jednotlivých zemích jsou tyto benefity poskytovány s rozdílnou flexibilitou, dobou čerpání a výší příspěvku.

Co se týče propracovanosti systému čerpání mateřské, otcovské/rodičovské dovolené a mateřského, otcovského/rodičovského

Tabulka 1 Průměrný měsíční počet vyplácených vybraných dávek státní sociální podpory (v tis.)

Dávka	Rok														
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Přídavek na dítě	1767	1677	893	635	531	486	464	460	444	423	391	343	270	239	225
Rodičovský příspěvek	308	340	359	364	339	326	308	294	280	277	275	279	282	284	315
Porodné	9	10	10	10	10	2	1	1	1	2	2	2	1	1	1

Zdroj: MPSV (2020)

příspěvku, ze všech sledovaných zemí si nejlépe stojí Švédsko. Švédsko zároveň nabízí *nejvíce flexibilní systém* poskytovaných benefitů. Z tohoto důvodu byl právě švédský model vybrán jako vzorový pro náčrt návrhu alternativního řešení českého systému.

S výjimkou Dánska jsou ve sledovaných zemích poskytovány příspěvky, které jsou ekvivalentem českého vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství (Missoc, 2021).

Přídavek na dítě a další dávky

Nejvýznamnější dávkou systému sociální ochrany rodin s nezaopatřenými dětmi je přídavek na dítě. Tato dávka je poskytována od narození dítěte, obecně až po dosažení dospělosti a s ní spojené ekonomické emancipace dítěte (horní věkové hranice se v jednotlivých zemích liší, přídavek na dítě je však poskytován i po dosažení stanovené věkové hranice a vyplácí se až

do dokončení vzdělávacího procesu). Výdaje na přídavky na děti jsou ve všech sledovaných zemích hrazeny z daňového systému. *S výjimkou Dánska se v souvislosti s vyšší dávkou nesleduje příjem rodiny* (v Dánsku je přídavek na dítě, jinak též zvaný přídavek na dítě a mladistvého /borne-og ungegydelse/, vyplácen všem rezidentům, snižuje se však u rodin s vysokým příjmem; ke snížení dávky dochází při ročním příjmu překračujícím

Tabulka 2 Poskytované volno spojené s těhotenstvím, porodem, mateřstvím a rodičovstvím

	Dánsko	Finsko	Norsko	Švédsko
Těhotenství	MD: 4 týdny prenatalní MD	MD: 30–50 dní prenatalní MD	MD: 12 týdnů prenatalní MD (celkem 12 až 15 týdnů dle výběru varianty výplaty příspěvku)	MD: 7 týdnů prenatalní MD (povinné 2 týdny před porodem nebo po porodu)
Mateřství	MD: 14 týdnů po porodu	MD: zbývající dny z celkové sumy 105 pracovních dní (mínus dny čerpané před porodem)	MD: 6 týdnů po porodu (celkem 12 až 15 týdnů dle výběru varianty výplaty příspěvku)	MD: 7 týdnů po porodu
Otcovství	OD: 2 týdny po porodu do věku 14 týdnů dítěte	OD: 54 pracovních dní po porodu (18 dní je možno čerpat společně s matkou)	OD: 15 týdnů RD vyhrazeno pro otce. Z celkové sumy 49, resp. 59 týdnů je otec kromě 9 týdnů mateřské kvóty oprávněn čerpat zbývající část RD dle dohody s matkou)	OD (dovolená pro druhého rodiče): 10 dní; nutno vyčerpat do 60 dní ode dne příchodu dítěte do rodiny
Rodičovství	RD: 32 týdnů sdílené volno; dohromady jen 32 týdnů příspěvků	RD: 158 pracovních dní čerpaných buď matkou, anebo otcem	RD: 49 týdnů, resp. 59 týdnů	RD: 240 dní pro každého z rodičů
Poskytované volno celkem	Matka: 18 týdnů + 32 týdnů Otec: 2 týdny + 32 týdnů	Matka: 105 pracovních dní + 158 pracovních dní (pokud nečerpá otec) Otec: 54 pracovních dní + 158 pracovních dní (pokud nečerpá matka)	49, resp. 59 týdnů (se zohledněním mateřské kvóty v celkové délce 9 týdnů)	480 dní; pro matku obligatorně 2 týdny před porodem nebo po porodu); 384 dní je nutno vyčerpat do 4. narozenin dítěte a zbývajících 96 dní do 12. narozenin dítěte

Vysvětlení zkratk: MD – mateřská dovolená; OD – otcovská dovolená; RD – rodičovská dovolená.
Zdroj: Vlastní analýza na základě MISSOC Database

Tabulka 3 Poskytované příspěvky spojené s těhotenstvím, porodem, mateřstvím a rodičovstvím

	Dánsko	Finsko	Norsko	Švédsko
Těhotenství	MP: 4 týdny před očekávaným dnem porodu	MP: 105 pracovních dní	RP: 49, resp. 59 týdnů (15, resp. 19 týdnů rezervovaných pro každého z rodičů)	RP: 480 dní
Mateřství	MP: 14 týdnů po narození dítěte	MP: dtto	RP: dtto	RP: dtto
Otcovství	RP: 2 týdny po narození dítěte	OP: 54 pracovních dní	RP: dtto	RP: dtto
Rodičovství	RP: 32 týdnů sdílené rodičovské dovolené	RP: 158 pracovních dní buď matce, anebo otci	RP: dtto	RP: dtto

Vysvětlení zkratk: MP – mateřský příspěvek; OP – otcovský příspěvek; RP – rodičovský příspěvek.
Zdroj: Vlastní analýza na základě MISSOC Database

hranici 800 100 DKK /107 351 EUR/; snížení se nicméně rovná pouze 2 % ročního příjmu přesahujícímu hranici 800 100 DKK /107 351 EUR/. U manželských párů činí snížení 2 % z příjmu každého z manželů přesahujícího hranici 800 100 DKK /107 351 EUR/).

V Dánsku jako v jediné ze sledovaných zemí se výše přídatku na dítě liší v závislosti na věku dítěte (nejvyšší je přídatek na dítě v těch nejnižších věkových kategoriích, se vzrůstajícím věkem dítěte se přídatek snižuje – v ČR je tomu naopak).

Rodinné dávky až na výjimky (Finsko – příspěvek na péči o dítě, částečný příspěvek na péči o dítě a flexibilní příspěvek na péči o dítě; Norsko – přechodná dávka) nepodléhají zdanění (Missoc, 2021).

V posuzovaném modelu jsou rodinám s dětmi k dispozici zařízení denní péče o děti (jesle nebo mateřské školy) dotované příslušnými municipalitami. Rodiny na úhradě nákladů participují. Místa pro děti

v těchto zařízeních jsou zaručena, a to již od raného věku (v Norsku např. od jednoho roku věku), rodičům je tímto umožněn brzký návrat do zaměstnání.⁵

Závěrem lze konstatovat, že rodiny s dětmi jsou ve sledovaných zemích podporovány v celém svém životním cyklu (do emancipace mladého dospělého), a to bez ohledu na ekonomickou aktivitu rodičů a na příjem rodiny (u některých dávek je přihlíženo k příjmu rodiny vzhledem k výši pobíraného benefitu).

1.2 Kontinentální model – Belgie, Francie, Německo, Nizozemí, Rakousko

Rovněž kontinentální model vychází z typologie Esping-Andersena a pozdějších typologií (Sapir, 2005), které však do modelu kontinentálního namísto Nizozemí zahrnují Lucembursko.⁶

Charakteristickými znaky kontinentálního modelu jsou vysoké příspěvky na soci-

ální pojištění a vysoká míra rovnosti (Sapir, 2005), dále pak výrazné benefity v nezaměstnanosti, velkorysý důchodový systém a středně vysoká míra zdanění s vysokou úrovní transferů (Lisbon Revised, 2004). Kontinentální model bývá považován za nejkompaktnější a také nejrozšířenější evropský model státu blahobytu (Cousins, 2005).

Charakteristika systému sociální ochrany rodin s dětmi

Základním principem sociální podpory rodin s dětmi je v daném modelu universalismus. Obecně řečeno jsou benefity poskytovány v souvislosti s mateřstvím a raným rodičovstvím k dispozici všem rezidentům za splnění předpokladu jejich ekonomické aktivity a účasti v systému povinného sociálního pojištění. Tento princip se uplatňuje ve všech sledovaných zemích, a to s dílčími rozdíly. Stejně tak se

Tabulka 4 Přídatek na dítě a další poskytované dávky

	Dánsko	Finsko	Norsko	Švédsko
Přídatek na dítě	Od 0 do 18 let	Od 0 do 17 let	Od 0 do 18 let	Od 0 do 16 let
Další dávky	Příspěvek na dítě; příspěvek na dítě pro vícčata; příspěvek na dítě pro penzisty; přídatek na dítě pro studenty	Příspěvky na domácnost (pro rodiny s nízkými příjmy)	Příspěvek na malé dítě; příspěvek pro rodiny s malými dětmi (od 13 do 23 měsíců věku)	Rozšířený přídatek na dítě (do 20 let nebo do dokončení studia); studentský příspěvek; příspěvek pro velké rodiny (do 16 nebo 20 let)
Testováno?	Ne	Ne	Ne	Ne
Zohledněn počet dětí v rodině?	Ne	Ano	Ne	Ano

Zdroj: Vlastní analýza na základě MISSOC Database

Tabulka 5 Slevy na dani a daňové bonusy pro rodiny s dětmi

	Dánsko	Finsko	Norsko	Švédsko
Sleva na dani	Ne	Ne	Ano	Ano
Daňové bonusy	Ne	Ne	Ne	Ne

Zdroj: Vlastní analýza na základě MISSOC Database

Tabulka 6 Podporovaná zařízení denní péče o děti

	Dánsko	Finsko	Norsko	Švédsko
Podporovaná zařízení denní péče	Ano	Ano	Ano	Ano (rodiny s příjmy nad 49 280 SEK /4 703 EUR/ hradí maximální možný poplatek)

Zdroj: Vlastní analýza na základě MISSOC Database

aplikují i rozdíly ve formě financování příspěvků. V daném modelu je výraznou měrou využíváno financování z příspěvků na sociální pojištění a významná je rovněž aplikace příspěvku zaměstnavatele. Ten se uplatňuje například u otcovského příspěvku v Belgii, kde první tři dny podpory jsou hrazeny zaměstnavatelem, dále ve Francii, kde zaměstnavatel může vyplatit rozdíl nebo jeho část mezi mzdou a částkou vyplaceného denního mateřského/otcovského příspěvku v souladu s podmínkami stanovenými v kolektivní smlouvě. V Německu rozdíl mezi 13 EUR a denní průměrnou čistou mzdou pojištěné ženy sniženu o zákonné příspěvky hradí zaměstnavatel podle ustanovení zákona o ochraně mateřství a v Nizozemí je vyplácena mzda ve výši 100 % během čerpání pěti dní otcovské dovolené (Missoc, 2021).

Mateřská dovolená/otcovská dovolená a mateřský příspěvek, rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek

Ve všech sledovaných zemích jsou poskytovány peněžní příspěvky před narozením dítěte a dále pak v období mateřství a raného rodičovství. V souvislosti s těhotenstvím, mateřstvím a raným rodičovstvím je poskytováno pracovní volno, které v kombinaci s peněžními příspěvky umožňuje těhotným ženám/matkám a otcům těch nejmenších dětí pečovat o dítě, aniž by byl ohrožen rodinný příjem plynoucí jinak z pracovní činnosti.

Sledované země se v délce poskytováných mateřských či otcovských dovolených příliš neliší. V období čerpání mateřské dovolené vzniká ženám nárok na čerpání *mateřského příspěvku*, který je základem dávkou vyplácenou v případě odchodu ženy na mateřskou dovolenou. Ve sledovaných zemích obecně platí, že mateřský příspěvek je vyplácen matce dítěte v období před porodem a rovněž i po určité dobu po porodu dítěte. Otcí v určité době po narození dítěte (obecně do čtyř měsíců od narození dítěte) vzniká nárok na čerpání *otcovské dovolené* (nebo části rodičovské dovolené) a relevantního *otcovského příspěvku* (nebo rodičovského příspěvku). Výše mateřského příspěvku (rovněž i otcovského příspěvku, je-li vyplácen) se liší dle individuální příjmové situace rodiče. *V žádné ze sledovaných zemí není příspěvek poskytován v paušální výši, ve všech zemích se stanovuje s ohledem na příjmovou situaci rodiče před narozením dítěte* (Belgie – procentuální hranice stanovené dle hrubého denního příjmu zaměstnankyně či zaměstnance; Francie – max. výše příspěvku činí 89,03 EUR/den, minimálně 9,63 EUR/den; Německo – procentuální hranice stanovené dle příjmu zaměstnankyně; Rakousko – procentuální hranice stanovené dle příjmu zaměstnankyně; Nizozemí – 100 % příjmu, maximální

výše příspěvku činí 222,78 EUR/den; u OSVČ činí maximální hranice 1 653,60 EUR/měsíc) (Missoc, 2021).

Co se otcovské dovolené týče, v *Německu není definována coby samostatný nárok*, ale otcové mohou v době po narození dítěte čerpat rodičovskou dovolenou s rodičovským příspěvkem. Stejně tak *není definována otcovská dovolená v Rakousku*, i zde jde o rodičovskou dovolenou. Co se délky podpůrčí doby otcovské dovolené týče, Belgie poskytuje 10 dní, Francie 11 dní, Rakousko 28731 dní. Situace se pak výrazně liší v Nizozemí, kde činí otcovská dovolená 6 týdnů (jde o *naprosto unikátní délku otcovské dovolené nevyskytující se v žádné jiné sledované zemi*) (Missoc, 2021).

Ve všech zemích je poskytován *rodičovský příspěvek a rodičovská dovolená, s výjimkou Nizozemí*, kde není poskytován rodičovský příspěvek, ale příspěvek na péči o dítě, který rodičovský příspěvek částečně supluje. Jedná se o univerzální systém výplaty financovaný daňovým systémem. Výše příspěvku závisí na několika faktorech: skladbě domácnosti, druhu péče o dítě, výši výdajů na péči, příjmu rodičů. Maximální výše příspěvku činí 8,17 EUR/hod. denní péče; 7,02 EUR/hod. mimoškolní péče a 6,27 EUR/hod. péče zajišťované pečovatelem). V jednotlivých zemích jsou rodičovské příspěvky poskytovány s různou mírou flexibility, doby čerpání a výši příspěvku. Rovněž se liší zdroj financování – v Belgii jde především o *příspěvky hrazené zaměstnanci, a to z veřejné i soukromé sféry*; ve Francii jde o *příspěvky zaměstnavatelů, OSVČ a částečně příspěvky sociálního pojištění*; v Německu jde o *daňový systém* a v Rakousku financuje rodičovské příspěvky *Rodičovská kompenzační fond (Familienlastenausgleichsfonds)* (Missoc, 2021).

Co se délky podpůrčí doby u rodičovské dovolené týče, ta se v jednotlivých zemích rovněž dosti liší. *Nejdéší rodičovská dovolená je poskytována v Rakousku*, kde je rodič oprávněn k čerpání až do dvou let věku dítěte. V Belgii je doba čerpání rodičovské dovolené ovlivněna pracovním úvazkem: zaměstnanci s plným úvazkem čerpají max. osm měsíců v případě, kdy je práce zredukována na polovinu stanovené doby; max. 20 měsíců, pokud je práce zredukována o 1/5 stanovených hodin; max. 40 měsíců, pokud je práce zredukována o 1/10 stanovených hodin. V Německu mají oba rodiče nárok na *celkem 12 rodičovských měsíčních příspěvků* (každý rodič má nárok min. na dva až 12 měsíců příspěvků). V případě Německa se rozlišuje *základní rodičovský příspěvek a rodičovský příspěvek plus* – na základní rodičovský příspěvek (Basiselterngeld) vzniká nárok prvních 14 měsíců po narození dítěte. Na rodičovský příspěvek plus vzniká nárok během prvních 32 měsíců po naro-

zení dítěte. *Nejkratší doba rodičovské dovolené je stanovena ve Francii*, kde je to jeden rok a *vůbec nejkratší je v Nizozemí*, kde jde o 26násobek počtu stanovené týdenní pracovní doby (navíc bez nároku na rodičovský příspěvek).

Co se flexibility čerpání týče, ve všech zemích představuje *rodičovská dovolená individuální právo*, nárok na její čerpání nelze převést na druhého rodiče. Přesto se však jistá flexibilita v čerpání uplatňuje. V Belgii se nabízí *několik variant čerpání rodičovské dovolené*: varianty je možno kombinovat a rodiče mohou rodičovskou dovolenou čerpat současně. Ve Francii může být čerpání rodičovské dovolené *nahrazeno zkrácením stanovené týdenní pracovní doby* (nejméně 16 odpracovaných hodin týdně), přičemž doba čerpání dovolené nebo přechod na částeční pracovní úvazek nemusí nutně korespondovat s dobou pobírání rodičovského příspěvku. Čerpání rodičovského příspěvku může být rozděleno mezi oba rodiče. V Německu je flexibilita čerpání rodičovské dovolené značná: *rodičovskou dovolenou lze čerpat částečně i přerušovaně*: rodiče mohou pracovat až 30 hodin týdně (dohromady až 60 hodin týdně) a každý rodič může rozdělit rodičovskou dovolenou na tři časová období. V Rakousku lze *rodičovskou dovolenou sdílet dvakrát mezi rodiči* s minimální délkou trvání dvou měsíců. Rodiče nemohou čerpat dovolenou současně s jednou výjimkou: při první výměně mohou rodiče čerpat jeden měsíc dovolené současně. V tomto případě je nárok zkrácen na jeden měsíc. Během současného čerpání rodičovské dovolené může být čerpán rodičovský příspěvek (Kinderbetreuungsgeld). Současné čerpání rodičovského příspěvku zkrátí celkovou dobu čerpání příspěvku. V Nizozemí lze rodičovskou dovolenou čerpat *částečně nebo v plné výměře, vcelku nebo přerušovaně*.

Přídavek na dítě a další dávky

Nejvýznamnější dávkou systému sociální ochrany rodin je v době rodičovství, shodně jako u skandinávského modelu, *přídavek na dítě*. Tato dávka je ve sledovaných zemích poskytována *od narození dítěte až po dosažení jeho dospělosti* a s ní spojené ekonomické emancipace. Charakter výplaty přídavku na dítě je *v souladu s principem univerzálnosti* – s výjimkou Francie, kde na přídavek na dítě vzniká nárok *pouze v případě, že v rodině je více než jedno nezaopatřené dítě*. Stejně tak je Francie výjimkou, co se týče testování dávky z hlediska příjmů rodiny – *pokud příjem rodiny překročí stanovenou částku, přídavek není vyplácen*. V Belgii jsou v jednotlivých regionech rozdíly v přístupu k výši vyplácení přídavku – *ne ve všech oblastech se řídí heslem „Dítě je dítě“*, jako je tomu v německy hovořícím regionu, kde je

stejný příspěvek ve výši 157 EUR/měsíc zasílán každému dítěti (dle počtu dětí a sociální situace rodiny jsou vypláceny doplatky /Bénéficiaire de l'Intervention Majorée or BIM/) (Missoc, 2021).

S výjimkou Belgie je *zohledněn počet dětí v rodině*. V Nizozemí, Rakousku a ve Francii se *výše přídatku na dítě liší v závislosti na věku dítěte* (Missoc, 2021).

Závěrem této části lze konstatovat, že ve sledovaných zemích je zajištěna sociální ochrana rodin s dětmi *v celém životním cyklu rodin, od narození dítěte po jeho dospělost* (za výjimku může být považována Francie, kde je přídatek na dítě testován z hlediska příjmu, a rodiny s příjmy převyšujícími stanovenou hranici přídatku na dítě nepobírají). Ve všech zemích je zavedena *speciální ochrana nejohroženějších skupin obyvatelstva* (samoživitelé, děti s hendikepem). Na rozdíl od zemí skandinávského modelu *nejdou sledovaných zemích, s výjimkou Německa, poskytované příspěvky, které jsou ekvivalentem českého vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství* (Missoc, 2021).

2 Alternativní model sociální ochrany rodin s dětmi pro Česko – inspirováno švédským modelem

Navrhované změny a diskuse

Navržený model systému sociální podpory rodin se opírá o vzor modelu skandinávského, konkrétně modelu švédského (viz Försäkringskassan, 2021a a 2021b). Výběr tohoto modelu může být překvapivý,

neboť by v českém prostředí představoval přímý přechod od modelu svým charakterem spíše neoliberalního k modelu ryze univerzalistickému. Vzhledem k rozdílnému mentálnímu nastavení české a skandinávské společnosti a rovněž tak s tím souvisejícímu nastavení fiskální politiky nelze předpokládat, že by švédský model byl převzat beze zbytku. Nižší navrhovaný model má však potenciál vnést do českého prostředí prvek vyskytující se v obou výše popsaných modelech: univerzální přídatek na dítě. Navrhovaný model navíc přináší garanci kratších pracovních úvazků, umožňujících kýžené sladění profesního a rodinného života. Autorka si je vědoma, že změna systému vyžaduje odbornou diskusi na té nejširší platformě, přesahující ze sféry sociální politiky do oblasti daňové politiky, školství, psychologie atd. Alternativní model má tak za cíl především inspirovat.

Navržený model kalkuluje s možností eliminace nepřímé podpory ve formě daňových úlev (přičemž je možno tyto úlevy zachovat dle vzoru modelu kontinentálního), které jsou pro mnoho českých rodin jedinou finanční podporou v době od čtyř let věku dítěte. Tato nepřímá podpora by mohla být nahrazena univerzálním přídatkem na dítě – v souladu s tvrzením ekonomy Jaroslava Vostatka (2021), že české testované dávky nemají „žádný reálný význam a jsou pouze komplikací systému sociální pomoci“ a že by je bylo vhodné společně s daňovými zvýhodněními na dítě nahradit univerzálními přídatky na dítě. Autorkou navrhované změny počítají dále se změnou či zrušením porodného, které

se časem stalo dávkou marginálního významu (jak dokládá tabulka 1). V rámci změn by rovněž mohla být odstraněna sleva na dani pro nepracující manželku/manžela, která je potenciální brzdou návratu žen do zaměstnání.

Potenciální změny se dále dotýkají celkové koncepce mateřské dovolené, rodičovské dovolené a peněžité pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku. Změna by se měla rovněž dotknout délky rodičovské dovolené, která je v kombinaci se stávající úpravou rodičovského příspěvku (částka 300 000 Kč vyplácena nejpozději do čtyř let věku dítěte) nejdelší z výše sledovaných zemí. Změna v charakteru rodičovského příspěvku ve formě garance nároku na kratší pracovní dobu by značně usnadnila návrat žen do zaměstnání. Česká republika by tak učinila významný krok k naplnění cílů tzv. Work-life Balance směrnice EU č. 2019/1158. Výše uvedené je v souladu se stanoviskem socioložky Věry Kuchařové (2021:24), že nastavení rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku jsou kritizovány coby příčina dlouhého setrvávání matek na rodičovské dovolené s důsledky pro jejich zaměstnatelnost.

Změna č. 1 – Zavedení jednotné dávky rodičovského příspěvku ve spojení s rodičovskou dovolenou Jednotný rodičovský příspěvek

Jedná se o zavedení jednotného rodičovského příspěvku zahrnujícího současně peněžitou pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek. Zároveň je do rodičovského příspěvku zahrnuta dávka pokrývající vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Tabulka 7 Poskytované volno spojené s těhotenstvím, porodem, mateřstvím a rodičovstvím

	Belgie	Francie	Německo	Rakousko	Nizozemí
Těhotenství	MD: 6 týdnů prenatalní MD	MD: 6 týdnů prenatalní MD	MD: 6 týdnů prenatalní MD	MD: 8 týdnů prenatalní MD	MD: 6 nebo 4 týdny prenatalní MD
Mateřství	MD: 9 týdnů po porodu	MD: 10 týdnů po porodu	MD: 8 týdnů po porodu	MD: 8 týdnů po porodu	MD: 10 nebo 12 týdnů po porodu
Otcovství	OD: 10 dnů	OD: 11 dnů	Viz RD	RD pro otce: 28, 29, 30 nebo 31 dní	OD: 6 týdnů
Rodičovství	RD: do 12 let věku dítěte; max. 4 měsíce	RD: do 1 roku věku dítěte (individuálně může být RD prodloužena)	RD: každé dítě – 36 měsíců RD	RD: do 2 let věku dítěte	RD: 26násobek stanovené týdenní pracovní doby (minus dny neplacené OD)
Poskytované volno celkem	Matka: 15 týdnů + 4 měsíce Otec: 10 dnů + 4 měsíce	Matka: 16 týdnů + do 1 roku věku dítěte Otec: 11 dnů + do 1 roku věku dítěte	Matka: 14 týdnů + 36 měsíců Otec: 36 měsíců	Matka: 16 týdnů + do 2 let věku dítěte Otec: do 2 let věku dítěte	Matka: 16 týdnů + 26násobek stanovené týdenní pracovní doby Otec: 6 týdnů + 26násobek stanovené týdenní pracovní doby

Vysvětlení zkratk: MD – mateřská dovolená; OD – otcovská dovolená; RD – rodičovská dovolená.

Zdroj: Vlastní analýza na základě MISSOC Database

V rámci jednotného rodičovského príspevku je riešená rovněž dávka ošetrovného v prípade péče o dieťa do 12 rokov veku. Výše príspevku sa odvíja od výše kvalifikovaného príjmu pred narodením dieťaťa a varianty čerpania rodičovského príspevku. Príspe-

vek je možno čerpať v rôznej miere dle miery výdělečné činnosti během čerpania príspevku, tj. v plné miere – rodič výdělečnou činnosťou nevykonáva vôbec, alebo v pomerné miere – rodič vykonáva výdělečnou činnosťou len čiastočne.

Výše rodičovského príspevku sa líši v závislosti na ekonomickej aktivite rodiča: ekonomicke aktívni rodičia (zároveň splňujúci podmienku stanoveného príjmu po určitej dobe) čerpajú rodičovský príspevek na základe kvalifikovaného príjmu (napr. 100 %

Tabulka 8 Prídavek na dieťa a niektoré ďalšie dávky

	Belgie	Francie	Nemecko	Rakousko	Nizozemí
Prídavek na dieťa	Od 0 do 18 rokov (v prípade štúdia do 25 rokov): bilingvny bruselský región, vlámská komunita, frankofonná valonský región a nemecky hovoriaca komunita: 21 rokov; frankofonná valonský región: 21 rokov	Od 0 do 20 rokov (minimálne dve deti v rodine)	Od 0 do 18 rokov (v prípade štúdia do 21 alebo 25 rokov)	Od 0 do 18 rokov (v prípade štúdia do 24 alebo 25 rokov)	Od 0 do 18 rokov
Testované?	Ne	Nutná ekonomicke aktivita; ano	Ne	Ne	Ne (od 1. 1. 2021)
Ďalšie netestované dávky	Ne	Porodné; základný príspevek do 3 rokov veku	Ne	Pastelkovná (6 až 15 rokov)	Ne
Ďalšie testované dávky	Ne	Príspevek pri slobodnej voľbe péče o dieťa a príspevek na péču o malé dieťa; príspevek na školnú dochádzku od 6 do 18 rokov; rodinný príspevek	Doplatek na výživné na dieťa pre mladé dospelé do 25 rokov	Podpora pre veľké rodiny; doplatek k paušálnemu rodičovskému príspevku	Príspevek na péču o dieťa k pokrytí časti nákladov na péču o dieťa

Zdroj: Vlastní analýza na základe MISSOC Database

Tabulka 9 Slevy na dani a daňové bonusy pro rodiny s dětmi

	Belgie	Francie	Nemecko	Rakousko	Nizozemí
Sleva na dani	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
Daňové bonusy	Ne	Ano	Ne	Ano	Ano

Zdroj: Vlastní analýza na základe MISSOC Database

Tabulka 10 Podporovaná zařízení denní péče o děti

	Belgie	Francie	Nemecko	Rakousko	Nizozemí
Podporovaná zařízení péče o děti	V Belgii existují podporované jesle, ale ne jesle zdarma. Všechny děti mají nárok na podporované jesle. Priorita je však kladena na umístění dětí, jejichž oba rodiče pracují nebo studují. Výše podpory závisí na výši příjmu rodiče.	Většina zařízení péče o děti čerpá podporu z Fondu dětského příspěvku. Výše spoluúčasti rodiče je stanovena na základě počtu dětí v rodině a příjmu rodiny.	Bezplatná nebo dotovaná zařízení péče o děti: situace se liší podle spolkového státu nebo obce.	Ne	Žádná bezplatná nebo dotovaná zařízení péče o děti na národní úrovni; na úrovni jednotlivých municipalit existují podpůrná opatření pro rodiny s nízkými příjmy.

Zdroj: Vlastní analýza na základe MISSOC Database

kvalifikovaného příjmu nebo v nižší procentuální výměře násobeno koeficientem). Ekonomicky neaktivní rodiče pobírají příspěvek v paušální výši. Dle výše stanovených podmínek je zachován princip univerzality (být částečně omezený) rodičovského příspěvku a zároveň je uplatněn princip zásluhovosti.

Změna uspořádání příspěvků v rané životní fázi rodiny by byla promítnuta do změn legislativních – přijetí nového zákona upravujícího rodičovský příspěvek a věci s ním související. Tímto by došlo ke zjednodušení zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a zákona č. 187/2006 Sb., zákona o nemocenském pojištění. Veřejnost by tak měla k dispozici přehlednou legislativní úpravu, ve které by bylo možno se snadno orientovat.

Podpůrná doba rodičovského příspěvku by měla odpovídat moderním standardům rodinné politiky, ve shodě s doporučením OECD zkrátit pobírání peněžité pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku na dobu jednoho roku (Vostatek, 2021).

Zde se lze inspirovat rovněž švédským modelem, kde se výše příspěvku odvíjí od výše kvalifikovaného příjmu rodiče před narozením dítěte a způsobu čerpání rodičovského příspěvku (např. 90 dní čerpání v režimu stanovení výše dle kvalifikovaného příjmu a 390 dní v režimu paušálním).

Co se týče mateřského příspěvku, tedy období stávajícího vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství, výše této dávky by se odvíjela rovněž od kvalifikovaného příjmu, stejně tak jako v případě čerpání přechodného rodičovského příspěvku, období stávajícího ošetřovného.

Jednotná rodičovská dovolená

Jednotná rodičovská dovolená zahrnuje rovněž současnou mateřskou dovolenou a pracovní volno poskytované v souvislosti s dávkou otcovské.

Mateřská dovolená určená pro zaměstnané matky: lze čerpat ve shodě se současnou mateřskou dovolenou v prenatalním a postnatalním období. Toto pracovní volno je podpořeno rodičovským příspěvkem, jehož výše je zjištěna na základě kvalifikovaného příjmu. Délku mateřské dovolené by bylo možno snížit na 14 týdnů (v souladu s požadavky rámcové směrnice 89/391 EHS, o provádění opatření ke zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci).

Do rámce tohoto typu rodičovské dovolené je zařazeno pracovní volno v kombinaci s obdobím stávajícího vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství.

Plná rodičovská dovolená: tento typ rodičovské dovolené umožňuje čerpání pracovního volna kupříkladu do 18 měsíců věku dítěte, přičemž by bylo možno toto období prodloužit v případě čerpání rodičovského příspěvku v plné výši a v případě

prerušeni čerpání na dobu například do 8 let věku dítěte (uvedená období by měla být předmětem širší společenské diskuse, neboť navržené změny by se nutně promítly do koncepce poskytování péče o dítě v zařízeních denní péče).

Částečná rodičovská dovolená s rodičovským příspěvkem: rodičovská dovolená spojená s rodičovským příspěvkem s garantovaným zkrácením pracovní doby o 75 %, 50 %, 25 % a 12,5 % v návaznosti na míře čerpaného rodičovského příspěvku vypláceného ve výši 1/8, 1/4, 1/2 či 3/4.

Částečná rodičovská dovolená bez rodičovského příspěvku: rodičovská dovolená čerpaná bez rodičovského příspěvku s *garantovaným zkrácením pracovní doby* až na 1/4, a to až do kupříkladu 8 let věku dítěte.

Pro obě výše zmíněné varianty platí, že zredukovanou pracovní dobu lze flexibilně rozložit mezi jednotlivé dny v týdnu.

Rodičovská dovolená s přechodným rodičovským příspěvkem: toto pracovní volno nahrazuje stávající pracovní volno poskytované v souvislosti s nutností ošetřovat nemocné dítě. Ve spojitosti s tímto typem rodičovské dovolené je poskytován přechodný rodičovský příspěvek (kopírující stávající ošetřovné), který je vyplácen v režimu nemocenských dávek a jehož výše se odvíjí od výše kvalifikovaného příjmu.

V rámci tohoto typu rodičovské dovolené je rovněž poskytována tzv. otcovská dovolená, kterou je možno čerpat flexibilně v plné či zkrácené míře, tedy v 1/8, 1/4, 1/2 či 3/4 míře, čímž dochází k prodloužení celkové doby čerpání.

Změna uspořádání institutů pracovního volna by byla promítnuta do změn legislativních – buď změna v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, nebo zahrnutí institutu rodičovské dovolené do nově přijatého zákona upravujícího rodičovský příspěvek a věci s ním související. Tato změna přináší laické veřejnosti benefit ve formě zjednodušení legislativní úpravy.

Změna č. 2

Univerzální přírůstek na dítě

Jedná se o zavedení univerzálního přírůstku na dítě, tedy určeného všem rodinám bez rozdílu. Zákonná úprava přírůstku na dítě by byla přesunuta do nově přijatého zákona o rodičovském příspěvku, čímž by došlo ke zjednodušení zákona č. zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Přírůstek na dítě by navíc mohl zohledňovat počet dětí v rodině, případně by mohl být zaveden příspěvek pro velké rodiny. Dávka je poskytována od narození po dobu ukončení studia se stanovenými věkovými hranicemi (např. 26 let v případě pokračujícího studia a 19 let v případě ukončeného studia). Nárok na dávku vzniká

automaticky, není třeba o dávku žádat a posuzovat kritéria vzniku nároku.

Další navrhované dílčí změny

Mezi další potenciální změny patří zrušení dávky porodného, které má v současnosti marginální význam. Porodné by mohlo být také nahrazeno obdobím finského mateřského balíčku, který je hmotnou formou pomoci rodinám s narozeným dítětem.

Co se týče daňových slev a bonusů, je třeba jejich ponechání či zrušení zvážit. Právě úprava daňových slev a bonusů má potenciál přiblížit český model blíže modelu skandinávskému či modelu kontinentálnímu (u modelu skandinávského se tyto benefity nevyskytují, naopak u kontinentálního modelu zůstávají zachovány).

Závěr

Navrhované změny mají potenciál zkvalitnit život rodinám s dětmi – garancí kratších úvazků (posílením práva na kratší pracovní úvazek, jež je zakotveno v evropské legislativě a jež je v českém prostředí „bezzubé“) a sociálně spravedlivou hmotnou podporou po celý životní cyklus rodin s dětmi.

Závěrem lze konstatovat, že na základě zpracované analýzy byla potvrzena hypotéza, že charakter českého přídavku na dítě se odchyľuje od charakteru dávky ve sledovaných zemích (z devíti posuzovaných zemí je pouze v jedné /Francie/ přídavek na dítě plně testovanou dávkou z hlediska příjmu) a že délka české rodičovské dovolené výrazně převyšuje délku obvyklou ve sledovaných zemích.

- 1 Článek vychází z disertační práce autorky Rodinná politika s ohledem na sociální ochranu rodin s nezaopatřenými dětmi, zpracované v rámci doktorského studia na Katedře pracovního práva a práva sociálního zabezpečení Právnické fakulty UK Praha. Veškeré analýzy a modely zmiňované v článku jsou obsaženy v disertační práci a budou k nahlédnutí po uveřejnění této práce.
- 2 Devizový kurz dánské koruny (DKK) ke dni 11. 2. 2022 činí 2,280 Kč, <http://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/kurzy-devizoveho-trhu/kurzy-devizoveho-trhu/>.
- 3 Devizový kurz norské koruny (NOK) ke dni 11. 2. 2022 činí 2,422 Kč, <http://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/kurzy-devizoveho-trhu/kurzy-devizoveho-trhu/>.
- 4 Devizový kurz švédské koruny (SEK) ke dni 11. 2. 2022 činí 2,313 Kč, <http://www.cnb.cz/cs/financni-trhy/devizovy-trh/kurzy-devizoveho-trhu/kurzy-devizoveho-trhu/>.
- 5 MISSOC Database. [online]. [cit. 25. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/>.
- 6 Nizozemí bylo autorkou zařazeno do modelu kontinentálního, a to z důvodu podobnosti systémů sociální ochrany rodin s dětmi a tím i větší konzistentnosti zde uváděných modelů.

Literatura:

- Anttonen, A., Sipilä, J. (1996). European Social Care Services: Is It Possible to Identify Models? *Journal of European Social Policy*. <http://esp.sagepub.com/content/6/2/87.full.pdf+html>
- Castles, F. (1993). *Families of Nations: Patterns of Public Policy in Western Democracies*. London: Dartmouth Publishing. ISBN 978-1855213456.
- Cousins, M. (2005). *European Welfare States: Comparative Perspectives*. London: SAGE Publications. ISBN 978-1412901734.
- Fekete, M. (2013). Skandinávský model státu blahobytu. Praha, 2013. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů. https://vskp.vse.cz/38633_skandinavsky_model_statu_blahobytu
- Försäkringskassan (2021a), údaje Švédské agentura sociálního pojištění, <https://www.forsakringskassan.se/english/parents/child-allowance>
- Försäkringskassan (2021a), údaje Švédské agentura sociálního pojištění, <https://www.forsakringskassan.se/english/parents/when-the-child-is-born/parental-benefit>
- Krebs, V. a kol. (2015). *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-7478-921-2.
- Kučařová, V. et al. (2020). Zpráva o rodině 2020. Praha: VÚPSV, v. v. i. http://praha.vupsv.cz/full-text/vz_477.pdf
- Kučařová, V. (2021). Proměny státní rodinné politiky od devadesátých let XX. století. In: Jochová, J. (ed.) a kol. (2021). *Rodina jako středobod života zdravé společnosti*. Praha: Společnost pro Svatováclavská studia, z. s. ISBN 978-80-908340-1-9, s. 23–34.
- Lammi-Taskula, J., Brandth, B., Duvander, A. Z., Gíslason, I. V., Eydal, G. B., Rostgaard, T. (2011). Parental leave, childcare and gender equality in the Nordic countries. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, Copenhagen. ISBN 978-92-893-2278-2.
- Lisbon revisited – Finding a New Path to European Growth, (2004). The European Policy Centre. <https://www.euractiv.com/section/innovation-industry/opinion/lisbon-revisited-finding-a-new-path-to-european-growth/>
- Lister, R. (2009). A Nordic Nirvana? Gender, Citizenship and Social Justice in the Nordic Welfare States. Oxford University Press. <http://sp.oxfordjournals.org/content/16/2/242.full.pdf+html>
- MISSOC Database, (2021). <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/>
- MPSV (2017). *Koncepce rodinné politiky 2017*. https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253
- MPSV (2020). Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech. <https://www.mpsv.cz/documents/20142/975121/Z%C3%A1kladn%C3%AD+ukazatele+z+oblasti+pr%C3%A1ce+a+soci%C3%A1ln%C3%ADho+zabezpe%C4%8Den%C3%AD+v+%C4%8Cesk%C3%A9+republice+2019.pdf/45670084-5354-5a5d-9252-dbe55d025fdd>
- OECD (2011), *Doing Better for Families*, OECD Publishing. ISBN 978-92-64-09873-2. <http://dx.doi.org/10.17979/8264098732-en>
- OECD (2018), *OECD Employment Outlook 2018*, OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/empl_outlook-2018-en
- OECD (2017), *The Pursuit of Gender Equality: An Uphill Battle*, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264281318-en>
- Sapir, A. (2005). *Globalisation and the Reform of European Social Models*. Background document for the presentation at ECOFIN Informal Meeting in Manchester. Brussels: Bruegel. <https://www.bing.com/newtabredir?url=https%3A%2F%2Fgraspe.eu%2FSapirPaper.pdf>
- Schubert, K., Hegelich, S., Bazant, U. (2009). *The Handbook of European Welfare Systems*. Abingdon: Routledge. ISBN 978-0415482752.
- Vostatek, J. (2021). Česká rodinná politika: Quo vadis?. Praha: Fórum sociální politiky, č. 3/2021. <https://www.vupsv.cz/2021/08/25/ceska-rodinna-politika-quo-vadis/>

JUDr. Dana Hobzová (hobzova.dana@seznam.cz) je studentkou doktorského studia na Katedře pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, Právnícké fakulty Univerzity Karlovy (Department of Labour Law and Social Security Law, Faculty of Law, Charles University), nám. Curieových 901/7, 116 40 Praha 1, Česká republika. Zaměřuje se na rodinnou politiku s důrazem na sociální ochranu rodin s nezaopatřenými dětmi.

Sociologický časopis Czech Sociological Review

Vychází nové číslo 1/2022

„Integrace a transnacionalismus:
Rozdílné, nebo slučitelné sociální procesy?“

Z obsahu

Stati

Eveline Reisenauer: The Socialisation of Migrant Children in Transnational Settings

Luděk Jirka, Yana Leontiyeva: Transnacionalismus, integrace a identifikace: Diskuse o proměnlivosti a dynamice sociálních procesů na příkladu studentské migrace z Ukrajiny

Lucie Macková: Transnacionalismus a stálost návratu v arménské návratové migraci

Marie Jelinková, Ondřej Valenta: Pojetí integrace migrantů v ČR perspektivou analýzy podpory stanovených priorit

Knižní recenze a další

Sociologický časopis / Czech Sociological Review
Recenzovaný oborový vědecký časopis vydávaný
Sociologickým ústavem AV ČR, v. v. i.
Přináší zásadní stati rozvíjející českou sociologii.

Obsah časopisu je dostupný online na <https://sreview.soc.cas.cz>
Vychází 6x ročně (4x česky, 2x anglicky).
Cena jednoho výtisku je 85 Kč. Předplatné na rok je 510 Kč.
Předplatné zajišťuje SEND Předplatné s.r.o. <https://send.cz/>

Sociologický ústav
Akademie věd ČR

Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
Tiskové a ediční oddělení
Jiřská 1, 110 00 Praha 1
tel. 210 310 217
e-mail: casopis@soc.cas.cz

Sociologický časopis Czech Sociological Review

Ročník 58 (2022)
Číslo 1

1–22

MONOTEMATICKÉ ČÍSLO: INTEGRACE A TRANSNACIONALISMUS:
ROZDÍLNÉ, NEBO SLUČITELNÉ SOCIÁLNÍ PROCESY?

EVELINE REISENAUER: The Socialisation of Migrant Children in Transnational Settings

LUDĚK JIRKA, YANA LEONTIYEVA: Transnacionalismus, integrace a identifikace: Diskuse o proměnlivosti a dynamice sociálních procesů na příkladu studentské migrace z Ukrajiny

LUCIE MACKOVÁ: Transnacionalismus a stálost návratu v arménské návratové migraci

MARIE JELINKOVÁ, ONDŘEJ VALENTA: Pojetí integrace migrantů v ČR perspektivou analýzy podpory stanovených priorit

Co lze očekávat od základního příjmu? Sociální a civilizační změnu

Marek Hrubec – Martin Brabec

Text se snaží více a specificky artikulovat hlavní výkladové linie naší knihy *Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny* především v návaznosti na rozborů a reflexe, které v předchozích číslech časopisu *Fórum sociální politiky* provedli Jiří Silný, Jiří Mertl a Michal Šoltés. Článek se zabývá za prvé komparací teoretické a praktické perspektivy. Za druhé se věnuje koncepci a přístupům k základnímu příjmu. Za třetí se zaměřuje na různá hlediska jeho financování. Závěrem zdůrazňuje sociální změnu, kterou by základní příjem mohl přinést.

Úvod

Vážíme si toho, že v časopise *Fórum sociální politiky* byly v krátkém čase publikovány již tři reakce na naši novou knihu *Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny* (Hrubec, Brabec, Minářová, 2021). Ceníme si jak pozitivních vyjádření, tak věcných námitek vůči různým aspektům našich rozborů, neboť racionální diskusi samozřejmě považujeme za důležitou součást vědeckého zkoumání a jeho uplatňování v praxi.

Hlavní námítka mohou být zodpovězeny bližším vysvětlením záměru a role knihy, v níž jsme čerpali z našich analýz provedených z perspektiv sociální a politické filosofie a politické sociologie. Na úvod lze uvést, že naše analýzy vycházejí z kritiky současného stavu sociální nespravedlnosti, přičemž nepodmíněný základní příjem (dále užíváme většinou sousloví základní příjem) chápeme jako jeden ze zásadních konceptů, jimiž lze přispět k větší sociální spravedlnosti a rovnosti a svobodě.

Tento text se snaží více a specificky artikulovat hlavní výkladové linie naší knihy *Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny* v návaznosti na rozborů a reflexe, které provedli především Jiří Silný, Jiří Mertl a Michal Šoltés. Konkrétně se náš článek zabývá za prvé komparací naší první a druhé knihy o základním příjmu, které měly každá odlišný záměr a čtenáře, a sice zaměření více na teorii či více na praxi. Za druhé se věnujeme naší koncepci a přístupům k základnímu příjmu. Za třetí se zaměřujeme na různá hlediska jeho financování. V závěru zdůrazňujeme komplexní charakter našeho výkladu a pozitivní sociální změny, kterou by základní příjem mohl přinést.

Komparace teoretického a aplikačního přístupu

Rádi bychom nejprve zdůraznili, proč jsme naši druhou knihu věnovanou dané problematice *Základní příjem ve světě* vydávali. Tento důvod úzce souvisí se záměrem naší první knihy *Všeobecný základní příjem: právo na lenost, nebo na přežití?* z roku 2007 (Van Parijs, Hrubec, Brabec, 2007). První kniha vznikla specificky. Na jejím počátku byl náš odborný článek napsaný z perspektivy sociální a politické filosofie ve *Filosofickém časopise*. Teprve sku-

tečnost, že se na článek objevilo více různě zaměřených pozitivních i kritických diskusních reakcí v časopisech o filosofii a politologii, vytvořila textový základ knihy, kterou jsme následně koncepčně vytvořili a dopsal.

Kniha dokládá, jakými způsoby lze zdůvodnit či zpochybnit nepodmíněný základní příjem z hledisek levicového a pravicového libertarianismu, kritické teorie, levicového a konzervativního komunitarismu, liberalismu, feminismu, anarchismu apod. Primárním záměrem byly tedy vědecké analýzy zejména v oblasti sociální a politické filosofie, sociologie a politologie. Přestože jsme následně knihu částečně upravili tak, aby ji mohla číst také širší veřejnost, její hlavní zaměření zůstalo odborné a bez znalosti různých výše zmíněných teoretických směrů není čtenáři plně srozumitelná. Přesto se ukázalo, že kniha mohla sehrát přínosnou roli při seznamování také širší veřejnosti s myšlenkou základního příjmu v českém a slovenském prostředí. K tomu jsme se snažili napomoci sérií našich veřejných přednášek a diskusí, především během celoroční Iniciativy evropských občanů za nepodmíněný základní příjem v letech 2013 až 2014, která probíhala ve všech zemích Evropské unie.

Jelikož jsme od posluchačů a čtenářů během tehdejší celoevropské iniciativy mnohokrát slyšeli, že je naše první kniha na některých místech obtížně srozumitelná, neboť je určena hlavně odborné obci, řekli jsme si, že příležitostně napíšeme popularizační knihu, která by byla dobrým úvodem do teorie a praxe základního příjmu. A právě takovou knihou především pro širší veřejnost je naše druhá publikace *Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny*. Omlouváme se tedy veřejnosti, že jsme jim naše knihy poskytli v opačném pořadí, než by bylo vhodné. Nicméně z našeho vědeckého hlediska je pořadí adekvátní, neboť nejprve jsme potřebovali problematiku analyzovat odborně a teprve poté jsme ji mohli začít více popularizovat.

Za vhodnou dobu k napsání a prezentaci této knihy pro širší veřejnost jsme považovali dobu druhé celoevropské iniciativy občanů za základní příjem, která začala v září 2020 a následně byla Evropskou komisí kvůli pandemii několikrát prodloužena, s cílovým datem červem 2022. Prostředí zvýšeného množství veřejných diskusí je k tomu výborným kontextem, i když pandemie

možnosti veřejně diskutovat s osobní fyzickou účastí velmi omezila.

Přestože naše druhá kniha splňuje nároky kladené na odbornou knihu a vědcům přinášíme naše nové interpretační specifikace, naším hlavním cílem je vysvětlit hlavní charakteristiky základního příjmu pro širokou veřejnost. Nejde nám jen o to svět interpretovat, ale prakticky přispět k jeho proměně směrem k větší spravedlnosti. Kniha je určena každému čtenáři. Předpokládáme ovšem, že hlavními čtenáři budou patrně ti, kteří mají multiplikační potenciál, tedy lidé, kteří nejsou jen cílovými čtenáři, ale mají schopnosti a motivaci oslovit mnoho občanů kolem sebe. Hlavními čtenáři by tedy mohli být lidé aktivní v občanské společnosti, novináři, pedagogové na různých stupních škol, poradci politiků a politici apod. A ovšem i vědci, kteří za našimi argumenty uvidí náš dlouholetý výzkum a budou moci identifikovat naši interpretaci základního příjmu, která se liší od ostatních interpretací. Chápeme však, že ne každý badatel bude znát různé sociální, ekonomické a politické filosofie a s nimi spojené teorie, natož pak různé koncepce základního příjmu, které jsou v současnosti analyzovány. Ale to vůbec nevadí, kniha má více vrstev a její hlavní poselství je srozumitelné už ze čtení pouze některých z nich. V knize nám jde primárně o pochopení hlavních směrů úvah o základním příjmu, nikoli o technické specifikace.

Koncepce a přístupy k základnímu příjmu

Nyní ke koncepci a přístupům knihy a k jejím konkrétním reakcím od recenzentů. Trochu nás překvapuje, že Jiří Mertl (2021) píše, že očekával, že budeme podrobně psát o českých podmínkách zavádění základního příjmu. Už název knihy dosti jednoznačně dokládá, o čem kniha je. Jmenuje se *Základní příjem ve světě*, nikoli *Základní příjem v České republice*. Koneckonců už fakt, že se odborně zaměřujeme na globální studia, také o něčem svědčí. Jedním z hlavních cílů knihy bylo přinést do českého prostředí více zkušenosti z různých kontinentů a kultur, včetně Afriky, Asie, Amerik a globálně na rovině OSN, neboť o tom se zde zatím skoro vůbec nepsalo. Snažili jsme se nejprve naše české hledisko ukázat v tomto globálním rámci, neboť v různých zemích mají již se základním příjmem cenné teoretické i praktické zkušenosti.

Nicméně samozřejmě si přitom vážíme autorů, kteří se zaměřují hlavně na české prostředí, jichž je zde většina. A oceníme, když naše rozbor Jirí Mertl tímto způsobem doplní například z hlediska kritické sociální práce. Jsme mu vděční za reflexi pojmů mezní daň, sociální dávka či bezdomovec (Mertl, 2021:36), z čehož si vezmeme poučení.

Ale pojďme k věci postupně. Jelikož naším cílem této publikace bylo primárně oslovit širší veřejnost, koncipovali jsme ji jako krátkou knihu ve čtyřech kapitolách se čtyřmi různými přístupy či výkladovými formami, jimiž se může čtenář seznámit se základním příjmem. Za prvé prostřednictvím *rozhovorů*, neboť ty jsou nejtivější formou a zároveň už od Platónových filosofických dialogů klasickým způsobem vysvětlení. Za druhé *analytickým* vysvětlením *argumentů*. Za třetí pomocí *příkladů* konkrétně prostřednictvím *experimentů* se základním příjmem v řadě zemí světa. Za čtvrté nahlédnutím do dějin pomocí představení několika *reprezentativních osobností*, které během posledních 500 let základní příjem formulovali a prosazovali.

Druhá analytická kapitola, která je vědecky nejnáročnější, představuje standardní způsob výkladu. Domníváme se však, že přidáním dalších stylů výkladu (rozhovory, příklady experimentů, přiblížení osobností v dějinách) přinášíme oživující výklad základního příjmu. Samozřejmě jako autoři uvítáme, když si čtenáři přečtou naši knihu od začátku až do konce, ale pro seznámení se s tématem to není nutné. Čtenář může využít plurality stylů knihy a vybrat si podle svého třeba i jen jednu, dvě nebo tři kapitoly. Navíc každá kapitola je členěna do krátkých podkapitol, které představují jednotlivé argumenty, experimenty v konkrétních zemích a osobností. Čtenář si tedy může například přečíst pouze jeden z rozhovorů a pak se zaměřit jen na některé argumenty nebo země, které ho zajímají. Ve studovně v klidu pod lampičkou nebo doma bude čtení jistě soustředěnější, ale tuto naši druhou knihu je možné na rozdíl od knihy první snadněji procházet po krátkých podkapitolkách také třeba ve vlaku.

Pokud jde o vlastní obsah knihy, naším odborným přínosem je interpretace základního příjmu jakožto finanční částky, která by měla každému zajistit uspokojení základní potřeb. Tedy nikoli všech potřeb, které jsou nekonečné, ale potřeb základních. To není nic samozřejmého, protože termín „základní“ je různými autory v souvislosti se základním příjmem vykládán různě. Často například zaznívá, že základní příjem poskytuje jistý základ, s nímž mohou občané počítat. To pro tyto autory ještě nutně neznamená, že základní příjem musí uspokojit všechny základní potřeby. Přestože vítáme, že někde zavádějí základní příjem byť i v menší výši (pokud je to výše relevantní a nikoli jen nepodstatná částka), domníváme se, že optimální výše by měla stačit na uspokojení základních potřeb člověka. Podle tohoto ideálu pak postupujeme v dalším výkladu většiny návrhů a aspektů základního příjmu.

Financování základního příjmu

Tím se dostáváme k dalšímu komentáři ohledně financování. Recenzent Michal Šoltés nejprve píše, že naše kniha „opomíjí otázku financování“, nicméně následně svoji absolutní formulaci opravuje mírnějším výrokem, když uvádí jen, že „publikace se dostatečně nevěnuje otázce financování NZP“ (Šoltés, 2021, 31). Chápeme, že recenzent může mít zájem přečíst si o financování více a jeho rozbor na toto téma budeme v budoucnu chápat jako vhodné doplnění našich analýz. Nicméně na tomto místě se také sami nyní pokusíme tento bod upřesnit.

Financování základního příjmu je jistě důležité, ale je podstatné, aby recenzent příliš nepředbíhal, neboť nelze počítat něco, o čem zatím přesně nevíme, co to má být. Nejprve by si on i další lidé měli podrobněji říct, proč a na co (jaké aspekty života, společnosti, ekonomiky, kultury apod.) základní příjem chtějí a v jakém časovém horizontu by ho chtěli zavést. Právě na to se naše kniha soustředí a na základě zkušeností z mnoha oblastí světa vybízí k diskusi na toto téma. Teprve následně lidé budou moci počítat, v jaké výši základní příjem požadují a jaké zdroje na něj potřebují. To znamená, že někdo může chtít začít jen se skromnější výší nebo se základním příjmem pobíraným jen na omezený počet let (například čerpání základního příjmu vždy nejméně po dobu půl roku tak, aby celková doba činila 10 let čerpání během života člověka), aby si lidé vyzkoušeli výhody základního příjmu a teprve poté podpořili jeho vyšší výši. My sice preferujeme začít s vyšší částkou pobíranou po celý život nebo po celý dospělý život, ale demokraticky respektujeme, že různí občané mohou mít v různých městech, krajích, zemích nebo regionech světa různé preference, podle nichž se mohou experimenty či postupně zavádění základního příjmu lišit. Tyto jejich verze je třeba nejprve více specifikovat.

Co se týče finančních zdrojů na základní příjem, také zde je třeba nejprve vidět různé verze. Za prvé je třeba zvážit, zda se bude základní příjem vyplácet na rovině města, kraje, státu, nadstátního útvaru, jako je například Evropské unie, nebo na globální rovině v OSN. To vždy vyžaduje specifické normativní úpravy, zejména změny zákonů, vyhlášek apod. Za druhé, občané s politiky, kteří je reprezentují, mohou při hledání finančních zdrojů například žádat zrušení daňových rájů v Evropské unii, zavedení výrazného progresivního zdanění fyzických osob, výrazné zdanění velkých, především transnacionálních korporací, přehodnocení priorit státního a unijního rozpočtu apod. a poté z těchto zdrojů vyplácet základní příjem. Jaké zdroje to přesně budou a kolik jich bude, je občanské a politické rozhodnutí.

Funkční jednoduchou verzí výpočtu financování by bylo všechny tyto získané příjmy na základní příjem sečíst a vydělit počtem osob (nebo počtem dospělých osob) v EU v případě eurodividendy – nebo jen v jed-

nom státě, pokud se počítá jen s izolovanými národními či státními zdroji. Výsledkem je pak finanční částka pro každou osobu, která se může každý rok lišit podle získaných zdrojů. Podobně se to dělá na Aljašce. Přitom je však nutné zdůraznit, že by měl být zachován sociální stát, neboť základní příjem v žádném případě nekoncepujeme jako jeho náhradu, ale jako jeho doplněk.

Vyplácení eurodividendy v celé EU by pochopitelně bylo výhodnější pro chudší země střední a jižní Evropy, včetně České republiky, neboť finanční částka by v nich znamenala více než v zemích západních, kde občané mají většinou větší příjmy. Rovněž zdroje na financování eurodividendy by se mohly čerpat více z bohatších částí EU.

Kritici základního příjmu, kteří k výpočtu nákladů přistupují tak, že pouze vynásobí velikost měsíčního základního příjmu počtem jeho příjemců, často uvádějí, že výsledná finanční suma je neuvěřitelně vysoká. Klíčem k lepšímu pochopení skutečných nákladů na financování základního příjmu je porozumění rozdílu mezi hrubými a čistými (skutečnými) náklady. Zde je jednoduchý příklad pro názornou představu: představte si skupinu 15 lidí (nebo zemí), kteří si chtějí vyplácet základní příjem ve výši 2 tolarů na osobu. Hrubé náklady by tak činily 30 tolarů. Každý z deseti nejbohatších v této skupině přispěje na financování základního příjmu částkou 3 tolarů, čímž se pokryje celková suma 30 tolarů. Ale protože každý z deseti nejbohatších přispěl po třech tolaře a pak každý z nich dostal nazpět v podobě základního příjmu dva tolaře, tak ve skutečnosti každý z nich přispěl jen jedním tolařem. Skutečné náklady základního příjmu tak byly jen 10 tolarů. Hrubé náklady, které se spočítají vynásobením výše základního příjmu počtem příjemců, v našem příkladu by byly 30 tolarů. Skutečné náklady – peníze přerozdělené od bohatých – by však v tomto případě byly jen 10 tolarů.

Je důležité pochopit, že existují čisté příjemci a čisté dárci – a právě častou chybou je započítávání čistých dárců do nákladů. Oni sice také dostanou základní příjem, ale poté ho zase v rámci zdanění vrátí plus přidá navíc ještě nějakou částku. Je tedy chybné započítávat je při výpočtu skutečných nákladů na základní příjem. Jinými slovy: čisté dárci dostanou část svých nákladů zpět – v podobě základního příjmu. A můžeme o tom přemýšlet i opačně: zatímco základní příjem obdrží všichni, čisté dárci ho ve zdanění vrátí zpět, takže nemusíme započítávat jejich základní příjem do nákladů.

Tím se také vyřeší „dilema miliardáře se základním příjmem“, tj. proč dát někomu jako Bill Gates základní příjem? Odpověď zní, že Gates jednoduše vrátí základní příjem prostřednictvím svých daní – a pomůže ho zaplatit ostatním. Zvláště ve složitějších případech výrazného progresivního zdanění, kdy malá skupina nejbohatších přispívá výrazně větší finanční částkou. Někteří lidé zde namítají, zda je základní příjem skutečně univerzální, pokud jen

jedna část populace (chudší) získá příjem navíc, zatímco jiná část (bohatší) to financuje. Avšak každá politika, která je univerzální a redistribuční, funguje tímto způsobem. Veřejná doprava, silnice a školy přináší univerzální prospěch, ale někteří lidé je financují ze svých daní, zatímco jiní je užívají zdarma nebo za nižší cenu.

Podívejme se proto na další příklad. Představte si skupinu pěti lidí (nebo zemí). Mají následující rozdělení příjmů: 10 tolarů, 20 tolarů, 30 tolarů, 50 tolarů a 100 tolarů. Dohodnou se, že každý vloží 40% svých příjmů do klobouku a výslednou částku rozdělí rovným dílem mezi všechny. To znamená, že se vybere součet následujících částek: 4 tolarů, 8 tolarů, 12 tolarů, 20 tolarů a 40 tolarů, což celkově činí 84 tolarů. Když je vydělíme počtem pěti příjemců, dostaneme částku 16,80 tolarů, která bude každému vyplacena.

Jiným způsobem, jak se podívat na tento případ, je, že zaplacené částky byly následující: -12,80 tolarů, -8,80 tolarů, -4,80 tolarů, +3,20 tolarů a +23,20 tolarů. Nejchudší tři členové „zaplatili“ záporné částky (záporné zdanění), což znamená, že obdrželi peníze, zatímco nejbohatší dva členové zaplatili kladné částky (kladné zdanění), tedy ztratili peníze. Pokud sečteme záporné a kladné částky, zjistíme, že tři nejchudší obdrželi celkem 26,40 tolarů a ti nejbohatší ztratili stejnou částku. To je množství peněz, které skutečně změnilo vlastníky, i když původně do klobouku vložili peníze všichni.

Položme si nyní otázku: kolik stálo, aby všichni členové dostali uvedených 16,80 tolarů? Bylo to 16,80 tolarů vynásobeno pěti, tudíž 84 tolarů? Nebo to bylo jen 26,40 tolarů? Odpověď je 26,40 tolarů, což je jen 31,4 % z 84 tolarů. Skutečné náklady jsou tedy nižší než jedna třetina hrubých nákladů! Tudíž pokaždé, když někdo vynásobí počet příjemců základního příjmu částkou základního příjmu, dospívá při tomto druhu financování k chybným nákladům. Mimochodem, tato chyba pak také svádí k dalšímu omylu ohledně zvýšené míry inflace, ke které by podle některých kritiků základní příjem vedl.

Ještě náročnější a komplexní způsob výpočtu financování základního příjmu pak zahrnuje také scénář budoucích časových trajektorií, který analyzuje změnu chování a jednání lidí po zavedení základního příjmu a jejich příspěvek k sociálně spravedlivější a kreativnější společnosti, jež bude moci generovat také větší finanční zdroje apod. Tyto vývojové tendence znamenají důležitou sociální a civilizační změnu. Obsahují například postupné zavádění automatizace a robotizace, jejich vliv na nezaměstnanost a vznik nových pracovních míst, jejich generování více financí, jež je možné získat zdaněním automatizované práce a práce robotů apod. Očekává se, že automatizace a robotizace se naplno projeví kolem roku 2030. Z hlediska naší knihy, která usiluje o oslovení odborné i širší veřejnosti, je důležité, že toto téma je už součástí i českého veřejného diskurzu, včetně denního tisku, například v aktuálním článku

„Robotů přibývá. Výzvy ke zdanění jejich práce sílí“ (Cechl, 2021).

Závěr

Tímto naším textem jsme se snažili odpovědět komplexnějším způsobem na komentáře a otázky recenzentů, za které děkujeme. Jsme si vědomi toho, že naše odpovědi nejsou vyčerpávající, ale domníváme se, že na menším prostoru diskuse jsme zde větším vysvětlením naší koncepce knihy a několika konkrétními odpověďmi poskytli určitý návod, který si každý může aplikovat na další jednotlivé otázky. Komplexní charakter výkladu vyzvedl také v naší knize Jiří Silný, když o ní napsal: „Hlavní předností knihy je její široký záběr pokrytí nejrůznějších témat spojených s nepodmíněným základním příjmem. Ukazuje, jak rozšířené jsou již experimenty s NZP ve světě, a připomíná dlouhou historii uvažování o formách existenciho zajištění pro všechny“ (Silný, 2021). Thomas More, který před 500 lety myšlenku základního příjmu poprvé otevřel, by byl patrně potěšen zájmem v aktuální diskusi o základním příjmu v mnoha zemích, ale zřejmě by byl zklamán, že byl zatím tak málo aplikován do praxe (More, 1978).

Závěrem můžeme dodat, že nyní je v tisku anglické vydání naší knihy (*Basic Income in the World*; 2022), které je aktualizované a rozvinuté na základě naší zkušenosti z diskuse v České republice a v dalších zemích během evropské iniciativy za základní příjem. V knize odkazujeme také na řadu titulů zahraniční literatury, kterou si mohou přečíst zájemci o další rozbor (např. Merrill, 2021). Anglickým vydáním své knihy chceme v závěrečné fázi celoevropské iniciativy občanů za základní příjem motivovat lidi v mnoha zemích i za hranicemi EU, aby o základním příjmu diskutovali v jeho různých verzích a aby viděli jeho potenciál významné sociální a civilizační změny, která by mohla odstranit mnohé sociální nespravedlnosti a otevřít kreativnější éru lidských dějin.

Doufáme, že vydání naší knihy *Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny* v české i anglické verzi může být pro čtenáře dobrým úvodem do základního příjmu a zároveň naznačením, jaké pojetí základního příjmu považujeme za nejvhodnější. Tématu se budeme dále odborně i veřejně věnovat a další vědci, novináři nebo politici jistě také, aby občané před sebou měli celý vějíř možností. Konečně slovo by pochopitelně měli mít právě občané. Ti by se měli v debatách a volbách rozhodnout, z jakých zdrojů a v jaké výši by chtěli základní příjem realizovat.

Literatura

Cechl, P. (2021). Robotů přibývá. Výzvy ke zdanění jejich práce sílí [online]. Novinky 29. 1. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/robotu-pribyva-vyzvy-ke-zdaneni-jejich-prace-sili-40384309>
Hrubec, M., Brabec, M., Minářová, M. (2021). *Základní příjem ve světě: argumenty, experimenty, dějiny*. Praha: EPOCHA.

Hrubec, M., Brabec, M., Minářová, M. (2022). *Basic Income in the World: Arguments, Experiments, the History*. Prague, EPOCHA, v tisku.

Merrill R., Neves C., Lain B. (2021). *Basic Income Experiments. A Critical Examination of Their Goals, Contexts, and Methods*. Cham: Palgrave Macmillan.

Mertl, J. (2021). Recenze knihy „Základní příjem ve světě: Argumenty, experimenty, dějiny“ II. *Forum sociální politiky* 15 (4), s. 35-36.

More, T. (1978). *Utopie*. Praha: Mladá fronta.

Silný, J. (2021). Recenze knihy „Základní příjem ve světě: Argumenty, experimenty, dějiny“ I. *Forum sociální politiky* 15 (4), s. 33-35.

Šoltés, M. (2021). Recenze knihy „Základní příjem ve světě: Argumenty, experimenty, dějiny“ II. *Forum sociální politiky* 15 (6), s. 31-32.

Van Parijs, P., Hrubec, M., Brabec, M. et al. (2007). *Všeobecný základní příjem: právo na lenost, nebo na přežití?* Praha: Filosofie.

Doc. PhDr. Marek Hrubec, PhD.

(marek.hrubec@gmail.com) je filosof a sociolog. Dlouhodobě se zaměřuje na problematiku základního příjmu, sociální spravedlnosti a participace občanů v lokálních a globálních změnách.

Mgr. Ing. Martin Brabec, PhD.

(m.brabec@email.cz) je filosof a sociolog. Dlouhodobě se zaměřuje na problematiku základního příjmu, sociální spravedlnosti a svobody v lokálních a globálních změnách.

Nové policy briefs VÚPSV

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí vydává i ediční řadu **policy briefs**, tedy textů, v nichž nabízí stručná shrnutí svých poznatků a kvalifikovaná doporučení ohledně aktuálních témat sociální politiky. Na začátku roku 2022 vyšlo několik nových policy briefs VÚPSV.

Text **Vyhodnocení společensky účelových pracovních míst realizovaných v roce 2017** doporučuje mj. zajistit propojení dat systému registrace uchazečů na úřadech práce a dat ze správy sociálního zabezpečení za účelem zajištění kvalitnějších a průkaznějších výsledků analýz aktivní politiky zaměstnanosti.

Policy brief **Individuální práce s obtížně umístitelnými uchazeči o zaměstnání: případová studie na vybraném kontaktním pracovišti Úřadu práce ČR** radí mj. omezit administrativní zátěž pracovníků vykonávajících individuální práci s uchazeči o zaměstnání a zvýšit kvalifikační nároky pro činnost poradců i jejich ohodnocení.

Policy brief **Homoparentální rodiny v České republice** doporučuje pro případ, že se v dané oblasti ČR bude chtít přiblížit západní Evropě, umožnit oběma stejnopohlavním rodičům stát se zákonnými rodiči dítěte, tj. zavést možnost osvojení (adopce) dítěte partnera (tzv. přiosvojení).

Všechny policy briefs Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí jsou volně dostupné zde: <https://www.vupsv.cz/publikace-vyzkumnych-pracovniku/policy-briefs/>

Sociálně politické a sociálně-ekonomické dopady unijní Zelené dohody pro Evropu

V prosinci 2019 představila Evropská komise Zelenou dohodu pro Evropu (European Green Deal), v níž se zavázala k dosažení klimatické neutrality do roku 2050. Do roku 2030 mají být čisté emise sníženy alespoň o 55 % ve srovnání s úrovní z roku 1990. V prosinci 2020 schválila Zelenou dohodu Evropská rada (tedy i tehdejší český premiér).

V červenci 2021 Komise vydala balíček „Fit for 55“ – legislativní návrhy na transformaci hospodářství (zejména energetiky a dopravy) mající napomoci dosažení záměrů klimatické politiky do roku 2030. Má se tak stát mimo jiné rozšířením emisních povolenek do stavebnictví a zákazem prodeje nových aut se spalovacími motory od roku 2035.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR balíček „Fit for 55“ ve stanoveném termínu neprojednala. Senát ČR loni v listopadu – ve shodě s tehdejší vládou, tedy ještě kabinetem Andreje Babiše – vyslovil veto několika ze 13 návrhů balíčku „Fit for 55“. Takzvané odůvodněné stanovisko, které může vést k aktivaci unijního mechanismu žluté karty, senátoři schválili například vůči následujícím návrhům Komise: zdanění energetických produktů a elektřiny, zavádění infrastruktury pro alternativní paliva, zpřísnění výkonnostních norem pro emise CO₂ pro nové osobní automobily a nová lehká užitková vozidla, podpora energie z obnovitelných zdrojů.

Podle českých senátorů jsou některé z návrhů Komise v rozporu se zásadou subsidiarity, podle níž se záležitosti mají řešit na úrovni členských států EU. Senát ČR si od Evropské komise vyžádal dopadovou studii, která má posoudit vliv chystaných unijních nařízení.

Časopis Fórum sociální politiky nyní přináší anketu na téma předpokládaných sociálních, sociálně politických a sociálně-ekonomických dopadů unijní Zelené dohody pro Evropu. Redakce oslovila řadu ekonomů, sociologů, politologů a dalších relevantních odborníků a odbornic. Snažili jsme se o pluralitu oborovou, světázorovou i genderovou. Ta posledně jmenovaná se nakonec příliš nenaplnila, věříme nicméně, že články alespoň některých ekonomek atp., které se nyní pro různá zaneprázdnění omluvily, budeme moci přinést v dalších číslech. Ostatně to platí nejen o ženách.

Nyní tedy předkládáme celkem 14 abecedně řazených anketních odpovědí a jsme připraveni se tématům sociálních, sociálně politických a sociálně-ekonomických dopadů unijní Zelené dohody pro Evropu věnovat i v dalších vydáních Fóra sociální politiky.

Green Deal nesmí ohrozit konkurenceschopnost a ekonomickou úroveň průmyslu

Bohuslav Čížek

Za Svaz průmyslu a dopravy ČR vnímáme skutečnost, že Česká republika Green Deal akceptovala a musí ho přijmout. Nemůžeme se zabývat tím, zda zelenou dohodu chceme, nebo ne. Berme ji jako fakt a příležitost pro celou společnost. Na druhé straně je ale potřeba nastavit takovou trajektorii dosažení klimatické neutrality Evropské unie, která neohrozí konkurenceschopnost a ekonomickou úroveň průmyslu. Pro Česko bude dekarbonizace i vzhledem k výchozí pozici či struktuře naší ekonomiky s vysokým podílem průmyslu náročnější, a to i ekonomicky, než u jiných evropských států.

České firmy přitom už teď investují nemalé prostředky do environmentálních opatření, včetně ochrany klimatu. Stanovují si vlastní cíle, využívají obnovitelné zdroje energie, recyklují své produkty nebo se odklánějí od některých materiálů. Musíme ale znát dopady environmentálních opatření na všechny sektory a diskutovat o nich, jediné tak předejdeme negativním důsledkům pro naši ekonomiku. Je proto potřeba o legislativních návrzích aktivně a věcně diskutovat.

Některé legislativní návrhy předložené Evropskou komisí v balíčku Fit for 55 jsou totiž příliš přísné. Stanovují řadu cílů

a podcílů, které povedou k neefektivitě vynaložených investic, například u úspor energie nebo podílu obnovitelných zdrojů energie v průmyslu. V návrhu balíčku Fit for 55 Evropské komise nám také chybí studie dopadů na členské státy, kterou Evropská komise měla podle úkolu z Evropské rady zpracovat, ale neudělala to. Členské státy tak neznají ekonomické dopady jednotlivých legislativních návrhů ani balíčku Fit for 55 jako celku. Za velkou chybu považujeme i to, že studii konkrétních dopadů Green Dealu na průmysl nemá v tuto chvíli ani samotná Česká republika, byť ji Svaz průmyslu a dopravy po vládě požaduje už rok a půl.

Ing. Bohuslav Čížek, Ph.D., MBA

(bcizek@sprcr.cz) je ředitelem Sekce hospodářské politiky a zástupcem generální ředitelky Svazu průmyslu a dopravy ČR (Economic Affairs department, Confederation of Industry of the Czech Republic), Freyova 948/11, 190 00 Praha 9 – Vysočany, Česká republika. Je hlavním analytikem, ekonomem a expertem SP ČR v oblasti financí, daní či investic.

Ted', nebo nikdy

Petr Doubravský

Evropská zelená dohoda (dále též ZD) ve snaze o řešení environmentální krize opo-

míjí jeden zásadní fakt: její podstatu. Shodneme-li se – a vědci se na tom shodují – že za změnou klimatu stojí civilizace, pak se musíme shodnout na tom, že problém tkví ve společenských vztazích. Chceme-li environmentální problémy řešit, nesmíme je oddělovat od problémů sociálních. Zjednodušeně řečeno: klimatická politika musí být sociální politikou a naopak.

Máme-li žít v souladu s přírodou, musíme se oprostit od logiky nekonečného ekonomického růstu. ZD tento fakt nebere v potaz. Proto vznikl dokument Nové dohody, který má ambici ukázat, že spravedlivá ekologická transformace je možná (Re:set, 2021). Navzdory potřebné a žádoucí kritice můžeme ZD uchopit jako příležitost. Byla by škoda, kdyby peníze plynoucí z EU přišly vniče. Je ovšem na nás, kam a komu poplynou.

Potřebujeme vytvářet nová zelená pracovní místa a zajistit, aby ekonomické zisky zůstávaly v místě jejich vzniku. V tomto smyslu je energetická transformace – která se děje, ať už chceme nebo ne – příležitostí. Máme šanci zbavit se energetických gigantů, kteří si uzurpují čím dál více ekonomické, politické i mediální moci, zatímco své zisky odvádí do zahraničí. A nahradit je decentralizovanými a komunitními zdroji energie.

Zda příležitost, která se nám nabízí, využijeme, závisí na nás – od podniků, obcí a krajů až po vládu a ministerstva, která o rozdělování fondů rozhodují. Neúspěšnost

klimatické krize vede pouze k jedinému možnému závěru: je to teď, nebo nikdy.

Zdroj

Re:set: Nová dohoda: program sociálně-ekologické transformace pro Českou republiku. Eds. Radek Kubala a Barbora Bakošová, 2021, dostupné z: <https://novadohoda.cz/>

Petr Doubravský

(petr-doubravsky@seznam.cz) studuje obory environmentální studia a ekonomie na Masarykově univerzitě v Brně (Masaryk University), Joštova 218/10, 602 00 Brno, Česká republika. V roce 2019 stál u zrodu hnutí Fridays For Future v České republice a působí v platformě pro sociálně-ekologickou transformaci Re:set. Je jedním z mluvčích výzvy Nová dohoda.

Zohlednit potřeby států s ohledem na jejich možnosti a právo volby energetického mixu

Richard Hindls

Green Deal je realita. Oč může být spor, je cesta, jak ji nakonec naplnit. Výsledek ovlivní řada okolností, mj. míra empatie vůči aktérům Dohody. Úspěšnost politiky (nejen energetické či ekologické) se neměří proklamovanými čísly a cíli, nýbrž tím, jak se s nimi ztotožní lidé, podnikající subjekty i celá společnost. Odhodlání nestačí ke spontánní podpoře. A zde možná v sobě Dohoda skrývá některé pasti.

Respekt k národním zájmům a možnostem

Evropská rada při přípravě Dohody Evropskou komisi žádala, aby se zpracovala studie dopadů na jednotlivé státy (environmentální, ekonomická, sociální hlediska). Země mají mít prostor definovat svůj vklad k Dohodě s respektem ke svým možnostem a s právem volby energetického mixu. Příkladem je označení jádra za zelený zdroj, analogií je více. Že národní zájem podvazuje realizovatelnost dohod? Nejspíš nikoli: národní entita není alternativou naplňování dohod, ale jejich součástí. Bez vkladu států nelze naplnit ani společný cíl.

Sociální kompakt

Je projevem solidarity. *Sociální klimatický fond* ukazuje, že překladač je si rizik vědom. Nutno podpořit skupiny obyvatel, jež budou opatřeními nepřiměřeně zasaženy (zdražováním energií, ztrátou sociálních jistot aj.). Umíme kontrolovat a korigovat fungování Fondu? I nákladově?

Nepodkročitelná mez

Realizace nemůže atakovat hranici chudoby a nedostatku. Což platí pro občany,

firmy i společnost. Kolona opatření má jet dle nejpomalejšího prvku, tj. dle sociálně nejslabších aktérů. Jinak mohou i ti úspěšnější a silnější trazit víc, než získají. Dohoda říká: „*Sociální klimatický fond bude podporovat občany EU, kteří jsou nejvíce postiženi či ohroženi chudobou [...] Pomůže mírnit náklady těm, jichž se změny dotknou nejvíc, a zajistit, že přechod bude spravedlivý a nikdo nezůstane opomenut*“. Známe parametry, že záruky budou fungovat?

Prof. Ing. Richard Hindls, CSc., dr. h. c., FEng. (hindls@vse.cz) je emeritním rektorem Vysoké školy ekonomické v Praze; v současnosti je profesorem na Katedře statistiky a pravděpodobnosti Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze (Department of Statistics and Probability, Faculty of Informatics and Statistics, Prague University of Economics and Business), nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika. Zaměřuje se na analýzu a prognózu ekonomických časových řad a na didaktiku výuky statistiky. Zabývá se rovněž makroekonomickými ukazateli, metodikou a obsahovou náplní ukazatelů tvorby a užití HDP.

Zelená dohoda pro Evropu – zelený imperativ?

Michal Hrubý

Zelená dohoda spoléhá na snižování emisí mimo jiné díky změně spotřeby, ke které je nutné pochopit závažnost problému klimatické změny ze strany veřejnosti, a využití nových technologií, k jejichž pochopení je třeba specifických znalostí.

Některé světové závazky a samotná Zelená dohoda jsou produktem posledních let. Naproti tomu boj proti znečištění životního prostředí a boj proti změně klimatu nejsou novinkou, stejně tak i mnoho nízkouhlíkových a moderních technologií v energetice a průmyslu známe desetiletí. Od konce 19. století až dodnes se v mnohém spoléháme na inovace založené na tehdejších fyzikálních objevech (Smil, 2021).

Komericializace fotovoltaiky trvala od poloviny minulého století desítky let. Jak dlouho tedy bude trvat v případě dalších technologií? V otevřené české ekonomice se silným zapojením do globálních dodavatelských řetězců by bylo ideální, aby výroba a inovace potřebné ke komericializaci probíhaly zde. Příkladem může být automobilový průmysl – je potřeba se přizpůsobit globálním trendům, včetně elektromobility a alternativních paliv, ale také samostatně inovovat.

Inovace vychází z lidské kreativity a znalostí. Je imperativem, aby v této zelené transformaci více lidí znalo jednotky jako CO₂ekv, kWh nebo MJ a umělo s nimi

denně pracovat. Tento drobný krok ve vzdělání je třeba silně podpořit. Nejen že poté budeme mít kvalitní pracovní sílu pro produkty a technologie globálně žádané, ale s vyšším vzděláním se zlepší také společenské pochopení významu boje se změnou klimatu.

Zdroj

Smil, V.: Numbers Don't Lie. London: Penguin Random House, 2021.

Ing. Michal Hrubý

(mhruby@europeum.org) je výzkumným pracovníkem Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM (EUROPEUM Institute for European Policy), Staroměstské náměstí 4/1, 110 00 Praha, Česká republika. Zaměřuje se na zelenou ekonomiku, průmyslovou dekarbonizaci a spotřební chování.

Evropská unie svou Zelenou dohodou nedokázala překročit svůj stín

Nad'a Johanisová

Cílem dokumentu Zelená dohoda pro Evropu (dále ZD) je řešení klimatické i obecnější environmentální krize. Dovolím si odpovědět na důležitou otázku, která nebyla v anketě položena: Nakolik umožní realizace ZD skutečné řešení těchto krizí? Domnívám se, že její účinnost v tomto směru bude omezená, protože Evropská unie v ní nedokázala překročit svůj stín. Nepřiznává skutečnost, že růst ekonomiky i tzv. volný obchod (obojí jsou v ZD prosazovány) jsou faktory, které ke klimatické krizi a likvidaci života na Zemi nejen přispívají, ale přímo i nepřímo je způsobují. Evropa tak zatím nedokázala vykročit ze svého oslnění neoklasickou ekonomickou ideologií a v dokumentu se pokouší spojit ideály, které stojí proti sobě: posílení ekonomického růstu a „usnadnění“ mezinárodního obchodu na straně jedné a ochrany klimatu a bohatství života za zemi na straně druhé. Z dokumentu prosvítá i problematika oslnění moderními technologiemi, „digitální transformace“ je tu zkratkovitě vzývána jako cesta k „ekologické transformaci“.

Za pozitivní tvář ZD a chystaných opatření „Fit for 55“ pokládám jak některé konkrétní navrhované veřejné politiky, tak obecnější teze o solidární a spravedlivé transformaci a o nutnosti zapojení veřejnosti do snah ochrany klimatu. Právě o nich by se mělo u nás více diskutovat a hledat k nim cesty (první vlašťovkou je publikace Re:set, 2021). V řešeních „zdola“ je skryt obrovský potenciál jak sociálně-ekonomický, tak ekologický. Jmenujme například zahrádkářské osady (Duží et al., 2021), lokální potravní iniciativy typu komunitně podporované zemědělství či třeba komunitní energetiku, kterou

postuluje evropská směrnice, ale u nás pro ni zatím chybí adekvátní právní báze.

Zdroje

Duží, B., Johanisová, N., Vávra, J.: Zahrádkářské osady aneb proč neztrácet půdu pod nohama. Ostrava: Ústav Geoniky, 2021. Re:set: Spravedlivá transformace očima místních lidí. Re:set, platforma pro sociálně-ekologickou transformaci, 2021, dostupné z: <https://reset.cz/wpcontent/uploads/2021/11/transformace-fin.pdf>

RNDr. Nad'a Johanisová, Ph.D.

(johaniso@fss.muni.cz) působí na Katedře environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity (Department of sociology, Faculty of social studies, Masaryk University), Joštova 218/10, 602 00 Brno, Česká republika. Zaměřuje se na kritické přístupy k ekonomii středního proudu a na heterodoxní ekonomické iniciativy (ekonomické alternativy).

Riziko vlny protestů, která nakonec může smést i samotnou EU

Ondřej Krutílek

Nebudu zastírat, že mám ze sociálně-ekonomických dopadů unijní Zelené dohody obavu. Green Deal je totiž příliš ambiciózní a kvůli boji s emisemi oxidu uhličitého, ke kterému se v takovém rozsahu nepřipojil kromě EU nikdo na světě, omezuje svobodu volby. A ještě klame. Výslovně nic nezakazuje, ale de facto klade na řadu sektorů takové nároky, že z možných cest zpravidla zůstává jen jedna jediná, a to ještě hodně hrbolatá. Vezměte si například automotive. Green Deal sází vše na jednu kartu – elektromobilitu. Ta sice principiálně není špatně, ale rozhodně se nehodí vždy, zvláště když jsou drahé baterie a chybí potřebná infrastruktura. Jaké to bude mít důsledky v zemi, jako je Česká republika, kde máme pátý nejstarší vozový park v EU? Budeme si ještě déle držet stará auta se spalovacími motory, protože ta nová budou stále dražší. Na ojeté elektromobily buď nebudeme mít, nebo jim při stávajícím stavu technologie nebudeme důvěřovat. Přitom na elektromobilitu budeme přispívat všichni ze svých daní, například skrz budování dobíjecích stanic z veřejných peněz nebo šrotovné. Nepomůže to nikomu – ani klimatu (protože v tom jako EU budeme sami), ani inovacím (protože uměle omezíme konkurenci různých pohonů), nemluvě o našich peněženkách a sociální soudržnosti. Z individuální přepravy se stane luxus. Můžete namítnout, že balík Fit for 55 počítá i s určitými kompenzacemi, přinejmenším v podobě klimaticko-sociálního fondu. Jenže jde o klasické vytloukání klínu klínem. Nehledě na to, že peněz, se kterými má fond

disponovat, bude málo. Kde vezmeme zbytek? A jak zajistíme, aby se Evropou nezačala šířit vlna protestů, která nakonec smete i samotnou EU?

Mgr. Ondřej Krutílek

(ondrej.krutilek@gmail.com) je analytikem legislativy EU a členem poradního sboru předsedy vlády ČR. Aktuálně působí v Evropském parlamentu (European Parliament), Rue Wiertz 60, 1047 Brusel, Belgie. Zaměřuje se na monitoring a analýzu legislativy EU, především v oblasti politiky životního prostředí.

Proporcionalita, efektivita, předvídatelnost

Kryštof Kruliš

Civilizační udržitelnost a kvalita životního prostředí jsou důležité hodnoty a při skutečném ohrožení jejich fundamentů je lze stavět na nejvyšší příčky hodnotové hierarchie. Lidé však při hledání smyslu života nachází i další hodnoty. V liberální demokracii tak je neustále nutné dávat hodnotové zájmy do vzájemného souladu. Může jít o základní sociální jistoty, ochranu kulturního dědictví, ale třeba i o svobodu podnikání nebo vlastnictví. U přijímaných opatření dbejme na proporcionalitu, efektivitu a předvídatelnost. Například při zvažovaném zpoplatnění emisí z budov je s ohledem na zástavbu v ČR potřeba s dostatečným předstihem vyjasnit, zda rezignujeme na památkovou ochranu, a pokud ne, jak protichůdné příkazy, zákazy a efekty vzájemně skloubíme.

V ČR žije také až 1,3 milionu lidí, kteří jsou z nejrůznějších příjmových, osobních a sociálních důvodů mimo pozornost standardních rozhodovacích mechanismů soukromého a veřejného sektoru a jsou tzv. Neviditelní (Rod, 2021). Tito lidé jsou nejvíce ohroženi energetickou a dopravní chudobou. Neviditelní však většinou nebudou investory do zelených technologií. Nemají na to potřebný objekt, finance a často ani ochotu podstoupit další dotační martyrium. Navrhovaný Sociální fond pro klimatická opatření (Evropská komise, 2021) na to v čl. 8 pamatuje konceptem „přenášení přínosů“. Zranitelným domácnostem by se tak nemusela promítnout např. investice do zateplení domu do navýšení nájmu. Takový nápad by mohl pomáhat, pokud se tedy neutopí v dotačním „papírování“.

Zdroje

Rod, A. v „Proč jsou někteří lidé v Česku Neviditelní?“, Prima Doma, 22. 6. 2021, dostupné z: <https://primadoma.cz/clanek-294697-proc-jsou-nekteri-lide-v-cesku-neviditelni>

Evropská komise: Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se zřizuje

je Sociální fond pro klimatická opatření, COM/2021/568 final, 14. 7. 2021, dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0568>

Mgr. et Mgr. Kryštof Kruliš, Ph.D.

(krystof@spotrebitelskeforum.cz) je předsedou správní rady zapsaného ústavu Spotřebitelské fórum (Consumer forum), Příčná 1892/4, Nové Město, 110 00 Praha 1, Česká republika, a analytikem Asociace pro mezinárodní otázky (Association for International Affairs), Žitná 608/27, Praha 1, se zaměřením na EU. Specializuje se na mezinárodní obchod, spotřebitelskou problematiku a EU.

Nejde ani o zelené šílenství, ani o diktát Bruselu

Bedřich Moldan

Premiéři členských států Evropské unie schválili v prosinci 2019 Zelenou dohodu pro Evropu, která je strategií ekonomického rozvoje v odpovědi na stále zřetelnější podoby globální změny klimatu, ničení přírody a všudypřítomného znečištění. Hrozící změny jsou tak závažné, že je třeba zásadně přizpůsobit způsoby nakládání s přírodními zdroji, využívání přírodního bohatství a přístup ke krajině. Velmi důležité je uvědomit si, že zřejmě nebude stačit jen změna technologií, i když rozsáhlá a hluboká, ale že potřebná transformace zasáhne i dosud navyklý způsob života lidí. Zelená dohoda se soustřeďuje mimo energetiku i na další oblasti, mezi něž patří renovace budov, udržitelná mobilita, aktivní ochrana biologické rozmanitosti či moderní postupy v zemědělství. Zde všude dříve či později nastanou velké změny, které se dotknou všech občanů a domácností a měly by otevřít cestu k plně udržitelné budoucnosti.

Nejde ovšem ani o zelené šílenství, ani o diktát Bruselu, ale o promyšlený a vzájemně provázaný komplex mnoha opatření, který nepřinese ani neúnosné zdražování, ani nesmyslné regulace. Základní problém a velký dluh české vlády vidím v tom, že se nestará o to, aby lidé dostatečně jasně věděli, jakou podobu by tyto změny měly mít a jak by se jich mělo dosáhnout. Podstatné je uvést, jak budou využity mimořádně veliké finanční prostředky, jež Evropská unie poskytuje na nové investice, a celý soubor dalších opatření včetně ochrany spotřebitelů před případnými velkými cenovými výkyvy.

Prof. Bedřich Moldan CSc., dr. h. c.

(bedrich.moldan@czp.cuni.cz) je zástupcem ředitele Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy (Charles University Environment Center), José Martího 2, 16200 Praha 6. Zabývá se otázkami globální perspektivy životního prostředí.

Green Deal a sociální dopady: tradiční levice a pravice versus populisté

Ladislav Mrklas

Jsme toho svědky v mnoha evropských zemích. Sociální demokraté nadšeně prosazující Green Deal vyklízejí pozice ve svých tradičních voličských skupinách, počínaje dělníky a konče seniory, a přenechávají je buď alternativní, sociálně-populistické levici, nebo alternativní, nacionálně-populistické pravici, případně dokonce oběma proudům. Výsledkem tohoto procesu je jejich význačné oslabení nebo přímo marginalizace. Jako příklad prvního může sloužit Německo, jako příklad druhého pak Francie nebo Nizozemsko.

Právě německé parlamentní volby 2021 přinesly zásadní střet mezi dvěma podobami levicové politiky. Sociálním demokratům se podařil průlom, který málokdo čekal. Jedním z podstatných témat, díky kterému dokázali porazit soupeře v podobě radikální levice, liberálně-progresivních Zelených i dosavadních koaličních partnerů z CDU, byl právě racionální přístup k tématům, která zajímají pracující třídu. Proti vypjaté a místy značně ideologicky zaslepené environmentalistické politice postavili reálná témata trvalé dostupnosti osobních aut pro nižší střední vrstvy, které je používají jako prostředek k dopravě do zaměstnání, nebo trvalé dostupnosti bydlení pro široké vrstvy ohrožené cenou samotného bydlení i energetickými náklady s ním spojenými.

Obdobné dopady do volebního rozhodování se dají očekávat ve většině dalších evropských zemí, včetně prezidentských voleb v Česku na počátku příštího roku.

Mgr. Ladislav Mrklas, Ph.D.

(ladislav.mrklas@vsci.cz) je odborným asistentem na Katedře politologie a mezinárodních vztahů CEVRO Institutu (Department of political science and international relations, CEVRO Institute), Jungmannova 17, 110 00 Praha 1, Česká republika. Zaměřuje se na volební systémy, strany a stranické systémy v Česku a v Evropě.

Green Deal staví hráze energetickým monopolům, stejně jako těm kognitivním

Karel B. Müller

Již překlad samotného pojmu Green Deal představuje oříšek. Zatímco pojem „zelený“ je obsahově vymezen (včetně jasně vymezení těch, kteří vidí „rudě“ při jeho zmínce), nelze to samé říct o pojmu „deal“, který implikuje různé obsahové konotace – dohoda, jednání, závazek aj. Je nicméně zřejmé, že přijetí GD je východiskem dlouhodobých veřejných debat (zejména těch odborných) i politic-

ké odvahy čelit bezprecedentním výzvám, které přináší klimatické změny.

Nejde o lehkovážné rozhodnutí, jak se často uvádí při zkratkovitěm přenosu tohoto rozhodnutí do domácí agendy. Mezi hlavními pozitivy GD řadím především to, že vychází vstřícně liberálně-demokratickým principům otevřené evropské společnosti. Především tím, že výrazně stimuluje inovativní prostředí, čímž staví hráze vytváření energetických monopolů, stejně jako těch kognitivních. Zde se ukazuje souvislost mezi technikou a vládnutím. Pluralitní portfolia a decentralizované soustavy energetických zdrojů nás lépe (než ty centralizované) chrání před nebezpečím zneužívání média „energetické moci“.

GD také pudí k aktivitě – podnikatelské, badatelské i spotřebitelské. Dalším viditelným rysem GD je skutečnost, že jeho veřejná podpora zrcadlí robustnost sociálních skupin, které jsou výrazněji orientovány na postmateriální hodnoty i na odpovědnost k druhým, k přírodě a k budoucnosti. Dělení světa na společnost a přírodu se v tomto světle jeví jako umělé i nebezpečné. Rovněž změna vzorců spotřeby již není vnímána jako „zchudnutí“, nýbrž jako zvýšení kvality vztahů k druhým (a k přírodě), jako posílení celkové odolnosti liberální společnosti, která už dosáhla slušného materiálního blahobytu a přeorientovala se na jeho humanizaci i udržitelnost.

Prof. PhDr. Karel B. Müller, PhD.

(karel.muller@vsci.cz) v současnosti působí na Katedře politologie a mezinárodních vztahů vysoké školy CEVRO Institut (Department of Political Science and International Relations, CEVRO Institute), Jungmannova 17, 11000 Praha 1, Česká republika. Zaměřuje se na problematiku občanské společnosti, politické kultury, demokracie a evropské integrace.

Zelená dohoda bude úspěšná, pokud bude spravedlivá

Lukáš Němec

Zelená dohoda pro Evropu je ambiciózní plán, který může být klíčem ke klimatické neutralitě. Uspěje, pokud bude spravedlivý.

Americký odborový lídr Tony Mazzocchi byl vůbec první, kdo začal mluvit o spravedlivém přechodu, a to už v roce 1993. Požadoval vytvořit speciální fond pro pracující, který by poskytoval finanční pomoc a zvýšení profesní kvalifikace těm, kteří přišli o práci v důsledku snah o dekarbonizaci hospodářství.

Požadavek spravedlivé transformace je vlajková loď odborového hnutí v debatách o Zelené dohodě a znamená následující: spravedlivé rozdělení nákladů transforma-

ce a nezbytnost vnímat potřeby všech účastníků v procesu tranzice.

Tento požadavek v našem regionálním kontextu neznamená změnit (pouze) parametry systému sociální ochrany, ale revidovat celkový pohled na svět práce. Země střední a východní Evropy si tuto revizi zaslouží, protože ekonomiky závislé na levné práci v transformaci neuspějí. Spravedlivý přechod v našem regionu musí být cesta k větší ekonomické nezávislosti na zahraničním kapitálu, silnější pozici v mezinárodních dodavatelských řetězcích, ekonomice s finálními produkty a silnému sociálnímu dialogu na národní, sektorové a podnikové úrovni. V kontextu České republiky žalostně zaostáváme ve všech zmíněných parametrech. Nemá cenu strašit, ale hledat inspiraci a možnou cestu. Transformace uheldného regionu Porúří (speciální veřejné programy pro získání nových profesních kvalifikací), rozvinutý sociální dialog v italském energetickém kolosu ENEL (zaměstnanecké mobility a interní re-skilling) nebo participace zástupců zaměstnanců na podnikových řešeních v rámci dekarbonizačních strategií (Daimler) nabízí inspirativní přístupy na bázi sociálního dialogu. Ten dle našeho názoru dokáže zajistit, aby všichni byli v maximální možné míře „in“ a nikdo „out“, tedy základní předpoklad pro spravedlivý přechod.

Mgr. Lukáš Němec

(neme.lukas@cmkos.cz) je projektovým pracovníkem Oddělení pro rozvoj lidských zdrojů a projektovou činnost Českomoravské konfederace odborových svazů (Department for Human Resources Development and Project Management; Czech Moravian Confederation of Trade Unions), Politických vězňů 1419/11, Praha 1, Česká republika. Zaměřuje se obecně na široké spektrum odborových politik, konkrétně pak na politiku dovedností a rozvoj konceptu celoživotního učení v odborovém prostředí.

Budou zchudlí voliči v zemích EU chtít více ekologie?

Pavel Ryska

Současná veřejná diskuse o tzv. Zelené dohodě pro Evropu se omezuje na proklamace, ale nenabízí žádnou analýzu dopadů. Oficiální dokumenty Evropské unie slibují jen pozitivita: máme mít ekologickou energii, zdravější potraviny a čistý průmysl, přičemž vše má být zároveň „cenově dostupné“ a konkurenceschopné. Hesla jsou psaná tak, aby čtenáři nezbylo než souhlasit. Jak může vůbec někdo být proti?

EU se již půl roku potýká s energetickou krizí, která vznikla nepromyšleným pokusem některých zemí přejít na obnovitelné zdroje energie. Německá politika

Energiewende vypíná klasické zdroje energie, nahrazuje je nespolehlivými větrnými turbínami a solárními panely a zvyšuje závislost na plynu. Stačil tak souběh bezvětrí, odstavování konvenčních elektráren a poloprázdných zásobníků plynu po loňské studenější zimě a velkoobchodní cena elektřiny v EU je nyní sedmkrát vyšší než loni. Tato situace uvrhává velkou část střední třídy do reálné chudoby. A to přitom Zelená dohoda, která je mnohem ambicióznější než německá energetická politika, ještě ani nezačala. Ta chce uvalit nové náklady i na sektory zemědělství, dopravy či průmyslu. Způsobí mnohaleté zdražování a větší pokles životní úrovně. Že bude Zelená dohoda ve skutečnosti „bolet“, připustil nedávno i eurokomisař Timmermans.

Pokud je skutečným cílem Zelené dohody ekologie, měli by si vrcholní politici položit klíčovou otázku: Budou zchudlí voliči v zemích EU chtít více ekologie? Nebo budou jejich priority zcela jiné, jak to naznačuje např. živelné hnutí žlutých vest ve Francii? Hospodářské dějiny na to znají odpověď. Lidé vnímají ekologii jako luxusní statek, kterého si dopřávají více jen s rostoucí životní úrovní. Pokud zelené politiky bolí ještě dříve, než vůbec nastoupila jejich hlavní část, zchudlá střední třída se postaví proti nim. Reálně hrozí, že Evropská unie nebude mít nakonec ani svoji dřívější prosperitu, ani ekologii.

MPhil Pavel Ryska, Ph.D.

(pavel_ryska@volny.cz) je absolventem doktorského studia na Institutu ekonomických věd Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University), Opletalova 26, 110 00, Praha 1, Česká republika. Jeho zájmem je měnová teorie a teorie hospodářského cyklu.

Změny klimatu zvrátí jenom změna životního stylu a nová pravidla byznysu

Marián Sekerák

„Nepoučili jsme se ze světové finanční krize a jen velmi pomalu se učíme, jak řešit zhoršování životního prostředí“, napsal ve své encyklice Laudato Si' papež František (2015, čl. 109). Ano, jde o pomalý proces. Zvláště za situace, kdy změna klimatu, která časem výrazně zhorší kvalitu našich životů, je tak akutní.

Zelená dohoda a balíček „Fit for 55“ z produkce Evropské komise je jedním z ambiciózních kroků, které tento proces změny můžou zmírnit. Skutečný obrát v otázce změny klimatu si však bude vyžadovat změnu dosavadního životního stylu konzumní společnosti a rovněž změnu dosavadních pravidel byznysu. K tomu prvnímu: zejména ve velkých městech roste

popularita donáškových nakupovacích služeb, jejichž automobily – pokud se jedná o elektromobily – přispívají k produkci exhalátů do ovzduší. Nedávno jsme také mohli číst o rostoucí poptávce českých miliardářů po soukromých letounech. Privátní létání je jistě zábavná kratochvíle, podobně jako již běžný standard nižších vrstev lézat low costově několikrát ročně na dovolenou do zahraničí. Ovšem nic z toho nepřispívá ke snižování uhlíkové stopy. Spíše naopak. Tyto tendence patrně nezmění ani četní „greenfluenceri“ či globální „zelené“ celebrity se svými apely.

K druhému bodu: nad Evropou létají prázdná letadla, a to vzhledem k pravidlům o přistávacích slotech, která fungovala v „normální“, nepandemické době. Nemluvě o dovozu milionů tun zboží z opačného konce planety nebo o těžbě kryptoměn, která se stala trendem virtualizovaného finančního sektoru. Což jsou oblasti, které – pokud bereme hrozbu změny klimatu opravdu vážně – budeme muset výrazně omezit či zregulovat. A to se jistě setká s odporem byznysu. Již Zelená dohoda naráží na obezřetnost průmyslu: „nová regulace nesmí ohrozit konkurenceschopnost firem“, čteme v oficiálním stanovisku Svazu průmyslu a dopravy ČR (2021:1). A to jsme ještě nezmínili nadnárodní korporace, „z nichž mnohé disponují prostředky mnohem většími, než má průměrný stát“ (Kühn, 2017:156) a které mohou zvýšené náklady spojené s uhlíkovou neutralitou v EU řešit tak, jak si to vyzkoušely už v minulosti v otázce ceny práce: relokací svých výrobních kapacit do zemí mimo EU. Tam, kde žádné „zelené limity“ neexistují.

Zdroje

František: Laudato Si' (Buď pochválen): Encyklika o péči o společný domov. Praha: Paulinky, 2015.

Kühn, Z.: Lidská práva v zajetí dvě stě let starých doktrín. In Agha, P. (ed.): Budoucnost států? Praha: Academia, 2017, s. 153–160.
Svazu průmyslu a dopravy ČR: Pozice Svazu průmyslu a dopravy ČR k legislativnímu balíčku „Fit for 55“ a k legislativním návrhům, 2021. Dostupné z: https://www.spcr.cz/images/Pozice_SP_%C4%8CR_k_bal%C3%AD%C4%8Dku_Fit_for_55_schv%C3%A1leno.pdf

PhDr. Marián Sekerák, Ph.D.

(marian.sekerak@ambis.cz) je politolog. Působí jako pedagog na AMBIS Vysoké škole, a. s., (AMBIS College), Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8 – Libeň, Česká republika) a také jako výzkumník v Centru pro studium vysokého školství, v. v. i. (Centre for Higher Education Studies), Jankovcova 933/63, 170 00 Praha 7 – Holešovice, Česká republika). Odborně se zaměřuje na politickou teorii, teorie demokracie, vztah stát-církev a veřejnou politiku v oblasti terciárního vzdělávání.

Účinky srovnatelné s přechodem od komunismu k tržní ekonomice

Vladimír Špidla

De karbonizace ekonomiky, kterou předpokládá Nová zelená dohoda, je zcela zásadní změnou, jejíž dosah je velmi obtížné přesně odhadnout. Je zřejmé, že bude vyžadovat velkou transformaci trhu práce, která bude zasahovat statisíce lidí a která bude velmi dlouhodobá. V úvahu musíme vzít i to, že bude provázána radikálním nástupem umělé inteligence a digitalizace, která se opět projeví na trhu práce.

Právě vývoj na trhu práce bude klíčový pro celkové sociální důsledky. Pro Českou republiku bude důležité, že transformace, která je před námi, nebude vycházet jenom s vědomě zvládnuté transformace prostřednictvím Zelené dohody, nýbrž bude vyvolána i ukončením těžby uhlí z čistě technických důvodů. Např lom Česká armáda je v zásadě již na útlumovém kursu.

Zelená dohoda dlouhodobě vyvolá i vznik nových pracovních míst, protože bude vyžadovat mimořádně rozsáhlou investiční činnost. Jednoduchým příkladem je třeba zvyšování energetické účinnosti, které v našich poměrech bude vyžadovat gigantické investice.

Střednědobým nebezpečím je nedostatečné zásobování energií vyvolané neschopností ČR vyrábět energii za přijatelné ceny v důsledku nezvládnuté transformace. Může vzniknout energetická chudoba pro široké skupiny obyvatel. Již v současné době podle starších odhadů z roku 2018 je v situaci energetické chudoby 16 % domácností. Znamená to, že ke zvládnutí dekarbonizace bude nutná i přestavba systému sociální ochrany, včetně jeho podstatného finančního posílení.

Závěrem: Nová zelená dohoda uvolňuje velké prostředky pro uskutečnění dekarbonizace. Ovšem ani dostatek peněz nezajišťuje hladké zvládnutí transformace, která bude dlouhá a bude mít nerovnoměrné sociální důsledky. Nová zelená dohoda pro Evropu tak bude mít v České republice účinky srovnatelné s přechodem od komunismu k tržní ekonomice po roce 1989.

PhDr. Vladimír Špidla

(vspidla@masarykovaakademie.cz) je bývalým komisařem pro sociální věci, práci a rovné příležitosti Evropské unie. V současné době je ředitelem think-tanku Masarykova demokratická akademie (Masaryk Democratic Academy), Hybernská 1033/7, 110 00 Praha 1, Česká republika. Soustřeďuje se na téma budoucnosti trhu práce pod vlivem umělé inteligence a rovněž na tematiku spravedlivé ekologické transformace.

Další aktivity projektu MPSV Krajská rodinná politika

Jitka Chrtková – Jana Sládková Filipčíková

Článek popisuje projekt Ministerstva práce a sociálních věcí ČR „Koordinace opatření na podporu sladění pracovního a rodinného života na úrovni krajů“ (zkráceně „Krajská rodinná politika“). Projekt pokračuje s takovými aktivitami, jako jsou například pravidelná činnost regionálních platforem v krajích ČR či poskytování odborného poradenství cílovým skupinám. V květnu 2022 se bude v Praze konat mezinárodní závěrečná konference, na které dojde ke shrnutí dosažených zkušeností s fungováním krajských poradců a bude reflektován aktuální stav v oblasti české regionální rodinné politiky.

Projekt Ministerstva práce a sociálních věcí „Koordinace opatření na podporu sladění pracovního a rodinného života na úrovni krajů“ (zkráceně „Krajská rodinná politika“) byl prodloužen do 30. června 2022, a to bez navýšení rozpočtu. Projekt bude i nadále pokračovat s již probíhajícími aktivitami, jako je například pravidelná činnost regionálních platforem v krajích ČR či poskytování odborného poradenství cílovým skupinám.

Přidávají se však i aktivity nové, a to včetně některých výstupů.

Srovnávací studie rodinné politiky v krajích ČR

Ve druhém pololetí roku 2021 byla dokončena **Srovnávací studie rodinné politiky**

ky v krajích ČR, jeden z výstupů projektu, který má za cíl porovnat situaci mezi jednotlivými regiony. Studie se zaměřuje na zmapování základních potřeb a nabídky a poptávky opatření týkajících se rodinné politiky. Studie je využitelná i po skončení projektu. Její výstupy slouží Ministerstvu práce a sociálních věcí jako podklad pro tvorbu koncepčních dokumentů a dalších opatření na poli rodinné politiky. Zároveň je studie využitelná pro jednotlivé kraje, jelikož pro ně přináší detailní poznatky na lokální úrovni. Studie je k dispozici ke stažení zde:

<http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/dokumenty-ke-stazeni/dokumenty-ke-stazeni-3/srovnavaci-studie-rodinne-politiky-v-krajich-cr>

Evaluační projekt Krajská rodinná politika

V předcházejícím období byla dále realizována **Evaluační projekt Krajská rodinná politika** (dále jen „Evaluační“) a byla publikována závěrečná evaluační zpráva. Cílem studie bylo vyhodnotit způsob realizace vybraných aktivit a příslušné výsledky projektu, ale také zhodnotit zapojení cílové skupiny zaměstnavatelů. Evaluační rovněž přinesla celou řadu dalších dat a informací, a to například v podobě záznamů o realizovaných poradenstvích a provedených vzdělávacích aktivitách či záznamy ze setkávání a činnosti regionálních platforem i celorepublikové platformy. Výsledky jsou využitelné taktéž při další tvorbě opatření v oblasti rodinné

Výzva k zasílání příspěvků na téma sociálně politických dopadů koronavirové krize

Časopis Fórum sociální politiky (FSP) chystá své letošní 5. (říjnové) číslo jako tematické, věnované sociálně politickým důsledkům nynější koronavirové krize.

Redakce přivítá příspěvky – recenzované i nerecenzované – zabývající se dopady koronavirové krize například na tyto oblasti:

- sociální dialog a pracovní vztahy
- trh práce a zaměstnanost
- sociální ochrana
- příjmová a mzdová politika
- rovné příležitosti
- rodinná politika.

Vítány jsou i příspěvky nabízející makroekonomický pohled nebo přístup z pozice teorie sociální politiky. Otevření jsme i článkům prognostickým, stejně jako recenzím publikací věnovaných relevantním tématům.

Ohlášení příspěvku spolu se zasláním předběžné anotace v rozsahu cca 80 slov očekáváme do 30. června.

Termín k zaslání článků: 1. září.

Pro další informace viz <https://www.vupsv.cz/casopis/>, část „Informace pro autory“.

Call for the submission of contributions on the theme of the socio-political implications of the coronavirus crisis

This year's 5th issue (October) of the Social Policy Forum journal, that will be dedicated to the theme of the socio-political implications of the current coronavirus crisis, is currently under preparation

The editorial board would welcome contributions – both peer-reviewed and non-peer-reviewed – that address the impacts of the coronavirus crisis for example in the following areas:

- social dialogue and industrial relations
- the labour market and employment
- social protection
- income and wage policy
- equal opportunities
- family policy.

Contributions that offer a macroeconomic perspective or approaches based on social policy theory are also welcome. Moreover, we are open to prognostic articles as well as reviews of publications on relevant topics.

We ask for the announcement of contributions from interested parties accompanied by a preliminary annotation of approximately 80 words by 30 June 2022. The deadline for the submission of articles is 1 September 2022.

politiky na lokální úrovni. Evaluace, včetně technických příloh, je k dispozici na webových stránkách projektu:

<http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/dokumenty-ke-stazeni/evaluace-projektu-krajska-rodinna-politika>

Návrh postupů pro systémovou komunikaci a spolupráci mezi orgány státní správy a kraji či obcemi v oblasti rodinné politiky

Mezi dalšími publikovanými výstupy projektu, které naleznete na webových stránkách projektu, je i **Návrh postupů pro systémovou komunikaci a spolupráci mezi orgány státní správy a kraji či obcemi v oblasti rodinné politiky** (dále jen „Návrh“). Dokument vychází z předpokladu, že z úrovně státní správy nelze zcela vystihnout potřeby cílové skupiny, a proto je nezbytná komunikace a spolupráce s regiony či obcemi, které jsou cílové skupině blíže a mají lepší přehled o jejích potřebách. Na základě podnětů od členů celorepublikové platformy vznikl dokument, jehož cílem je nastavit systémovou komunikaci a spolupráci mezi státní, krajskou a obecní úrovní v oblasti rodinné politiky. Návrh je k dispozici na webových stránkách projektu:

<http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/dokumenty-ke-stazeni/dokumenty-ke-stazeni-3/navrh-postupu-pro-systemovou-komunikaci-a-spolupraci-mez-organy-statni-spravy-a-kraji-ci-obcemi-v-oblasti-rodinne-politiky>

Mezi nové aktivity projektu v rámci jeho prodloužení patří například příprava **Návrhu konceptualizace primární prevence**

pro jednotlivé kraje ČR či příprava Organigramů kontaktů organizací zabývajících se primární prevencí a prorodinnými opatřeními.

Projekt Krajská rodinná politika nově připravil také newsletter pro zaměstnavatele, jehož účelem je seznámit zaměstnavatele s novinkami nejen v oblasti rodinné politiky, ale také s připravovanými i zavedenými opatřeními ze strany MPSV a Vlády ČR, která vznikají mimo jiné v souvislosti s pandemií covidu-19. Newsletter přispívá k informovanosti zaměstnavatelů pomocí přehledného souhrnu důležitých informací a užitečných webových odkazů příslušných institucí.

Newsletter pro zaměstnavatele je průběžně aktualizován a je k dispozici ke stažení zde:

<http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/dokumenty-ke-stazeni/newsletter-pro-zamestnavatele>

Nadále bude pokračovat shromažďování a zveřejňování příkladů dobré praxe, tentokrát však reflektujících současnou situaci spojenou s dopady pandemie covidu-19.

Projektový tým aktuálně pracuje na přípravě aktualizované informační brožury pro rodiny s dětmi, která navazuje na osvětovou příručku **„Bude nás víc aneb nejsme na to sami“**¹ a bude obsahovat aktuální informace k mateřské a rodičovské dovolené, rodičovskému příspěvku a dalším opatřením rodinné politiky pro rodiny s dětmi.

Dne 5. května 2022 se bude v Praze konat mezinárodní závěrečná konference.

Na konferenci dojde ke shrnutí dosavadních poznatků a zkušeností s prací krajských poradců, bude zhodnoceno fungování regionálních platform i celorepublikové platformy. Rovněž budou představeny odborné výstupy projektu a reflektován aktuální stav v oblasti regionální rodinné politiky. Na konferenci vystoupí mj. zástupci vybraných evropských zemí (například ze Slovenské republiky), kteří představí příklady dobré praxe fungování tamních regionálních rodinných politik. Konference bude určena zainteresovaným aktérům v oblasti regionální rodinné politiky i široké veřejnosti.

Více informací k projektu, jeho prodloužení, výstupům či k aktuálnímu dění v oblasti rodinné politiky zájemci nalezou na webových stránkách www.rodinyvkrajich.mpsv.cz.

1 Příručka „Bude nás víc aneb nejsme na to sami“ je k dispozici zde: <http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/dokumenty-ke-stazeni/dokumenty-ke-stazeni-3/dokumenty-ke-stazeni-9>

Jitka Chrtková (jitka.chrtkova@mpsv.cz) zastává funkci poradkyně ministra na Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR (Ministry of Labour and Social Affairs), Na Poříčnickém právu 1, 128 01 Praha 2.

PhDr. Jana Sládková Filipčíková (jana.sladkova@mpsv.cz) zastává funkci věcné garantky projektu „Krajská rodinná politika“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (Ministry of Labour and Social Affairs), Na Poříčnickém právu 1, 128 01 Praha 2.

Knihy, které nezestárly

Riziková společnost

Jan Keller

Beck, Ulrich: Riziková společnost: na cestě k jiné modernitě. Sociologické nakladatelství: Praha 2004, 431 stran, ISBN 80-86429-32-6.

Článek se zabývá základními tezemi obsaženými v dnes již klasické knize Ulricha Becka z roku 1986. Beckovy úvahy o produkci rizik, jejich charakteru a distribuci ve společnosti připomíná Jan Keller v souvislosti se současnou pandemií koronaviru. Nalézá řadu nepřijemných podobností mezi Beckovými analýzami a dnešní situací. V závěru připomíná Beckovu naději, že se lidé z opakujících se tragédií přece jen poučí.

Ulrich Beck, patrně nejcitovanější německý sociolog druhé poloviny 20. století, zemřel počátkem roku 2015. Snad vše podstatné, co lze ze sociologického hlediska říci o pandemii, která nás už dva roky sužuje, lze nalézt v jeho knize pojednávající o společnosti rizik. Publikoval ji v roce 1986 a katastrofa v Černobyli téhož roku rozšířila povědomost o ní daleko

mimo příslušné odborné kruhy. Kniha pojednává sice primárně o ekologických rizicích a rizicích atomového věku, ale při její četbě může snadno vzniknout dojem, že Beck psal právě o covidu. Německý sociolog konstatuje, že při běžném, zcela rutinálním, naprosto normálním fungování moderní společnosti se kupí rizika natolik závažná, že to ohrožuje samotné její základy.

Tváří v tvář těmto rizikům narůstá nervozita společnosti stejným tempem, jakým roste bezradnost politiků. Právě bezradnost se stala hlavním řečníkem na stranických konferencích napříč politickým spektrem, obsazuje katedry na vysokých školách, dochází dokonce k její internacionalizaci. Bezradnost nastupuje všude tam, kde analýzy mají vyústit v návrhy na řešení.

Ve společenských vědách poznáme naprostou bezradnost pravidla podle předpony post, poznamenává autor, který se pro svoji jízlivost stal terčem útoků německých médií.

Pro dnešní nekonečné debaty o covidu je vysoce signifikantní už Beckovo výchozí rozlišení hrozby a rizika. Hrozby trápily lidstvo odnepaměti. Mívaly podobu morů, hladomorů a nejrůznějších přírodních pohrom. Přicházely odněkud zvenčí, nebyly důsledkem lidského rozhodování založeného na vědě a technice. S riziky je to zcela jinak. Pocházejí z našich laboratoří, jsou výsledky našeho experimentování, rodí se jako vedlejší produkt naší snahy cítit se bezpečněji. Ať již budeme považovat koronavirové onemocnění za hrozbu přinesenou netopýrem, anebo za riziko uniklé z laboratoře, plně pro ně platí další Beckovo konstatování – to, co nás dnes ohrožuje, je takového charakteru, že v minulosti vypracovaná pojištění ztrácejí smysl. Autor to opět formuluje s jistou dávkou ironie: Je to jako pokoušet se jistit nadzvukové letadlo brzdami na bicykl. Tuto pravdu jistě potvrdí drobní podnikatelé, živnostníci a pracovníci ve službách, kteří jsou likvidováni i přesto, že záchranná opatření demoluji výdajovou stránku státních rozpočtů.

A další autorova teze: Moderní společnost není riziky, která produkuje, pouze zasažena, zároveň z nich dokáží někteří závratně profitovat. Beck zde netvrdí, že rizika jsou do oběhu uváděna jakýmsi zistnými spiklenci. Má na mysli to, že díky produkci rizik se naše „potřeby“ stávají nenasytné. Hlad lze ukojit, bezpečí však není nikdy dost. Stačí pozměnit definici rizik a rázem vzroste potřeba chránit se. Závažnost rizik je stanovována úředně, a jelikož se z jejich zvládnutí stává velký byznys, mohou politici a úředníci programovat nejen úpadek některých odvětví, ale také astronomické zisky dosahované v odvětví jiných. Lidé se v rámci těchto rozhodovacích procesů mění v pokusné tvory, neboť to, jaká váha je určitému riziku přisouzena, je koneckonců odvozeno od toho, jaké procento dospělých může ještě chodit do práce a jaké procento mladých navštěvovat výuku.

Rizika v podobě radioaktivního záření, toxicity potravin (a dnes můžeme dodat také v podobě virů) jsou neviditelná, respektive obtížně vnímatelná našimi vrozenými smysly. Ke svému diagnostikování potřebují smyslové orgány vědy, jen odborníci dokáží rizika zviditelnit. Tím se ovšem občané-laici stávají rukojmími občanů-vědců. Běžný člověk je zcela závislý na cizím vědění, on sám je vůči rizikům, která ho ohrožují, zcela nekompetentní. Svobodný občan tak není suverénní co do svého vědění o vlastním osudu. Byl od svých vlastních smyslů vyvlastněn. Ulrich Beck měl to štěstí, že se nedožil doby, kdy občané-vědci budou působit podobně zmateným dojmem jako občané běžní, kteří se jim za to budou mstít svými vlastními diagnózami situace a svými protesty vůči jakýmkoliv přijatým opatřením.

Beck se zabývá také společenskou dělbou rizik. Klasická rizika průmyslové společnosti kopírovala rozdělení společnosti, měla na různé sociální vrstvy odlišné dopady. Bohatí se z nich mohli vykoupit. Dnešní rizika nerespektují sociální bariéry, zcela kolektivisticky ohrožují i ty, kdo vy-

znávají ideologii individualismu. Zatímco bída byla hierarchická, smog (a opět dodejme: i virus) je demokratický. Lidé už se dělí jen na ty, kdo již postiženi byli, a na ty, koho to teprve čeká. Namísto nerovné společnosti, shrnuje Beck, nastupuje nejistá společnost. Zatímco ideologie rovnosti snily o dosažení velkého dobra pro všechny, dnes jde jen o to, vyhnout se nejhoršímu. Nevíme přitom, zda všeobecné ohrožení dokáže vytvořit nějakou společnou solidaritu, anebo povede jen k novým vlnám iracionalismu, extremismu, fanatismu.

Ulrich Beck doufal, že nástup rizikové společnosti přivede lidi k tomu, aby si uvědomili, nakolik polovičaté je naše vědění a jak zhooubné mohou být důsledky bohatě sponzorovaného, avšak společensky velice nezodpovědného experimentování. Věřil, že moderní společnost, která tak radikálně odsoudila vše, co jí předcházelo, dokáže podrobit podobně pečlivé kritice také svůj vlastní způsob tvorby bohatství, fungování vědy a dělání pokroku. Věřil v možnost nástupu reflexivní modernity, která umožní minimalizovat tvorbu smrtelných rizik. Nebyl si však jist, zda k tomu skutečně dojde. Připouštěl, že se může ukázat, že modernita je ve své pyše nepoučitelná. V tom případě, obával se, nás čeká převládnutí organizované nezodpovědnosti. V ní platí, že i když se všechny předpisy dodržují, živočišné druhy dále mizí, moře je dále znečišťováno a lesy dále hynou. K tomu lze snad jen dodat: a viry dále mutují, ať již mají povahu pouhé hrozby, anebo čistokrevného rizika.

Prof. PhDr. Jan Keller, CSc.

(jan.keller@osu.cz) je profesorem na Katedře zdravotně-sociálních studií Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity (Faculty of Social Studies, University of Ostrava), Českobratrská 16, 702 00 Ostrava, Česká republika. Zaměřuje se na dějiny sociologie, sociologii organizace a na problematiku sociálního státu.

Recenze

Neznámá společnost

Martin Spurný

Recenzovaná kniha je složena z několika samostatných esejů. Jejich spojícím prvkem je aktuální ukotvení v soudobé české debatě. Jedná se o velmi aktuální témata, například bezdomovectví, suburbanizace, klimatická změna nebo dezinformace. Jsou ilustrována především na současných českých příkladech. Autor pro jejich výklad využívá celou řadu konceptů z různých oblastí sociálních nebo humanitních věd a zasazuje je s ohledem na populárně naučný formát čtivě, krátce a výstižně do širších souvislostí.

Jednotlivé eseje hodnocené knihy vyznívají k současnému stavu české společnosti značně kriticky. První esej začíná od individuální roviny a popisuje rozbujelost tzv. privatismu, tedy silného posunu od veřejného

k soukromému, a pro jeho českou podobu používá údernou metaforu, že je jako západní privatismus na steroidech. Vykrsluje narcistní společnost majitelů domů s bazénem v době sucha, automobilistů s legálními

antiradary, kteří se nestydí chlubit daňovými podvody a pocíťují silnou nedůvěru ke všemu veřejnému. V dalších kapitolách se přechází od individuální ke společenské rovině.

V kapitole věnované venkovu problematizuje autor zažitou novinářskou zkratku, podle které venkov stojí proti městům; v České republice se tento názor stal obzvláště populární v souvislosti s poslední prezidentskou volbou. Přitom se ukazuje, že ve vysoce urbanizované zemi nemáme ostrou hranici mezi městem a venkovem, a dokonce ani nemáme něco jako typický venkov, ale spíše spektrum malých obcí, jež mohou mít na jedné straně charakter příměstských oblastí, demograficky i sociologicky těžko odlišitelných od měst, až po periferní venkov s nedostatkem služeb a značnými sociálními problémy. Venkov není jen skutečným prostorem na mapě, je také symbolem kulturních a politických konfliktů, do kterého promítají svoje hodnoty dnešní populističtí politici a neváhají v jeho jméno mobilizovat svoje stoupence.

V kapitole s názvem Pravda o covidu se problematizuje další populární fenomén veřejných debat – dezinformace. Podle Pavla Pospěcha je jádro dané diskuse zastřeno hned několika způsoby, například bizarními konspiračními teoriemi – jako jsou chemtrails nebo čipování populace –, kterým sice mnoho lidí nevěří, a přesto se o nich hodně mluví, hodně jsou vyvraceny a je jednoduché se nad nimi pohoršovat. Debatu dále zastírá spor o pravdu, kdy jsou dezinformace vnímány ponejvíce jako vědecký spor o jejich fakticitu. Pospěch upozorňuje, že poptávka po dezinformacích (ale také po informacích) je spíše než touhou po pravdě hnána touhou po smyslu. Prim tak nehrají fakta, ale příběhy, které mají dát složitému světu smysl.

V závěrečné esejí stručně nazvané Sociologie nepřidává autor další téma do rejstříku nynějších českých problémů, ale snaží se knihu uzavřít výkladem, co pro něj znamená sociologie. Tedy věda, jež explicitně tvořila rámec předešlým kapitolám. Čím je sociologie v dnešním světě, respektive Česku? V první řadě je vědou nebo oborem, který se musí obhajovat. Autor se vypořádává s vulgární podobou argumentu namířeného proti sociologii, respektive sociálním a humanitním vědám obecně, kterou známe z českého mediálního diskurzu a kterou lze

shrnout jednoduše jako podezření, že máme příliš mnoho humanitních a sociálních vědců.

Pavel Pospěch nejprve sociologii brání pragmaticky poukazem na nízkou nezaměstnanost absolventů. To však není jeho hlavní argument, sám o sobě totiž nedokládá, k čemu vlastně sociologové jsou. Autor

spatřuje úkol sociologie ve zjednodušování popisu příliš složitého světa. Toto zjednodušení by mělo stát v opozici vůči dezinformátorům a populistům. Sociolog by měl naplňovat výše uvedenou poptávku po smyslu a nabízet srozumitelnou, metodickou a kritickou odpověď na komplexitu světa. Proti tomu lze těžko něco namítat, redukcí komplexity lze jistě brát jako jeden z možných modů sociologie, nicméně je v poslední kapitole obsažené určité riziko. Riziko spočívá v tom, že toto vyprávění zjednodušených příběhů čtenář pochopí v kontextu knihy jako hlavní úkol sociologie. A to už by byl příliš silný výklad. Takto lapit sociologii, obor s dlouhou historií a mnoha směry, do pastí zjednodušování je myslím až příliš zjednodušující.

Sociologie je v této kapitole ukázána také jako protiklad k přírodním vědám, a to příkladem, jak mošští biologové objevují nové druhy medúz, což sociologové údajně nedělají, ti pojmenovávají již známé. P. Pospěchem navozená představa rozdílu mezi biologii a sociologií ve skutečnosti mnoho neobjasňuje, očekávat v denní praxi biologa

objevování druhů je nerealistické: kvantitativní biolog ve skutečnosti spíše obdobně jako kvantitativní sociolog analyzuje nashromážděná data o již známém. S tím, že mu pravděpodobně na tělesných údajích o medúzách mohou vycházet o něco vyšší korelační koeficienty než sociologovi na modelu dosahování socioekonomického statusu.

Příklad o objevování nového ani nevysvětluje, jak to, že sociologie nemůže na rozdíl od přírodních věd objevit nic nového. Je to skutečně tak? A jaké jsou vlastně metody sociologie? Nemůže to kromě navrhovaného vyprávění příběhů a srozumitelného kontaktu s veřejností být i expertiza dílčího problému? A je vůbec představa, že sociologové budou platnou protiváhou dezinformátorům a populistům, splnitelná? Nejde nakonec spíše o problém uspořádání politického tělesa? Neuniklo nám v uchopení fenoménu dezinformací to, že politické těleso, nositel dezinformačních narativů, už bylo v uplynulých letech vytvořeno někým jiným? Teď je obtížně představitelné, že za členy tohoto tělesa přijde sociolog (být se sebevystižnějším a maximálně komprimovaným příběhem) a odvrátí je od dezinformací. V závěrečné kapitole hodnocené knihy se tak ztrácí celá řada kontur a možností sociologie. Možná by v dobře mířeném apelu na sociology, aby byli protiváhou dezinformátorům a populistům, nebylo na škodu přesvědčivě dokládat, že sociologové mají i jiné úkoly a kompetence.

Pospěch, Pavel: Neznámá společnost. Brno: Host, 2021, 200 stran, ISBN 978-80-275-0826-6.

Mgr. Martin Spurný (martin.spurny@soc.cas.cz) je doktorandem na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy a zaměstnancem CVVM SOÚ AV ČR (Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, Česká republika), kde pracuje na pozici datového analytika. Věnuje se metodologii výběrových šetření. Tematicky se zaměřuje na podmínky na trhu práce.

Česká jízda

Jan Mertl

Recenzovaná publikace ukazuje, jak to chodí v devíti českých vesnicích a městečkách v současnosti a jaký to má dopad na veřejnou volbu. Autor knihy naznačuje, že mají řadu společných neuralgických bodů a současně, že řada problémů, které jsou na celostátní úrovni chápány jako aktuální a palčivé, na úrovni místní pocítována není nebo, což je častější, má transformovanou podobu, „destilovanou“ lokálními specifiky a prioritami. Recenzovanou publikací lze doporučit čtenářům, kteří se zajímají o fungování českých municipalit „zespoda“, ale i těm, kteří jsou možná již trochu unaveni velkými, centrálními problémy a může pro ně být inspirativní zabývat se každodenní realitou na místní úrovni.

Recenzovaná kniha zachycuje lokální pohled na všeobecné problémy Česka. Perspektivou starostů a obyvatelů devíti

českých a moravských vesnic a městeček ukazuje, „jak to chodí“ a jak se každodenní realita těchto míst odráží ve veřejné

volbě. Autor si vybral pro svoji sondu Němčičky, Přivrat, Krásnou Lípu, Věcov, Horní Maršov, Vlachovu Lhotu, Nové

Město pod Smrkem, Loučnou nad Desnou a Staré Hamry. Pokud čtenář není místní, většina těchto názvů mu zprvu nic neřekne. O to větší je překvapení, když se po zařčení do příslušných kapitol ukazuje realistický obrázek chodu těchto míst. Náhle zjišťujeme, že mají řadu společných neuralgických bodů a současně, že řada problémů, které jsou v mediálním prostoru a na centrální úrovni chápány jako aktuální a palčivé, na úrovni místní pocíťována není nebo, což je častější, má transformovanou podobu, „destilovanou“ lokálními specifiky a prioritami. Doslov Daniela Prokopa pak doplňuje potřebnou linku na onu všeobecnější, centrální úroveň, a vysvětluje tak širší rámec, v němž jsou představené místní sondy realizovány.

Jinak vyjádřeno, na místní úrovni trápí obyvatele skutečně řada věcí, ale některé z nich jsou spíše odvarem či odrazem zásadních problémů makroekonomických, jako jsou ceny bydlení, příjmová a majetková nerovnost, vztahy mezi městem a venkovem, nárůst oblíbenosti krajních a extremistických hnutí, sociální vyloučení některých sociálních skupin a další. Většina představených míst má dále problémy s tržní rentabilitou poskytovaných služeb a rozsahem občanské vybavenosti, ukazujíc tak, že kupříkladu mikroekonomická optima firmy jsou sice logickým vyústěním rozhodování o objemu produkce, ale v praxi to způsobuje řadu velice obtížných dilemat.

Jednotlivá místa jsou zarámována také volebními výsledky z parlamentních voleb roku 2017. I to je zajímavý kontext, neboť tyto výsledky jsou v některých případech ovlivněny místními specifiky, o nichž se v jednotlivých kapitolách leccos dočteme, a kniha nabízí i srovnání mezi zahrnutými místy. Občas se také projevuje skepse ze všech minulých voleb ve smyslu nesplněných nadějí vkládaných do řady politiků,

ale i některých negativních aspektů listopadového vývoje jako takového. To je v kontrastu s jasně vystupujícím významem legislativy a jednotlivých kroků veřejné politiky (např. EET, stavební zákon, veřejná doprava) pro fungování místní samosprávy i každodenního chodu obcí a městeček. Ukazuje se jasně, že předsta-

va o čistě liberálním chodu věcí, kdy stát nechá lidi na pokoji a nebude po nich nic chtít, je z hlediska fungování těchto menších municipalit nereálná: to, jak budou vypadat a zda budou existovat, je kvalitou a rozsahem veřejné správy i veřejné a sociální politiky zásadně ovlivněno.

V českém mediálním prostoru se samozřejmě podobné místní sondy vyskytly už dříve. Často mají podobu televizních či rozhlasových reportáží. Tato kniha je zajímavá v tom, že zasazuje místní realitu do širšího rámce a staví vedle sebe ve stejné struktuře hned několik míst najednou. Současně je nutno si uvědomit, že ne všechny popisované problémy jsou určeny k vyřešení – některé jsou prostě do značné míry nezbytným koloritem života

v daných místech a pravděpodobně budou provázet jejich obyvatele i nadále. O to více bychom se měli zaměřit na ty, které jsou zjevně negativní a jsou odstranitelné zlepšením veřejné a regionální politiky. Významná je také otázka regionálních rozdílů a chudších versus bohatších regionů – i tuto problematiku paralelní charakteristiky více míst nasvěčují.

Ač téma hodnocené publikace může vypadat trochu obyčejně, v pojetí autora se jedná o zajímavou a pečlivě zpracovanou knihu. Coby recenzent k ní mám snad jen jednu významnější připomínku: název „Česká jízda“ se mi vzhledem k obsahu nejeví úplně vhodný. Chápu, že autor chtěl zaujmout a že na současném knižním trhu se atraktivní název žádá, ale jiný titul – více odkazující k faktickému obsahu pojednání – by byl podle mého názoru vhodnější.

Recenzovanou publikaci lze v každém případě doporučit čtenářům, kteří se zajímají o fungování českých municipalit „zespoda“, ale i těm, kteří jsou možná již trochu unaveni velkými, centrálními problémy a může pro ně být inspirativní podívat se na každodenní realitu na místní úrovni.

Dostál, Vratislav: Česká jízda. Praha: Info.cz, 2021, 259 stran, ISBN 978-80-907780-3-0.

Doc. Ing. Jan Mertl, Ph.D.

(jan.mertl@outlook.com) absolvoval doktorské studium na Národohospodářské fakultě VŠE v Praze u prof. Krebse. Nyní je docentem v oboru hospodářská politika na katedře financí Vysoké školy finanční a správní (Department of Finance, University of Finance and Administration), Estonská 500, 101 00 Praha 10. Odborně se věnuje sociálnímu zabezpečení, veřejným financím a zdravotní politice.

Výzva k zaslání příspěvků na téma mezinárodní komparace sociálních systémů

Časopis Fórum sociální politiky (FSP) chystá své letošní 6. (prosincové) číslo jako tematické, věnované mezinárodní komparaci sociálních systémů.

Redakce přivítá příspěvky – recenzované i nerecenzované – zabývající těmito tématy a přístupy:

- komparace celkových systémů veřejné/sociální politiky (sociálního státu) či „režimu zaměstnanosti“ (systému politiky zaměstnanosti a regulace trhu práce) nebo „režimu přechodu ze školy do zaměstnání“,
- komparace specifické vybrané oblasti veřejné/sociální politiky, jež může být vymezena širěji (sociální zabezpečení, rodinná politika, zdravotní systémy, vzdělávací systémy atp.) či úžeji (sociální pomoc, důchodové systémy a jejich reforma, dlouhodobá péče atp.),
- komparace systémů opatření (dávek i služeb) pro specifické skupiny populace, například osoby se zdravotním postižením, mladí lidé, děti, senioři, osoby samostatně výdělečně činné, neúplné rodiny atp., a/nebo řešení určitého specifického významného problému (sociální začleňování či jeho vybraný aspekt, harmonizace rodiny a zaměstnání atp.).

Přivítáme i studie zaměřené na jednu zemi, pokud bude taková studie vycházet z širšího teoretického rámce a bude-li začleněna do mezinárodního srovnávacího kontextu.

Studie mohou zhodnotit aktuální stav systémů, ale také jejich vývojové trendy: Může se jednat o delší období, vítány jsou však i studie, které zachytí nejnovější vývoj v období koronavirové pandemie a zhodnotí, nakolik pandemie vyvolala v různých národních sociálních systémech krátkodobé (reaktivní) změny a nakolik i dlouhodobé (systémové) změny.

Příspěvky by se měly zaměřit zejména na evropské postkomunistické země, vítáno je jejich srovnání jak mezi sebou, tak s jinými zeměmi.

Uvítáme i příspěvky nabízející makroekonomický pohled nebo přístup z pozic teorie sociální politiky/sociálního státu. Zájem máme rovněž o recenze publikací věnovaných výše zmíněným tématům.

Ohlášení příspěvku spolu se zasláním předběžné anotace v rozsahu cca 80 slov očekáváme do 1. srpna.

Termín k zaslání článků: 1. října 2022.

Pro další informace viz <https://www.vupsv.cz/casopis/>, část „Informace pro autory“.

What can be expected from the basic income? Social and civilisational change

The text attempts to summarise the specific aspects of the main interpretative themes of our book *The Basic Income Globally: Arguments, Experiments, History*, according to the analysis conducted and subsequent reflections of Jiří Silný, Jiří Mertl and Michal Šoltés. Firstly, the text provides a comparison of the various theoretical and practical perspectives. Secondly, the text discusses our specific concept and approaches to the basic income. Thirdly, it focuses on the various approaches to the financing of the basic income.

Survey on the anticipated socio-political and socio-economic impacts of the EU European Green Deal

In December 2019, the European Commission presented its European Green Deal, via which it committed to achieving climate neutrality by 2050. By 2030, net emissions will be reduced by at least 55% compared to 1990 levels. In December 2020, the Green Deal was approved by the European Council (thus also the then Czech Prime Minister Andrej Babiš). The Social Policy Forum magazine presents a survey that was conducted on the anticipated social, socio-political and socio-economic impacts of the EU's Green Deal for Europe. The editors approached a number of economists, sociologists, political scientists and other relevant experts in connection with the survey. We present the answers to a total of 14 alphabetically-arranged survey questions, based on which we plan to address the topics of the social, socio-political and socio-economic impacts of the EU's Green Deal in future issues of the Social Policy Forum.

Further activities of the MLSA Regional Family Policy project

The article describes a project commissioned by the Ministry of Labour and Social Affairs of the Czech Republic entitled the "Coordination of measures to support the reconciliation of work and family life at the regional level" (abbreviated to "Regional Family Policy"). The project is continuing to address issues such as the regular activities of regional platforms in the various regions of the Czech Republic and the provision of professional advice to target groups. In May 2022, the concluding international conference on the project will be held in Prague, at which a summary will be provided of the experience obtained of the operation of regional advisers and reflections will be shared

on the current situation in the field of Czech regional family policy.

Risk Society

The article addresses the various basic theses contained in the now classic 1986 book by Ulrich Beck. Beck's reflections on the production of risks, their nature and distribution in society are recalled by Jan Keller in connection with the current coronavirus pandemic. He identifies a number of unpleasant similarities between Beck's analysis and the contemporary situation. The conclusion of the article recalls Beck's hope that people will learn from recurring tragedies.

Review of the publication "Unknown Society" – Pospěch, Pavel: Neznámá společnost. Brno: Host, 2021, 200 pages, ISBN 978-80-275-0826-6.

The reviewed book consists of several separate essays, the unifying element of which comprises the current position of various issues in the contemporary debate in Czech society.

The essays cover topics such as homelessness, suburbanisation, climate change and disinformation, which are illustrated using principally contemporary Czech examples. The author applies a number of concepts from various fields of the social sciences and humanities for the interpretation thereof and places them in the broader context in a legible, concise and appropriate manner with regard to the popular learning format.

Review of the book "The Czech Journey" – Dostál, Vratislav: Česká jízda. Praha: Info.cz, 2021, 259 pages, ISBN 978-80-907780-3-0.

The reviewed publication describes the situation in nine Czech villages and towns and its impact on public attitudes. The book's author suggests that the selected settlements have a number of commonalities, and that many problems that are perceived as "burning issues" at the national level are not felt at all at the local level or, more often, are transformed, i.e. "distilled" by local specifics and priorities. The reviewed publication can be recommended to readers who are interested in the functioning of Czech municipalities "from below", as well as those who have tired of major national problems and for whom it may be inspiring to consider everyday reality at the local level.

Call for the submission of contributions on the theme of the international comparison of social systems

This year's 6th issue (December) of the Social Policy Forum journal, that will be dedicated to the theme of the international comparison of social systems, is currently under preparation.

The editors welcome contributions - reviewed and unreviewed - that address the following topics and approaches:

- the comparison of general public/social policy systems (welfare state) or "employment regimes" (employment policy system and labour market regulation) or the "school-to-work transition regime",
- the comparison of specific selected areas of public/social policy, which can be defined either broadly (social security, family policy, health systems, education systems, etc.) or more narrowly (social assistance, pension systems and their reform, long-term care, etc.),
- the comparison of systems in terms of implemented measures (benefits and services) for specific groups of the population, for example persons with disabilities, young persons, children, the elderly, the self-employed, single-parent families, etc., and/or the addressing of specific problems (social inclusion or selected aspect thereof, the harmonisation of work and family, etc.).

We also welcome country-specific studies, provided that such studies are based on a broader theoretical framework and are integrated into the international comparative context.

Studies might assess the current state of selected systems and trends in terms of their development; they might consider longer time periods. Moreover, studies are also welcome that capture recent developments during the coronavirus pandemic and assess the extent to which the pandemic has caused short-term (reactive) changes/long-term (systemic) changes in the various national social systems.

Contributions should focus in particular on European post-communist countries; their mutual comparison and with other countries is welcome.

We also welcome contributions that provide a macroeconomic perspective or approach from the position of social policy/welfare state theory. We are also interested in reviews of publications devoted to the above-mentioned topics.

We ask for the announcement of contributions from interested parties accompanied by a preliminary annotation of approximately 80 words by 1 August 2022. **The deadline for the submission of articles is 1 October 2022.**

Hlavní náplní ústavu je aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni formulovaný podle aktuálních potřeb orgánů státní správy, popřípadě neziskových či privátních subjektů. Ústav vykonává konzultantskou činnost pro uživatele výsledků výzkumů a organizuje semináře a konference. Výzkumné projekty se každý rok připravují ve spolupráci se zainteresovanými subjekty s ohledem na kontinuitu vývoje vědy a výzkumu v předemných oblastech. Mezi hlavní výzkumné zájmy ústavu patří:

- trh práce a zaměstnanost,
- sociální dialog a pracovní vztahy,
- sociální ochrana,
- rodinná politika,
- příjmová a mzdová politika,
- rovné příležitosti,
- teorie sociální politiky.

Významnou činností ústavu je poskytování komplexních knihovnických a informačních služeb z oblasti práce a sociálních věcí, které zajišťuje oddělení knihovnicko-informačních služeb. V rámci jeho činnosti je kontinuálně budován a zpracováván fond domácích a zahraničních informačních pramenů z uvedené oblasti, ale i z příbuzných oborů a průřezových vědních disciplín.

The RILSA's main role is applied research on labour and social affairs at regional, national, and international levels, formulated in accordance with the current needs of the state administration, and in some cases the non-profit sector and private clients. The Institute provides consultancy for the users of research results and organizes seminars and conferences. Research projects are prepared each year in collaboration with interested parties, with regard to the continuity of science and research in the areas in question. The Institute's main research interests include:

- labour market and employment,
- social dialogue and labour relations,
- social security,
- family policy,
- wages and income policy,
- equal opportunities,
- social policy theory.

An important activity of the Institute, essential for carrying out its research objectives, is the provision of comprehensive library and information services in the field of labour and social affairs. This is done by RILSA's library and information services department.

Kontakt

Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7, Czech Republic, tel. +420 211 152 711, <https://www.vupsv.cz>

FÓRUM sociální politiky

